I.D. Mușat

Romanul doamnei Sastok

calibre 0.8.44

I.D. MUŞAT

Microromanul doamnei Stastok

I. D. MUȘAT
Microromanul doamnei Stastok

roman

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de Ion Panaitescu

Un gânditor antic afirma că toate se petrec nu numai *cândva,* ci şi *undeva,* că până şi sentimentele noastre îşi au geneza în timp şi în spaţiu – perfect adevărat.

Cu câţiva ani în urmă, mă înapoiam spre casă după o şedere de câteva zile în Bucureştiul cu atmosferă sufocantă – era prin luna iulie, pe vreme secetoasă, când numai seara se mai găsea un colţişor răcoros, la vreo grădină de vară, supraaglomerată şi ea până la refuz. Ocupasem un loc într-un compartiment al trenului internaţional; deşi în toiul sezonului de turism, compartimentul era gol şi părea să rămân singurul ocupant, căci mai erau două, trei minute până la plecarea trenului, şi niciun alt călător nu-şi făcuse apariţia. Faptul mă bucura: eram obosit, drumul era lung, plănuisem să mă lungesc pe canapea şi să dorm fără să incomodez pe cineva sau să fiu incomodat. Dar n-a fost să fie aşa: în ultimele momente, mă pomenesc că intră în compartiment o femeie, o doamnă îmbrăcată într-un elegant costum de voiaj. Nu era tânără, dar avea aparenţă de fetişcană, fizionomia ei, gesturile şi mimica, tonul glasului chiar – schimbase câteva cuvinte cu hamalul care-i adusese geamantanul şi o mică valiză de voiaj – mi s-au părut cunoscute, fără să-mi pot aminti locul şi timpul când o întâlnisem. Doamna a salutat prin înclinarea capului şi printr-un zâmbet care şi el, cu totul deosebit, îmi întărea presupunerea. Am răspuns în acelaşi fel, înclinându-mă fără să rostesc vreun cuvânt. Trenul a pornit. Doamna a scos din valiză câteva reviste străine şi a început să le răsfoaiscă; mă tot întrebam: cine să fie, unde şi când am cunoscut-o?

Oricât mă trudeam să-mi amintesc, nu reuşeam. Uneori, pe furiş, îmi aruncam privirea asupra chipului ei, doar-doar voi reuşi s-o recunosc. Logic ar fi fost să renunţ, dar simţeam că ceva mă leagă de ea, că trebuia neapărat să-mi aduc aminte cine-i, unde şi când am mai întâlnit-o! La un moment dat, când trenul, trecând prin staţia Chitila, îşi încetinise mersul, zării atârnată de mânerul geamantanului cartea ei de vizită, înrămată în tablă de metal; îmi dădui seama că, aflându-i numele, aş avea un punct de sprijin pentru memoria mea. M-am ridicat; câteva clipe mi-am făcut de lucru cu bagajul meu, apoi mi-am aruncat privirea asupra cărţii de vizită. Am citit: ,,Malina Stastok”, deci o străină. Străină mi s-a părut şi localitatea unde îşi avea domiciliul; nu putusem să descifrez numele localităţii, dar începea cu litera K, ceea ce e neobişnuit în toponimia din ţara noastră. ,,Aşadar, o străină!” îmi spusei, împăcat oarecum cu situaţia. Dar împăcarea nu dură decât câteva clipe, până îmi veniră în minte româneasca perfectă şi tonul — cunoscut mie – cu care femeia vorbise hamalului. ,,Nu se

poate, nu poate fi străină!” mi-am spus, şi din nou obsesia începu să mă chinuie.

Prin dreptul staţiei Brazi a intrat controlorul; i-am prezentat biletul. Doamna nu-şi întrerupse lectura; bâjbâi în poşetă, scoase o hârtie şi o întinse ceferistului. Omul cercetă hârtia pe ambele părţi. Zise:

— Ce zăpăciţi sunt şi străinii ăştia! Mi-a dat un bilet pentru avion, valabil pe distanţa Köln—Budapesta şi retur. Dacă vorbiţi nemţeşte, spuneţi-i că nu se află în avion, ci în tren, că vreau biletul de tren.

Doamna mi-o luă înainte, surâse şi-mi vorbi în limba germană:

—Are dreptate, sunt a zăpăcită fără pereche. I-am dat biletul de avion, cu care de la Budapesta trebuie să mă întorc acasă. Dar unde-or fi biletele de tren?

Scotocind în poşetă, găsi cele două cartonaşe şi le dădu controlorului.

— Biletul e pentru Budapesta, iar tichetul pentru Cluj, spuse din nou controlorul. Întrerupe călătoria la Cluj? Vă rog întrebaţi-o.

Am întrebat-o. Doamna îmi răspunse că, într-adevăr, întrerupe călătoria la Cluj pentru 24 de ore. I-am transmis controlorului. După ieşirea acestuia, doamna mi s-a adresat în aceeaşi perfectă limbă românească pe care o mai auzisem când vorbise hamalului:

— Vă rog iertaţi-mă, îmi spuse ea. Am lăsat ca dumneavoastră să-mi serviţi de interpret. N-am vrut ca, vorbindu-i controlorului româneşte, să-l facă să se jeneze pentru cuvintele ofensatoare adresate străinilor, dar vi- zându-mă pe mine. Fireşte, în ceea ce mă priveşte, avea dreptate, de aceea nici nu m-am supărat şi-am făcut în aşa fel ca să rămână cu impresia că nu l-am înţeles. De altfel, jocul acesta l-am întrebuinţat aproape permanent în timpul scurtei mele vizite în ţară.

— Sunteţi româncă? am întrebat-o. Numele nu vă arată ca atare!

— Cum de-mi cunoaşteţi numele?! mă întrebă mirată.

— Vă rog să mă iertaţi; curiozitatea m-a îndemnat să citesc cartea de vizită de pe geamantan.

— Sunteţi un om foarte curios, pesemne, surâse ironic.

Surâsul ei îmi reaminti din nou femeia pe care o cunoscusem pe vremuri, fără să-mi reamintesc cine-i.

— De felul meu nu sunt curios, iar în ultima vreme, o dată cu vârsta, am devenit şi mai puţin, însă pe dumneavoastră, de cum aţi intrat în compartiment, am avut impresia că v-am mai întâlnit, că ne-am cunoscut. Am crezut că, aflându-vă numele, voi putea să-mi reamintesc, mai uşor, din pricina aceasta am citit eticheta de pe bagaj, însă numele Mălina Stastok nu-mi spune nimic.

— Mă numesc Stastok după soţul meu; ca fată însă mă numeam Celeru, Mălina Celeru.

— Ah! Mălina Celeru; actriţa Mălina Celeru! am exclamat surprins. Când aţi şti, doamnă, cât m-am chinuit să-mi reamintesc unde şi când

v-am cunoscut!... Devenise pentru mine o adevărată idee fixă.

— Dacă bănuiam, mă recomandam de la început. Acum, că aţi aflat cine sunt, spuneţi-mi şi dumneavoastră unde şi când m-aţi cunoscut.

— Fireşte, la teatru. Am scris pentru dumneavoastră cea mai elogioasă cronică dramatică. Era în timpul războiului, aţi jucat într-o piesă de Chiarelli, interpretând rolul principal, rolul unei adolescente puţin cam frivole, ale cărei surâsuri îmbiau, dar ţineau totuşi la distanţă pe cei îndrăzneţi. Mi-a plăcut jocul dumneavoastră! N-o să vă supăraţi dacă vă spun: mai păstraţi şi acum surâsul acela.

— Oare?! făcu doamna Stastok, râzând uşurel, inexpresiv. Eu însă am convingerea că nu-l mai am. Dumneavoastră, presupun, aţi rămas cu impresia pe care v-am făcut-o atunci, când aveam 21 de ani, şi dacă totuşi surâsul meu ar mai avea unele nuanţe din vremea aceea, explicaţia e simplă: a fost mai mult surâsul meu decât al eroinei lui Chiarelli. Dar şi aşa – sunt 25 de ani de atunci – surâsul meu nu mai poate fi acelaşi, având în vedere prin câte trece omul în viaţă. În ceea ce mă priveşte, surâsul meu ar putea fi, acum, sceptic, tragic, sau...

— Sceptic, tragic! De ce? am exclamat. Păreţi o femeie fericită, al cărei destin a fost o linie dreaptă!

— Cât de mult vă înşelaţi! făcu doamna Stastok cu un ton de profundă tristeţe, cu fizionomia subit schimbată, parcă şi-ar fi pus o mască dramatică pe faţă.

Am tăcut impresionat de schimbarea ei, reproşându-mi cuvintele pe care le spusesem. Doamna Stastok, pesemne, ca să alunge sentimentul căruia îi dăduse expresie, scoase din poşetă un pachet de ţigări, aprinse una, apoi, scu- zându-se că nu mi-a oferit şi mie, îmi întinse pachetul, îmbiindu-mă să iau, de cumva sunt fumător. Am luat o ţigară, am aprins de la ţigara ei, am tras câteva fumuri.

— Sunt ţigări daneze, din tutun exotic, preciză doamna Stastok. Cum vi se par? Cred că vă plac, deşi, în privinţa fumatului, obişnuinţa îşi are rolul hotărâtor. Eu nu pot fuma alte ţigări. Am încercat ţigările româneşti — nu le-am putut fuma. Noroc c-am plecat de acasă bine aprovizionată, altfel nu ştiu ce m-aş fi făcut. În ultimele luni am devenit o fumătoare pătimaşă.

Locvacitatea ei subită avea scopul vădit de a-i alunga tristeţea, şi părea să nu mai ia sfârşit; îmi vorbi în continuare despre nenumărate sorturi de ţigări, de aroma unora, de conţinutul în nicotină al altora, care sunt cancerigene, care nu, în sfârşit, îmi ţinu o adevărată disertaţie în privinţa fumatului, a tutunurilor şi a metodelor de preparare. Toată vorbăria ei nu mă mai interesa, dar o ascultam şi o examinam în acelaşi timp, căci persoana şi viaţa ei începuseră să mă intereseze. Aş fi dorit să aflu cât mai multe amănunte despre viaţa ei, care – după cum îmi mărturisise prin cele câteva cuvinte – nu era aşa cum mi-o închipuisem. Ea însă continua să turuie despre tutun şi

ţigări, şi nu vedeam cum aş fi putut intercala în expunerea ei o abatere, ca s-o determin să-mi vorbească despre ea, despre viaţa ei; s-o provoc direct nu îndrăzneam, nevrând să-şi închipuie că încerc s-o descos.

Se înnoptase. Trenul înainta pe Valea Prahovei. În compartiment se aprinsese încetişor becul de neon. Intraţi în munţi, începuse să plouă cu picături mici, dese; prin fereastra deschisă pătrundea mirosul plăcut de răşină, de cetină udată de ploaie. Lumina fluorescentă a becului cu neon colora straniu faţa doamnei Stastok, dându-i o expresie ciudată, care-i scotea în evidenţă frumuseţea ofilită. Vorbea în continuare, dar schimbase subiectul – îşi schimbase şi vocea şi tonul. Vorbea acum despre peisajele plaiurilor româneşti, variate şi nespus de frumoase, cu totul deosebite de acelea din patria ei adoptivă — provincia Holstein – peisaje frumoase şi acelea, dar prea puţin variate, în care vara predomină verdele-crud, dând impresia de lucru făcut, artificial.

— Sunt aşa de frumoase şi desfătătoare peisajele româneşti, încât plec cu regretul că nu le-am putut revedea şi acum. Ar fi trebuit să iau trenul de dimineaţă; aş fi stat toată vremea la fereastră, nu m-aş fi săturat de frumuseţea lor, căci le am în amintire. Sunt aşa de frumoase, cum rar se întâlnesc pe meleaguri străine. Crucea de pe Caraiman mai există?

— Cred că da, i-am răspuns, bucuros că putem reintra în dialog. Nu văd pentru ce n-ar mai exista.

— Valea Prahovei e foarte frumoasă. Dar mult mai frumoase sunt peisajele văilor Bucovinei, ţara mea de baştină.

Vorbea ca în vis; ţinea pleoapele pe jumătate închise; vorbele-i curgeau clar şi calm, deşi părea impresionată de cele ce spunea. Am căutat să-i văd ochii, dar nu erau decât o linie lată, verde, întretăiată de punctul negru al pupilei mărite, strălucind de umezeală.

— Da, aveţi dreptate, i-am spus, văile Bucovinei sunt cele mai frumoase, ca şi satele lor de munte. De ce n-aţi luat alt tren, pe o altă rută? Există un accelerat Bucureşti—Suceava—Vatra-Dornei—Cluj. Şi, dacă nu mă înşel, de la Suceava spre Cluj aţi fi călătorit ziua.

— Ştiu; şi-aş fi putut s-o fac. Însă văile cele mai apropiate sufletulu meu nu le-aş fi putut vedea: satul Celerilor se află la vreo 30 de kilometri de Rădăuţi. Noi, eu şi tatăl meu, locuiam în Rădăuţi, tata era profesor acolo, însă vacanţele ni le petreceam în satul natal, unde aveam o casă încăpătoare, o livadă cu pomi fructiferi şi pe bunica, o femeie admirabilă, o comoară de poveşti, care mi-au desfătat copilăria. Ea m-a crescut până la vârsta şcolii.

— Domnul Stastok, soţul dumneavoastră, e, probabil, şi el bucovinean; un bucovinean de origine germană.

— Cum v-aţi putut închipui lucrul acesta? tresări doamna Stastok.

Soţul meu n-a fost bucovinean, şi cu atât mai puţin german. A fost danez, danez din Holstein... A fost un erou! În Holstein, amintirea despre el se mai păstrează şi astăzi, şi tot aşa şi în sufletul meu, iar într-al copilului meu, mai mult ca într-al oricui.

— A căzut în război, fără îndoială? am întrebat după câteva clipe.

— Da, aş putea spune, însă... El a fost decapitat...

— Decapitat?! exclamai stupefiat de afirmaţia doamnei Stastok. Un erou, decapitat!

— Da; decapitat, cu barda! Ca în epoca medievală; după o foarte sumară judecată. Era căpitan de rezervă; comanda o baterie antiaeriană plasată între Ploieşti şi Bucureşti. A fost învinuit de sabotaj şi decapitat

— Vai! Sărmanul!

— De ce ,,sărmanul"?! V-am spus, a fost un erou; eroii nu trebuie compătimiţi!

Deşi făcuse aceste grave afirmaţii, doamna Stastok părea calmă; nu numai calmă, ci şi dispusă la confesiuni, căci, fără să-i fi pus vreo întrebare, ea începu să-mi povestească despre fostul ei soţ, căpitanul Cristien Stastok, şi de tatăl acestuia, pastor şi fermier din Hols- tein, devenit adversar neîmpăcat al germanilor imediat după anexarea Holsteinului şi şi mai înverşunat după venirea naziştilor la putere; fiul moştenise aversiunea, ura şi duşmănia tatălui.

Auzeam lucruri noi, nu-mi puteam închipui cum un cetăţean german, fie el chiar un danez din Holstein, să fi putut înfăptui un act de sabotaj când servea într-o armată – ca ofiţer — în care disciplina, supravegherea şi suspiciunea erau cultivate până la extrem. Mă mai mira şi faptul că un ofiţer din armata lui Hitler, chiar danez de origine fiind, s-a căsătorit cu o româncă, şi că românca şi-a părăsit patria şi s-a dus să vieţuiască pe mai departe în patria soţului ei, mort în condiţii aşa de tragice!

— Doamnă, am îndrăznit eu, se prea poate să nu fi fost vorba de un sabotaj, poate alta să fi fost pricina pentru care soţul dumneavoastră a fost decapitat; învinuirea de sabotaj se prea poate să fi fost un pretext. În justiţia nazistă, practica aceasta era frecventă; ascunzând adevărata pricină, se făcea uz de diferite pretexte, printre care primul era sabotajul. Nu cumva originea soţului dumneavoastră era alta decât cea ariană, iar lucrul acesta, ţinut ascuns, să se fi aflat? Pentru vini de natura aceasta erau neîndurători şi foarte expeditivi în darea sentinţelor.

Din nou aceeaşi tresărire, din nou aceeaşi uşoară, calmă indignare, însoţită de o privire mustrătoare:

— Cum vă puteţi permite o astfel de presupunere absurdă? Un Stastok de origine semită! E absurd! De la începutul Reformei şi până în zilele noastre, toţi cei din familia Stastok au fost pastori reformaţi.

Aşa ar fi fost şi soţul meu dacă s-ar fi hirotonisit înainte de începerea războiului; aşa e şi copilul meu şi al căpitanului Stastok, care a urmat tradiţia familiei.

— Aţi trăit, probabil, foarte puţin cu soţul dumneavoastră, căci, atunci când eu am scris cronica despre care v-am vorbit, nu eraţi căsătorită.

— Da; atunci eram liberă, eram văduvă. Primul meu soţ murise în război, cu câteva săptămâni înainte, la vreo două luni după premiera piesei lui Chiarelli, despre care dumneavoastră aţi scris. L-am cunoscut pe căpitanul Cris- tien Stastok în anul 1943, cu ocazia pomului de Crăciun; pe la sfârşitul iernii ne-am căsătorit.

Fraze scurte, informaţii precise, lipsite însă de amănunte, ceea ce nu mă mulţumea, ci, dimpotrivă, îmi stârnea curiozitatea, căci viaţa doamnei Stastok mi se părea din ce în ce mai interesantă şi nespus de ciudată: primul soţ mort în război, o nouă căsătorie făcută în pripă, fără respectul termenului de reculegere, al doilea soţ decapitat! Profesional vorbind: un destin căruia merită să i se acorde atenţie. Era foarte adevărat, fără să pun la îndoială mărturisirile interlocutoarei mele, mă miram totuşi cum de i s-au putut întâmpla toate acestea? În ceea ce priveşte sabotajul căpitanului Stastok şi urmarea lui, decapitarea, mirarea mea era şi mai mare: era lucru ştiut, Hitler introdusese în legislaţia lui penală pedeapsa cu moartea prin decapitare, dar numai în cazuri cu totul excepţionale, pentru crime grave, politice, şi numai după o îndelungată procedură, nu pentru un sabotaj mărunt, cum putea fi cel făptuit de căpitanul Stastok, iar, după cum reieşea din mărturisirile doamnei, judecarea, condamnarea şi aplicarea pedepsei în procesul soţului ei s-au petrecut într-un timp extrem de scurt, nici măcar o lună de zile! Să cer doamnei Stastok informaţii suplimentare, precizări, nu îndrăzneam, deşi, observând-o atent, îmi dădeam seama că amintirile celor întâmplate nu-i mai pricinuiau o puternică şi dureroasă impresie, dar dacă în două rânduri ripostase oarecum iritat, o făcuse nu pentru că amintirea despre soţul ei i-ar fi produs vreo durere, ci fiindcă cele spuse de mine i s-au părut jignitoare pentru memoria celui pe care ea îl considera un erou.

Când din nou îmi îndreptai privirile asupra ei, o văzui făcând un gest ca şi când şi-ar fi amintit de ceva care trebuie făcut la timp, iar ca să se convingă dacă e aşa, se uită lung la ceasul de pe mână. Oftă apoi, şi cu mişcări repezi scoase din geantă un mic termos şi un flacon cu tablete, luă o tabletă, şi-o puse pe limbă, apoi începu să deşurubeze dopul termosului; flaconul îl puse pe măsuţa de sub fereastră. Forma flaconului, culoarea şi eticheta îmi atraseră atenţia; mi-am dat imediat seama despre ce era vorba: un medicament japonez pe care îl primise şi un cunoscut al meu, bolnav de leucemie. Un medicament care avea darul de a opri în oarecare măsură evoluţia bolii. Prietenul meu, deşi

într-o stare disperată, îşi pusese nădejdea în el, dar a murit înainte de a consuma toate pilulele din al doilea flacon. Doamna Stastok trăia pesemne cu aceeaşi speranţă, căci părea tot aşa de calmă ca şi mai înainte; eu însă eram emoţionat, deşi, în vremea noastră, leucemia e o boală des întâlnită.

Ca să-mi alung emoţia, am ieşit pe culoar; m-am înapoiat în compartiment numai după 15—20 minute. Am găsit-o pe doamna Stastok fumând; foarte liniştită, se distra dând drumul unor colăcei de fum, urmărindu-i până se destrămau. Mi-am zis: poate ia medicamentul numai preventiv, în urma unui diagnostic nedefinitiv, altfel n-ar fi plecat într-o călătorie așa de lungă. Am aprins şi eu o ţigară, aşteptând ca ea să reia discuţia; a şi reînceput după câteva clipe:

— Am, fost norocoasă că v-am întâlnit; altfel m-aş fi înapoiat acasă fără să fi vorbit cu cineva, în afara personalului de serviciu de la hotel, restaurant, tren şi taximetre.

— N-aţi întâlnit nici, un cunoscut?

— Nu; şi nici n-am ţinut să întâlnesc. Am venit doar ca să mai văd o dată locurile care au avut în mai mare măsură un rol în desfăşurarea vieţii mele; a destinului meu, după cum aţi spus dumneavoastră. Am fost profund impresionată, am şi plâns puţin când am văzut locul pe care se înălţa pe vremuri bătrâna clădire a Teatrului Naţional; nu ştiam c-a fost distrus de război. Nici restaurantul unde luam cina după spectacol nu mai există, însă blocul în care am locuit, în imediata vecinătate a Cişmigiului, l-am găsit neschimbat. Cu un pretext oarecare am sunat la uşa apartamentului; aş fi vrut să intru, să mai trăiesc câteva clipe între pereţii săi, căci în apartamentul acela am cunoscut fericirea, iubirea, şi tot acolo şi zilele de chinuitoare frământări pe care le-am trăit până am aflat de soarta pe care a avut-o soţul meu. Am sunat, uşa s-a deschis, în prag a apărut o femeie zburlită, răuvoitoare ca o harpie; când i-am spus ce vreau, mi-a trântit uşa în nas. Nu plâng cu uşurinţă, dar atunci nu mi-am mai putut stăpâni lacrimile; plângând, am intrat în Cişmigiu, şi-am plâns mult timp, noroc că banca pe care mă aşezasem era izolată şi n-a venit nimeni să se aşeze alăturea de mine. Umblând de colo-colo, mi-am dat seama că lumea pe care o întâlneam era alta decât aceea pe care am lăsat-o cu atâţia amar de ani în urmă. Nu pot spune dacă e mai bună sau mai rea, dar, oricum, e alta! Am plecat de acasă nu numai cu dorinţa nostalgică de a mai vedea o dată locurile pe care s-a desfăşurat drama vieţii mele, ci şi dintr-o necesitate sufletească: simţeam nevoia de a mă spovedi, de a-mi uşura sufletul de toate deşertăciunile trăite, de a mă purifica prin spovedanie ca unul ce se pregăteşte pentru călătoria cea mare, fără întoarcere. Nu mi-am întâlnit confesorul, am plecat din Bucureşti cu sufletul tot împovărat. Cât timp aţi stat pe

culoar, am simţit pregnant lucrul acesta şi m-am întrebat: oare nu cumva omul acesta ar putea fi acela? Şi mi-am, spus că da, fiindcă sunteţi unul dintre cei care m-au cunoscut şi au trăit vremurile acelea, de dramatice împrejurări…

Nu ştiam ce să-i răspund; cuvinte nu-mi veneau în minte, am făcut doar un gest care exprima acceptarea, şi nu numai acceptarea, ci şi dorinţa sinceră, arzătoare de a-i asculta mărturisirea. Doamna Stastok m-a înţeles, mi-a oferit din nou o ţigară, şi-a aprins şi ea una, apoi a continuat:

— După cum v-am spus, mă voi opri şi la Cluj pentru douăzeci şi patru de ore, timp suficient pentru a mai vedea o dată locurile unde mi-am petrecut primii patru ani după adolescenţă: Conservatorul, Teatrul Naţional, pe scena căruia am avut primul succes, casa în care am locuit ca studentă, vesela cafenea studenţească în care intram uneori, casa în care a locuit primul meu soţ – casă în care am avut primul accident în viaţă şi care a lăsat urme adânci în existenţa mea – cimitirul unde mergeam în clipe de melancolie. În sfârşit, toate de care se leagă amintirile mele din timpul petrecut la Cluj, până când a survenit Dictatul, acel eveniment catastrofal, în urma căruia a trebuit să părăsesc oraşul pe care-l îndrăgisem atât de mult. Aceasta a fost în, anul 1940, an nefast pentru întreaga suflare românească.

— Toţi am suferit atunci, am murmurat eu.

— Desigur, dar, eu am suferit mai mult ca toţi; asta e convingerea mea şi veţi vedea că e întemeiată. Aveam 20 de ani, abia absolvisem Conservatorul, fusesem angajată provizoriu la Teatrul Naţional; după câteva roluri secundare, mi s-a încredinţat rolul Heddei Gabler din piesa lui Ibsen. Eram ambiţioasă, iubeam teatrul, îmi iubeam profesiunea, visam să ating culmea perfecţiunii artistice, îmi întemeiam visurile pe talentul de care eram conştientă, pe pregătirea mea, poate şi pe frumuseţea mea, căci mi se spunea că sunt frumoasă, dar visurile mele au luat sfârşit în chiar noaptea de după primul mare succes. Vă rog să nu mă luaţi drept o femeie care are mania lamentărilor, sau obiceiul de a flecări verzi şi uscate, dar aşa a fost! Şi, fiind vorba de o sinceră confesiune, e de datoria mea să nu ascund nimic, nici chiar ceea ce m-ar pune într-o lumină nefavorabilă.

— Ascult, nu judec, i-am spus eu.

— Aşadar, eram la primul meu succes, continuă doamna Stastok. Un debut remarcabil: am fost frenetic aplaudată, rechemată la rampă de mai multe ori, felicitată de către directorul teatrului, de actori şi chiar de colegele actriţe. Succesul m-a îmbătat, m-a ridicat în al nouălea cer, aşa că mi-am cam pierdut capul; altfel n-aş fi primit propunerea pe care mi-a făcut-o doctorul Tiberiu Petran, cel care, după noaptea aceea, a devenit soţul meu. Între mine şi doctorul Tiberiu Petran nu existau relaţii afectuoase. Mai eram studentă când l-

am cunoscut cu ocazia unui pelerinaj la mormântul lui Ciprian Porumbescu. El venise cu un grup de năsăudeni, o societate corală, sau aşa ceva; eu eram însoţită de tatăl meu, care venise de la Rădăuţi ca să mă întâlnească. Pe doctorul Tiberiu Petran nu-l cunoşteam, îl cunoştea tatăl meu, pe care doctorul îl operase cu câteva luni în urmă, când îşi făcea stagiul la o clinică din Rădăuţi. Tata mi l-a prezentat. Nu i-am dat nicio atenţie, şi mi s-a părut că nici el mie, dar înapoiaţi la Cluj, m-am pomenit cu el la pensiunea unde luam prânzul. Se abonase şi el, aşa că ne întâlneam zilnic, la aceeaşi oră, şi uneori mă conducea acasă, sau la Conservator.

— Era tânăr?

— Da, dar cu vreo cincisprezece ani mai în vârstă decât mine. Era acel fel de om de care ai nevoie, care e gata oricând să-ţi procure un obiect pe care l-ai căutat pe la diferite magazine şi nu l-ai găsit, care e totdeauna dispus să te însoţească la un bal – să te gardeze, se spunea pe vremea aceea – care era luat, de către cei care te cunoşteau, drept vărul mai în vârstă, sau unchiul tânăr, burlac, sub protecţia căruia ai fost pusă. E drept, după un timp oarecare, el a început să-mi vorbească de dragoste, de iubire, de sincera, marea pasiune pe care mi-o poartă. Eu însă îl puneam la punct printr-o glumă, căutând să ridiculizez, să nu-i iau în serios sentimentele; să rup definitiv relaţiile cu el, nu îndrăzneam.

— Îl puneaţi la punct, dar totuşi…

— V-am spus: era omul de care are nevoie o fată tânără, într-un oraş străin, unde n-a reuşit încă să-şi formeze un cerc, în afara celui şcolar. Aşa se explică faptul că după spectacol am primit invitaţia lui de a sărbători împreună succesul meu. Am intrat împreună într-un local de lux; el a comandat o masă copioasă, şampanie. Am mâncat puţin — emoţiile îmi tăiaseră foamea; în schimb eram însetată cum nu mai fusesem niciodată. El amesteca şampania cu un vin negru, vechi, şi mă tot îmbia să beau. Am băut mai mult decât suporta organismul meu neînvăţat cu băutura. La un moment dat m-am pomenit că tot localul se învârte cu mine, limba mi se împleticea în gură, respiraţia mi se îngreunase. I-am cerut însoţitorului meu să părăsim în grabă localul, să ieşim la aer până mă mai pot ţine pe picioare. El a trimis un picolo să aducă o trăsură, a achitat nota şi am ieşit. Până m-a aşezat în trăsură, am fost conştientă, dar când trăsura a pornit, legănându-se ca o barcă pe valuri, am ameţit, mi-am pierdut complet cunoştinţa.

— E posibil?

— Da, aşa s-a întâmplat. M-am deşteptat a doua zi. Avusesem un coşmar: parcă o omidă enormă, monstruoasă, păroasă, cu ochi bulbucaţi, sticloşi, se strecurase sub învelitoare şi se târa pe pântecele meu. Am ţipat, m-am zbătut… Lighioana aceea a dispărut, dar, buimacă, aveam convingerea că s-a ascuns pe undeva, prin cutele

învelitoarei. Ca să n-o întărât şi să sară din ascunziş să mă muşte, am rămas nemişcată, cu răsuflarea tăiată. Când, însă, în sfârşit, mi-am dat seama că totul fusese doar un vis uiât, zvârlii cuvertura de pe mine. Camera era în semiîntuneric, dar am putut distinge destul de bine mobila, teracota, lampa care atârna de plafon – toate erau străine — cu excepţia rochiei mele de mătase albă, punctată cu mici buline negre, care atârna pe spătarul unui scaun. ,,Doamne, unde mă aflu?'' am exclamat, înspăimântată. Am vrut să sar din pat, însă o durere m-a săgetat până-n creştet; atunci mi-am dat seama că mi se întâmplase ceva oribil, că pur şi simplu fusesem dusă într-o locuinţă străină şi siluită! Cum, când şi de cine în momentele acelea de scârbă şi revoltă, nu mi-am putut aminti. Am căutat să-mi forţez mintea, însă refuza să mă asculte, de parcă n-aş mai fi avut-o, de parcă ar fi murit, lăsându-mă numai pe mine în viaţă. Ideea morţii apropiate a început să mă chinuie; în cap parcă aş fi avut o morişcă, care se învârtea cu repeziciune, huind agasant, tâmplele mă dureau îngrozitor, iar din creştet începuseră să curgă valuri de sudoare rece ca gheaţa. ,,Sunt semnele morţii!'' mi-am spus, şi, în loc să rezist, m-a cuprins un sentiment de resemnare. Astfel am adormit şi din nou am avut un coşmar.

— Coşmarurile acestea, am întrerupt-o din nou, îşi au explicaţia lor; sunt stări de supraîncordare psihică, care duc la o escaladare a raţionalului. Nu trebuia să le daţi vreo importanţă, şi mai ales să le priviţi ca având în ele vreo semnificaţie, în afara cauzelor care le-au provocat.

— Da; aşa am şi făcut, însă… mai târziu. Atunci şi după aceea, mult timp încă, le-am privit altcum, dându-le o semnificaţie. Mai târziu înseamnă cu mulţi ani după aceea, când am ajuns la starea de impasibilitate în care mă aflu şi astăzi, cred că aţi observat lucrul acesta.

Într-adevăr, observasem starea de detaşare în care se afla. O văzusem în glasul, în tonul, în expresia feţei ei neschimbate, în expunerea ei ca o litanie, o litanie uşor cântată, monotonă melopee. Aş fi vrut să-şi facă mărturisirea altfel, mai expresiv, mai ,,jucat''; pentru mine devenise un personaj, aş fi dorit să se comporte ca atare, conform relaţiei personaj-autor; dar pesemne ea avea nevoie de un confesor, nu de cineva care să facă din spovedania ei file de roman. I-am răspuns:

— Într-adevăr, am observat: cred că v-aţi consumat, cu multă intensitate, emoţiile, şi mai apoi, tot ce a survenit, de orice natură ar fi fost, nu v-a mai impresionat, nu v-a mai emoţionat. Acum e rândul meu să vă întreb: nu găsiţi că e mai bine aşa?

— Evident; într-un fel oarecare, da! Însă… vedeţi… viaţa… dacă continui s-o trăieşti în felul acesta, parcă n-ar fi viaţă. O trăieşti, dar

eşti pe jumătate mort! Dar să revenim. Unde am rămas?

— La al doilea coşmar.

— A! da! surâse doamna Stastok, şi din nou îşi aprinse o ţigară.

— Fumaţi cam mult, i-am spus, şi dacă nu mă înşel, sunteţi şi puţin suferindă.

— Sunt mult de tot suferindă, dar asta nu mai are nicio importanţă: şi la suferinţă sunt indiferentă. Iar dacă mă supun unor prescripţiuni medicale, o fac nu cu speranţa că voi ajunge să pun capăt suferinţei, ci fiindcă aşa se face şi aşa a trebuit să fac şi eu. A te conforma e o regulă de viaţă, chiar dacă o trăieşti numai pe jumătate. Dar să lăsăm la o parte aceste digresiuni. Înarmaţi-vă cu multă răbdare, ca un adevărat confesor; confesiunile mele abia au început… În sfârşit, mi-am revenit şi m-am deşteptat, după vreo oră sau două, din somnul profund în care căzusem. Eram nespus de bucuroasă că mă regăsesc, că mai sunt în viaţă cu trupul şi sufletul meu. Odihna aceea în stare de inconştienţă mi-a împrospătat simţurile, mi-a limpezit mintea, mi-a clarificat gândurile. Devenisem conştientă de locul unde eram şi de situaţia în care mă aflam: prizonieră, pângărită, înjosită şi umilită. Camera nu mai era în semiîntuneric; prin golurile dintre jaluzele pătrundea lumina soarelui, care dunga cu raze lungi, paralele, interiorul. Am sărit din pat, din nou cuprinsă de scârbă şi revoltă. Îmi venea să mă reped, să sparg, să sfarm tot ce se afla în cameră. N-am făcut-o. Devenisem conştientă, raţională, capabilă să mă împotrivesc imboldurilor venite din zona instinctelor. În cameră era o atmosferă înăbuşitoare; m-am dus şi-am ridicat jaluzelele, am deschis fereastra. Aerul proaspăt, răcoros, mirosul florilor, verdele boschetelor din grădiniţa înţărcuită m-au înviorat. Am respirat cu putere de mai multe ori; mi-am zis: ,,O să ţi-o plătesc, doctore Tiberiu Petran!'' Şi din momentul acela, în sufletul meu, în locul scârbei şi revoltei, a luat loc aversiunea! Mi-am rotit privirea prin cameră. Pe masa din mijloc se afla o tavă, pe tavă o ceaşcă de cafea, o felie de cozonac, o scrisoare şi două pastile antinevralgice: mi-am dat seama că toate erau pentru mine. Nu m-am atins de nimic, am luat doar scrisoarea. Începea cu cuvintele: ,,Scumpa şi nepreţuita mea''. Furioasă, am mototolit hârtia, am făcut-o boţ, gata s-o arunc cât colo; n-am făcut-o, însă, curiozitatea de a vedea până unde merge cu cinismul a învins. Am desfăcut boţul de hârtie şi am citit în continuare. N-aş putea să vă expun textual cuprinsul scrisorii, am păstrat în memorie doar esenţialul: explicaţia, justificarea: ,,Ieri noapte – scria el, după ce îşi reînnoia declaraţiile de iubire veşnică – după ce te-am aşezat în patul meu, urmând ca eu să mă culc pe canapeaua din cabinet, m-a cuprins o dorinţă nebună să te strâng în braţe, să te sărut, să te topesc cu sărutările mele; e şi asta o nebunie care întunecă raţiunea, alungă autocontrolul şi simţul răspunderii… Era aşa de puternică dorinţa ce pusese stăpânirea pe

mine, încât...” Explicaţia, justificarea lui mi s-au părut cu totul fără sens şi lipsite de sinceritate. În loc să mă convingă şi să le acord înţelegerea pe care el căuta să mi-o insufle, m-au îndârjit în indignarea mea şi mi-am zis că nu caută decât să-şi acopere premeditarea. De altfel, mi-au intensificat indignarea şi poruncile pe care mi le dădea: să fac o baie, să folosesc un dezinfectant pe care mi l-a pus la îndemână, pe marginea vanei, să mă îmbrac şi să-l aştept. Va veni după ieşirea de la clinică, între orele 12—13, şi împreună vom merge la ofiţerul stării civile pentru a ne înregistra în catastiful căsătoriţilor; şi preciza: ,,Că nu mă iubeşti, ştiu, mi-ai spus-o în mai multe rânduri, dar pentru mine, fericirea constă în *a iubi*, nu în *a fi iubit*! Fireşte, aş fi şi mai fericit dacă aş fi iubit, dar în privinţa aceasta nimic nu poate interveni, poate doar timpul, şi convingerea pe care ţi-o vei face, pe încetul, că merit să fiu iubit.” Îşi încheia scrisoarea. Căsătoria mă îngrozea, îmi vedeam răsturnată întreaga viaţă, destinul meu, visurile şi năzuinţele mele; nu puteam s-o fac, în niciun caz nu puteam s-o fac! E drept, aveam nevoie de o reparaţie, dar mi-am zis că ceea ce mi s-a întâmplat ar putea rămâne o taină a noastră, numai a noastră. Lucrul acesta ţineam să i-l cer pe dată ce voi da ochi cu el. În sfârşit, a venit. A intrat, nu cu aerul unui vinovat, ci oarecum trufaş, stăpân pe sine mai mult ca oricând. ,,Eşti gata? m-a întrebat. Ce-i cu mutricica asta acră care-ţi schimonoseşte faţa, te face urâtă? Râzi! Hai, Miau-Miau, râzi, râzi!” Îmi vorbea exact ca unei pisicuţe supuse dresajului şi se tot apropia de mine, pregătit să mă îmbrăţişeze. M-am dat îndărăt; până am ajuns la perete, iar când a vrut să mă îmbrăţişeze, am strâns furioasă pumnii, am întins mâinile, gata de apărare: ,,Nu mă atinge, i-am strigat, îndepărtează-te!” A râs uşurel, afectuos, s-a retras câţiva paşi. ,,Mălina, nu te încrunta, mi-a zis; ştiu că nu mă iubeşti, dar n-aş suporta să fiu urât de tine… Hai, râzi, surâzi, cel puţin!… Nu vrei?… Atunci hai să mergem; am dat un telefon, ofiţerul stării civile ne aşteaptă!” ,,Nu merg nicăieri, i-am spus răspicat. Dă-mi drumul să plec, nu mă ţine prizonieră în casa dumitale!” Fără să-şi piardă calmul, el a început să-mi vorbească mai întâi de condiţia în care mă aflam, şi apoi, cât se poate de doct, a început să-mi explice ce însemnătate are pentru individ, mai ales pentru femeie, căsătoria, şi tot aşa pentru societate şi mediul în care trăieşte. Pentru mine, mai ales, susţinea el, căsătoria e absolut necesară, căci, actriţă fiind, nu voi putea rezista atacurilor celor ce roiesc în jurul începătoarelor fără experienţa vieţii şi cad ratându-şi cariera şi viaţa. Alta e însă situaţia, susţinea el, a tinerei actriţe căsătorite; faptul că are un soţ e o pavăză pentru ea, şi nu numai atât, ci şi un sprijin material şi moral, chiar şi atunci când soţul nu e la înălţimea misiunii sale, ceea ce nu e cazul cu el. Nu s-a sfiit să-mi spună că eu mă bazez prea mult pe firea mea, perfect echilibrată din

punct de vedere moral, iar material pe suma pe care tatăl meu mi-o trimite lunar, dar echilibrul meu poate suferi un accident, iar bunăstarea materială poate lua sfârşit, tatăl meu fiind suferind, sfârşitul ar putea surveni de la o zi la alta. În sfârşit, îşi încheie tirada, întinzând între voinţa mea şi a lui o punte, mergem, înregistrăm cererea noastră de căsătorie la oficiul stării civile, iar în vreme ce se fac publicaţiile prevăzute de lege, eu voi avea timp suficient să reflectez. În cazul că voi ajunge la convingerea că, în faţa ofiţerului stării civile, trebuia să spun: ,,Nu!”, el se va resemna, cu conştiinţa împăcată. Asta nu înseamnă că nu va continua să mă iubească până la sfârşitul zilelor sale şi, în orice împrejurare critică pentru mine, el va fi alăturea de mine, în stare să-şi dea şi viaţa pentru a ieşi din situaţia critică în care, eventual, m-ar fi adus viaţa…

— După părerea mea, am intervenit eu, v-a vorbit ca un om de onoare, care, într-adevăr, vă iubea şi ţinea nespus de mult la dumneavoastră. Cuvintele lui, presupun, v-au convins, şi le-aţi urmat.

— Nu; nu m-au convins, dar le-am urmat. Le-am urmat din laşitate. Văzându-l cu câtă încredere în sine îmi vorbea, cum mă stăpânea, cum gândirea lui depăşea momentul, ceea ce eu nu eram în stare să fac, deşi găseam că ar trebui s-o fac, m-am lăsat dusă. L-am urmat ne-neconvinsă, lăsându-mă în voia întâmplării. Ne-am dus, am îndeplinit formalităţile. El mi-a cerut să luăm masa împreună în alt loc decât la pensiune; am refuzat. M-am dus acasă la mine şi am scris tatălui meu, arătându-i cu toată sinceritatea situaţia în care ajunsesem, cerându-i sfatul, ca să ştiu ce am de făcut. Nu ştiam că tatăl meu nu era acasă – ca istoric, el fusese însărcinat să facă un studiu asupra revoluţionarilor partizani ai lui Francisc Rakoczy, care, într-un moment critic, se refugiaseră în Polonia pe un domeniu care aparţinea pe vremea aceea – începutul secolului al XVIII-lea – Familiei Rakoczy; războiul – fulger hitlerist dezlănţuit împotriva Poloniei – l-a apucat acolo, toate acestea le-am aflat mult mai târziu, dar ce s-a întâmplat cu tatăl meu n-am mai aflat; fără îndoială a fost internat în vreun lagăr unde i s-au sfârşit zilele. Eu eram în aşteptarea răspunsului său. În acele zile de intensă frământare, eu mă consideram cea mai nenorocită, cea mai lovită. Mai tot timpul mi-l petreceam pe peronul gării, aşteptând un tren după altul, iar când sosea, mă strecuram prin mulţime strigând numele tatălui meu, dar în zadar – tatăl meu nu era printre călători.

Doamna Stastok a amuţit; nu părea emoţionată nici de data aceasta; mă privea doar lung, în ochi, aştepta pesemne câteva cuvinte din partea mea cu privire la acel eveniment, poate şi la soarta tatălui ei, dar eu am plecat ochii în jos, mi-am supt buzele şi mi-am încleştat maxilarele; era, poate, şi acesta un răspuns, căci, după câteva clipe, interlocutoarea şi-a reînceput confesiunea.

— Da; evenimentul acesta m-a lovit crâncen. M-am trezit deodată

în gol, însingurată, fără nimeni în afara doctorului Tiberiu Petran. Ţin să vă spun: în zilele acelea de dureroase frământări, nici el n-a stat pasiv. Fără ca eu să ştiu, a făcut nenumărate investigaţii ca să afle ce soartă a avut tatăl meu, dar nici de la autorităţile militare, nici, de la cele civile n-a primit vreo informaţie, şi nici nu putea primi; surpriza a fost aşa de uluitoare, încât toţi îşi pierduseră capul. Când, după câteva zile, am aflat de demersurile lui şi i-am mulţumit, el mi-a spus: ,,Cred că ceea ce avem de făcut în momentul de faţă e o vizită la ofiţerul stării civile; îl vom ruga să scurteze termenul de publicare şi, dacă se poate, să ne căsătorească chiar astăzi. Eşti de accord?" ,,Da!" i-am răspuns fără şovăire. El m-a îmbrăţişat şi sărutat. Era prima îmbrăţişare, prima consimţire, dar nu şi dăruire. Ne-am căsătorit chiar în ziua aceea. El părea în culmea fericirii; eu, nenorocită, sfârşită, vlăguită – o pană, o frunză luată de valuri, fără voinţă, fără putinţa de a vedea unde voi ajunge, unde mă voi opri… A fost extrem de atent şi drăgăstos; nu ştia ce să mai facă pentru a uita nenorocirile care se abătuseră asupra mea. Seară de seară căuta să mă distreze în fel şi chip; devenise copilăros, întrebuinţa atâtea stratageme naive, încât o dată nu m-am mai putut reţine. ,,Tiberiu, i-am spus, văd că în locul meu ai început să faci tu teatru; ar fi cazul să renunţi, să reintrăm în realitatea vieţii, fără artificii." El a râs; mi-a spus: ,,Mi se pare că ai dreptate; ar fi cazul să inversăm rolurile. Joacă tu, fă tu teatru; lasă-mă pe mine să port întreg greul existenţei noastre – aşa e logic, aşa e şi natural! Eu sunt bărbat, natura m-a înzestrat cu mai multă tărie, m-a înzestrat cu tot ce se cere în lupta cu viaţa; pe tine mai puţin – joacă tu; lasă gândurile, preocupările pe seama mea; încearcă să mă iubeşti, convinge-te că îţi stă în putinţă s-o faci!..." Îmi cerea imposibilul, dar am căutat să mă conformez. El s-a arătat fericit de falsul meu comportament, începuse chiar să-l ia drept natural. Şi ca să devină într-adevăr astfel, a început să se căineze de una, de, alta, din nimic făcea o problemă gravă, ca să mă impresioneze, iar când vedea că şi-a atins scopul, mă liniştea: ,,Nu te teme, Mălina, le rezolv eu pe, toate!" Într-o zi mi-a venit cu o schiţă de plan – plănuise o casă pentru noi. Mi-a supus-o ,,spre aprobare". Era în- cântat. Mi-a vorbit şi despre cost. Avea economisiţi o mare parte din bani; restul urma să-i împrumute. Nu puteam să-l deziluzionez, m-am arătat interesată, dar am obiectat: ,,E prea mare casa, ce ne trebuie nouă o astfel de hardughie? Ni-s de-ajuns trei, mult patru camera." Jucam, fireşte, însă el a luat jocul meu în serios; mi-a spus: ,,Tu ai dreptate, pentru noi doi, patru camere ar fi de-ajuns, dar nu te gândeşti? Vor veni copiii: a cincea cameră va fi pentru băieţaşi, a şasea pentru fetiţe, a şaptea pentru bonă." Am râs – vorbea cu atâta seriozitate, încât mi se părea caraghios tot ce spunea! Dar, fapt e că se stabilise între noi o oarecare familiaritate, deşi eu rămăsesem tot la preocupările mele, apăsătoare,

de care nu mă puteam debarasa. Mai era şi problema tatălui meu, silnicia cu care fusese izolat de mine. În speranţa că voi afla veşti despre el, citeam zilnic ziarele din capitală; toate aveau o rubrică a refugiaţilor, în care se dădeau informaţii despre cei care reuşiseră să se refugieze – se arăta localitatea unde puteau fi găsiţi, adresele lor; însă pentru mine era o trudă zadarnică şi eram conştientă de lucrul acesta, căci tatăl meu, dacă ar fi reuşit să se refugieze, ar fi venit întins la mine din primele zile. O făceam totuşi în fiecare zi, amărându-mi şi mai, mult sufletul. Evenimentul acela de crudă silnicie a generat în sufletul meu sentimentul de ură faţă de silnicitori. Ura pe care o aveam faţă de Tiberiu se contopise cu ura faţă de ei, de statul lor, de conducătorul lor. Stăpânită de ură, până şi noaptea, când nu puteam dormi, urzeam planuri de răzbunare contra lor, contra conducătorului lor, pe care doream să-l ucid, eu, care nu eram în stare să ucid o muscă. Fireşte, erau urzeli nebuneşti; mă vedeam în gândurile mele o eroină de felul Iuditei, care l-a asasinat pe Holofern. I-am împărtăşit odată lui Tiberiu aceste gânduri: el a râs. Totdeauna fă- cea haz când îi dezvăluiam gânduri care i se păreau deplasate. Râdea, mă strângea în braţe, mă înăbuşea cu sărutările lui.

Toate cele înşirate de doamna Stastok erau, fără îndoială, interesante, impresionante, dar nu avea un caracter – ca să zic aşa — strict personal. Le cunoşteam şi eu, şi eu trăisem acele zile, acel eveniment sălbatic care se rostogolise asupra noastră pe neaşteptate, neînchipuit de brutal; şi eu suferisem aceeaşi zguduire sufletească tre- când de la sfială la ură şi dispreţ. Aş fi vrut ca litania ei să ajungă cât mai repede la drama căpitanului Stastok, la relaţiile dintre ea şi el şi, pe cât posibil, să evite chestiunile de altă natură, ce mă puneau – chiar numai ascultându-le – într-o situaţie critică. Însă, pesemne, femeia, pentru mai buna mea înţelegere, găsea de cuviinţă că drama ei şi a fostului ei soţ nu pot fi desprinse de evenimente, că în mare măsură evenimentele acelea cauzaseră drama lor. Am lăsat-o deci să-şi depene litania, ferindu-mă de a mai interveni.

— Şi iată cum s-a desfăşurat pe mai departe viaţa mea, reîncepu doamna Stastok. Într-o zi, când începusem să mă obişnuiesc oarecum cu situaţia mea de femeie căsătorită, Tiberiu primeşte ordin de chemare şi fu nevoit să se prezinte pe zonă, în vest, la unitatea sa; era medic căpitan la un regiment de vânători. Eu am rămas singură, singură în faţa unui nou eveniment istoric, de data aceasta si mai catastrofal, care se anunţa, despre care se zvonea, dar care tuturor ni se părea de neînchipuit, lipsit de orice temei, logic judecând. Dictatul. Evenimentul s-a produs totuşi, şi țara întreagă a intrat într-o nouă iritare de nedescris; lumea alerga de colo-colo, înnebunită parcă. Agitaţia, tensiunea erau aşa de mari, încât aşteptam din clipă în clipă ca mulţimea să-şi piardă cumpătul, să treacă la acte de disperare, să

distrugă tot, să pună foc la toate, să inunde totul în sânge! În zilele acelea, înainte de a începe exodul spre sud, am primit o scrisoare de la Tiberiu. „Scumpa mea – îmi scria el — împachetează lucrurile noastre, fiii gata, aşteaptă-mă; voi veni cu o ambulanţă să te iau. Pe aici suntem cu toţii într-o situaţie disperată; unele unităţi refuză să părăsească poziţiile! Mai multe nu-ţi pot spune; aşteaptă-mă!" Am aşteptat; exodul a început. Tiberiu n-a venit, eu nu mai ştiam unde-mi stă capul. Îl aşteptam totuşi, trebuia să vină, ştia că sunt singură, neajutorată. În cameră, toate lucrurile erau împachetate, abia mă mai puteam mişca din pricina lăzilor, cuferelor; numai când trebuie să pleci dintr-un loc îţi dai seama câte lucruri inutile ai. Aşteptându-l, îmi petreceam vremea mai mult la fereastră; prin faţa ochilor mei treceau nesfârşite coloane de trupe, de tancuri, de tunuri, de camioane şi căruţe militare. Ostaşii, cu feţe crispate de stăpânire de sine, de revoltă înăbuşită, mărşăluiau cu capetele plecate, posomorâţi, în suflete cu tot amarul zilelor acelora. Îngenuncherea suferită era mai dureroasă decât însângerarea în luptă. Timp de o săptămână coloanele militare s-au tot scurs spre sud; au început să treacă prin faţa ochilor mei cele civile, ale refugiaţilor: mii de camioane şi căruţe încărcate cu calabalâc, cu femei şi copii. Sute de mii de oameni porneau în pribegie, părăsindu-şi oraşele, satele, cimitirele cu mormintele părinţilor şi străbunilor, se îndreptau tot spre sud, stârnind în drumul pribegiei lor jalea şi revolta întregului neam. S-au scurs coloanele. Eu am rămas, aşteptându-l pe Tiberiu. N-a venit, n-a putut să vină! A fost îngrozitor! Oraşul se golise, mai mult de jumătate din populaţie îl părăsise, părea pustiu. O dată cu înserarea, pe străzi nu mai circula nimeni, până şi paza oraşului fusese retrasă. Şi a venit noaptea – cea mai înfiorătoare noapte pe care am trăit-o în viaţa mea!

Prin curţile părăsite câinii urlau lugubru; se auzeau strigăte de ajutor, căci tâlharii intraseră în acţiune; pătrundeau prin casele părăsite, căutând să prade ce mai rămăsese, şi uneori se întâmpla să dea peste cineva; din când în când se auzea câte un pocnet de armă, ţiuitul glontelui străbătea atmosfera grea a nopţii, gata parcă să se înfigă în inima mea. Lumina se stinsese în întreg oraşul, căci mica hidrocentrală din munţi rămăsese dincolo de linia demarcaţională; luminau palid doar luna şi stelele de pe cer, cu o lumină stranie! La toate acestea se mai adăuga şi dangătul clopotului celui mare al catedralei ortodoxe: bătea rar, ca de priveghi, tot din zece în zece minute, câteva lovituri în dungă; ecoul lor amplifica şi mai mult atmosfera de sinistru, îl ascultam cu răsuflarea tăiată, număram în gând sunetele, înfiorată, mă socoteam şi pe mine între cei privegheaţi. În sfârşit, în zori, au apărut pe străzi patrulele jandarmilor. Înaintau în şir indian, distanţaţi unul de altul, cu armele pregătite de tras; purtau coifuri înalte, unii pălării negre, tari, împenate cu pene de cocoş

încovoiate ca nişte seceri tăioase. Temători, îşi purtau privirile pe la ferestre, dar ferestrele erau oarbe, cu perdelele lăsate. Eu îi pândeam îngrozită; în urma lor venea o trupă de ciclişti – înaintau şi ei încet, temători şi iscoditori, poate şi intrigaţi, căci de nicăieri, de la nicio fereastră, nici chiar cei care-i aşteptau n-au îndrăznit să-i întâmpine cu urale; îşi dădeau pesemne seama şi ei că ceea ce se făcuse fusese contra oricărei raţiuni. De la un timp, n-am mai avut puterea să-i privesc; m-am târât spre pat şi m-am vârât sub plapumă. Am rămas aşa ziua întreagă şi noaptea care a urmat. A doua zi, bătăi puternice în uşă m-au făcut să sar din pat: am deschis. În uşă, un subofiţer cu pistolul îndreptat spre mine mi-a poruncit să mă lipesc de perete; m-am executat. A intrat însoţit de doi ostaşi, au scotocit tot. Căutau arme; n-au găsit. M-a mirat faptul că subofiţerul şi-a cerut scuze pentru deranj, că, plecând, a salutat, ceea ce nu făcuse la intrare. Urma ca a treia zi să mă prezint la poliţie, să mă înscriu pe o listă. Nu m-am prezentat, căci în dimineaţa acelei zile a venit un unchi al lui Tiberiu cu o căruţă; îmi aducea şi o scrisoare: Tiberiu îmi explica de ce n-a putut veni, coloana lor luase altă rută şi comandantul nu i-a îngăduit să-şi părăsească unitatea. Îmi scria să transport toate bagajele noastre în satul unchiului său, să rămân acolo până va veni el, căci va veni imediat ce va avea putinţa s-o facă. Unchiul era un bătrân învăţător, singurul învăţător rămas în sat dintre cei pe care-i avusese şcoala. A doua zi s-a prezentat şeful postului de jandarmi. Unchiul n-a vrut să vorbească cu el, pretextând că nu cunoaşte limba; de altfel, venise pentru mine, nu pentru el. Nici eu nu cunoşteam limba jandarmului decât foarte puţin; m-am descurcat totuşi şi i-am dat datele personale pe care mi le cerea. S-a arătat binevoitor şi politicos, iar după vreo săptămână, când a venit să-mi aducă permisul de şedere în ţară, mi-a declarat că e foarte bucuros că în sfârşit a găsit pe cineva care să-i vorbească în limba ,,ţării''. ,,Oare sătenii nu vor s-o vorbească, sau într-adevăr n-o cunosc?'' m-a întrebat. Am ridicat din umeri. El a continuat, rugându-mă să trec din când în când pe la soţia lui, ca să poată schimba şi ea o vorbă, două cu mine. ,,E o *doamnă*, a fost poştăşiţă'', mi-a precizat. Nu m-am dus, dar a venit ea la mine. Era o femeiuşcă simpatică şi destul de inteligentă; blestema pe cei care i-au trimis bărbatul într-o ţară străină, unde toţi îi privesc cu duşmănie şi nu vor să le vândă nici cel puţin un pui de găină. Nu ştiu dacă unchiul era autorul acestei rezistenţe pasive, ştiu însă precis că el a organizat un fel de poştă clandestină, că nu mult după venirea mea în sat a început să primească gazete din ţară, şi chiar scrisori; când şi cine i le aducea, n-am putut afla, şi nici n-am încercat; eram bucuroasă că pe calea aceea am primit şi eu câteva scrisori de la Tiberiu. La începerea şcolii, unchiul mi-a cerut ca atât timp cât rămân în sat să ocup postul de învăţătoare la primele două clase, ceea ce am

făcut cu plăcere; având o ocupaţie, îmi mai uitam gândurile, şi în afară de asta îmi câştigam existenţa contribuind şi eu la susţinerea casei. Mătuşa era o bătrână ursuză şi avară; tot timpul blestema şi bodogănea că nu are de nici unele, că bătrânul nu mai primeşte pensie, iar satul Dumnezeu ştie când îi va putea plăti salariul. Adevărul era că avea de toate, iar satul, solidar, plătea prin contribuţie generală micile noastre salarii. Tot ea mi-a interzis s-o mai primesc pe jandarmeriţă. Unchiul însă avea alte socoteli; el ţinea să nu rup legăturile cu femeia jandarmului. Mi-a cerut să mă duc şi eu din când în când pe la ea şi, pe cât se poate, s-o ,,trag de limbă'', ca să aflu ce gândesc ,,ei'', ce se aude pe la ,,dânşii'', căci – spunea unchiul – îşi cam dau şi ei seama că ,,asta nu poate rămâne aşa''. Expresia ,,asta nu poate rămâne aşa'' era curentă printre oamenii din sat; era punctul de sprijin al speranţelor tuturor. M-am dus nu ca s-o trag de limbă, ci fiindcă simţeam şi eu nevoia de a mai schimba o vorbă cu o femeie care se simţea tot atât de nefericită ca şi mine; şi în afară de asta, iubea muzica, teatrul, avea un patefon şi o colecţie de plăci destul de bogată, primea şi două reviste de teatru. Când înceta cu lamentările, punea patefonul în funcţiune şi, ca să-mi facă plăcere, alegea numai cântecele despre care aflase că-mi plac şi mie; iar când soseau revistele de teatru, le răsfoiam împreună, şi din nou mă simţeam ca şi când aş mai fi făcut parte din lumea scenei. Uneori însă o găseam nervoasă, iritată din te miri ce. Într-unul din momentele acestea am auzit-o şi pe ea spunând: ,,Asta nu poate rămâne aşa; e o situaţie imposibilă. Nu pot trăi într-o permanentă nesiguranţă, totdeauna cu tema în suflet!'' N-am urmat sfatul unchiului, n-am iscodit-o; am căutat doar să arăt că o înţeleg, şi m-am trezit şi eu repetând cuvintele: ,,Asta nu poate rămâne aşa!''

Ca şi când s-ar fi pregătit să înceapă un nou capitol din viaţa sa, doamna Stastok a făcut o scurtă pauză; mi-a spus:

— E cam plictisitoare povestea mea, nu?

—-Vă înşelaţi! E cât se poate de interesantă! Continuaţi, vă rog, şi nu daţi nicio atenţie faptului că eu, ascultându-vă, par tot aşa de impasibil ca şi dumneavoastră; în realitate, însă, sunt profund impresionat, iar dacă nu mă manifest în niciun fel, o fac pentru a nu vă întrerupe, căutând să mă comport ca un adevărat confesor, al cărui rol e de a asculta cu atenţie, a înregistra, şi mai apoi a judeca fără părtinire, dacă va fi cazul să-mi cereţi un canon, sau o absolvire de pedeapsă.

— Dacă e să fiu pedepsită – a binevoit să zâmbească doamna Stastok involuntar, cu acelaşi zâmbet pe care i-l cunoşteam dinainte — cred că veţi găsi destule motive s-o faceţi.

— Până acum, nu; şi-mi închipui că nici de aici înainte.

— Le veţi găsi, vă asigur, căci deşi astăzi nu mai au nicio

importanţă, atunci când s-au produs, ele au fost cât se poate de grave, şi mult timp după aceea au fost cu adevărat chin pentru sufletul meu.

Spunând aceste cuvinte, doamna Stastok şi-a privit din nou ceasul, a scos iar din geantă flaconul cu pastilele japoneze şi termosul cu apă; a luat o pastilă, a înghiţit o gură de apă.

— Dumnezeu pedepseşte în felurite chipuri, a oftat, punând la loc, în geantă, flaconul şi termosul. Dar unde-am rămas? Despre ce anume am vorbit înainte de a mă opri?

— La soţia jandarmului, la ,,asta nu poate rămâne aşa''…

— A! Da! Să vedeţi: dacă pentru noi expresia aceea era un fel de punct de sprijin al speranţelor noastre, pentru ei era punctul negru al nesiguranţei, al conştiinţei că ceea ce se făcuse era nedrept, şi ca atare nu poate rămâne aşa. Interesant e faptul că această expresie circula pretutindeni: mi-a scris-o soţul meu, doctorul Tiberiu Petran, în ziua când a început războiul; am auzit-o şi din gura căpitanului Cristien Stastok, când l-am întâlnit pentru prima oară, mi-a scris-o şi mama lui Cristien, deşi locuia la multe mii de kilometri depărtare, peste multe ţări. Am convingerea că şi majoritatea ostaşilor germani care luptau pe diferite fronturi, în momentele lor de trezire, când se gândeau câtă silnicie au adus pe lume, o rosteau şi ei ca pe un adevăr al unei justiţii imanente, din faţa căreia nu există scăpare. Dar să revin la ale mele. După cum v-am spus, Tiberiu mi-a scris în ziua când a izbucnit războiul şi a trebuit să plece la unitatea lui. Am primit scrisoarea cu oarecare întârziere, dar m-am bucurat: exilul meu lua sfârşit. Îmi scria să fac tot posibilul şi să pornesc spre Bucureşti, unde mă aşteaptă un mic apartament bine pus la punct şi perspectiva unui angajament la un important teatru. Am îndeplinit formalităţile de plecare; prietenia cu jandarmeriţa mi-a ajutat mult, soţul ei s-a arătat neobosit îmi a-mi obţine autorizaţia de expatriere şi într-o bună zi mi-a adus hârtia. Tiberiu îmi scrisese să nu iau cu mine decât lucrurile mele personale, restul rămânând pe mai departe în păstrarea unchiului, căci, preciza el, în trei luni de zile războiul va lua sfârşit, iar ceea ce s-a întâmplat cu noi nu poate rămâne aşa; ţara va fi din nou cum a fost şi toate suferinţele noastre vor lua sfârşit. De la un capăt la altul, scrisoarea lui era numai optimism; de optimismul lui m-am molipsit şi eu; de altfel, aceeaşi atmosferă am găsit-o şi în ţară din momentul când am coborât pe peronul Gării de Nord. Destinul ne surâdea, şi-mi surâdea din nou, îmi închipuiam eu, iar când am ajuns la adresa indicată – un bloc din vecinătatea Cişmigiului – şi am intrat în micul apartament, am plâns de bucurie. Era exact ceea ce-mi visasem: două camere frumos mobilate, hol mărişor, baie şi o bucătărioară. Tatăl meu nu fusese un om religios, şi nici eu nu fusesem crescută şi educată în spirit religios, dar chiar în ziua sosirii mele în capitală, spre seară, m-am dus la bisericuţa cea mai apropiată, unde se slujea vecernia; m-am rugat şi

am plâns. Lacrimile mele erau lacrimi de fericire, de liniştire sufletească, nu ca ale femeilor care umpleau bisericuţa; ele, fără îndoială, plângeau pe cei dragi căzuţi în război, dar în egoismul meu, bocetele lor nu m-au impresionat. De altfel, nu mă vedeam decât pe mine, ca şi când singură aş fi fost acolo. Nu m-am gândit nici la Tiberiu; ba chiar, în sinea mea, eram mulţumită că e absent, că în sfârşit sunt din nou singură, aşa cum am fost înainte de căsătoria noastră. Ruga mea era înălţată pentru mine, numai pentru mine, ca să fiu ajutată în noua viaţă pe care o începeam. A doua zi m-am prezentat directorului teatrului la care fusesem recomandată. Nu ştiam că era unul dintre cunoscuţii lui Tiberiu; mai mult decât un cunoscut, o rudă apropiată şi, şi mai mult decât atât, un vechi prieten de şcoală militară al tatălui meu, prietenie care a continuat tot timpul, până ce a părăsit fosta monarhie. Am fost surprinsă nu de afabilitatea lui când m-am prezentat, ci de afecţiunea familială cu care m-a primit.

M-a îmbrăţişat, m-a sărutat pe frunte, emoţionat, şi mi-a spus: ,,Aşadar, tu eşi Mălina, fiica prietenului meu Iosif Celeru şi soţia vărului meu după mamă, doctorul Tiberiu Petran; ce frumoasă eşti!'' M-am fâstâcit; la atâta afecţiune nu mă aşteptam, şi mai puţin la relaţii atât de strânse, familiale şi prieteneşti, de care eu habar nu aveam. ,,N-am ştiut că sunteţi rudă cu Tiberiu şi prieten cu tatăl meu, de soarta căruia nu ştiu nimic, i-am vorbit sfioasă. Am venit la dumneavoastră pentru un angajament, la îndemnul lui Tiberiu, care nu mi-a scris nimic despre rudenia lui cu dumneavoastră, ci doar că, sosind în capitală, aş avea perspectiva unui angajament. Sunt actriţă, poate aţi auzit de numele meu.'' ,,Lasă asta, mi-a zâmbit părinteşte şi m-a condus până în capătul celălalt al cabinetului, unde se aflau o masă şi câteva scaune, hai, povesteşte-mi ce-i prin ţara mea, cum se împacă grănicerii năsăudeni cu situaţia nefericită, care li s-a creat temporar; au conştiinţa că asta nu poate rămâne aşa?'' ,,Au! Au!'' i-am răspuns imediat, fericită că din nou, şi de la un om cu mare faimă, am auzit aceleaşi cuvinte. I-am povestit tot ce-am ştiut despre traiul din zilele acelea al oamenilor de prin ,,ţara'' lui; mă asculta atent, bucuros de rezistenţa lor. Deşi despărţit demult de locurile natale, sufletul îi rămăsese acolo, la ceea ce el numea ţara lui. În sfârşit, după vreo oră, mi-a dat răspunsul pe care-l aşteptam: am fost angajată, în câteva zile se vor face formalităţile, să prezint actele şi să nu mă tem de nicio adversitate; atât timp cât el va fi în fruntea teatrului, voi fi respectată ca şi când aş fi fiica lui, iar când voi avea nevoie de ceva, şi în general ori de câte ori voi întâmpina greutăţi, sau numai voi avea dorinţa să schimb câteva cuvinte cu el, să intru în cabinetul lui fără să mă mai anunţ în prealabil. Situaţia aceasta de protejată, de tutelată nu-mi convenea; aş fi vrut chiar să nu se ştie că între mine şi el sunt şi alte relaţii în afara celor de serviciu. Eram ambiţioasă, ţineam să mă ridic

prin propriile mele forţe, prin talentul meu, de aceea n-am abuzat de atenţia lui; în cabinetul său n-am intrat decât chemată. Nu ştiu cum s-a făcut, însă am fost îndrăgită de la prima întâlnire şi de către un bătrân director de scenă – unul dintre cei mai buni regizori din vremea aceea. Foarte scrupulos, bătrânul m-a supus la diferite probe de dicţie, de mimică, după care mi-a spus: ,,Tu, Mălina – el tutuia până şi pe cele mai renumite şi mai în vârstă actriţe – trebuie să faci de toate: comedie, dramă, chiar şi tragedie! M-am convins că vei reuşi în toate; nimic mai rău decât unilateralitatea, care duce până la urmă la rutină, de care nu te mai poţi debarasa. Vei începe prin a interpreta rolul principal în- tr-o piesă a lui Chiarelli. Cunoşti lucrările acestui autor?'' ,,Nu; acum aud pentru întâia oară numele lui'', i-am răspuns. ,,Cu atât mai bine; treci pe la bibliotecă şi ia tot ce găseşti acolo tradus din Chiarelli, sau netradus, dacă cunoşti în oarecare măsură limba italiană.'' ,,Nu cunosc italiana, în schimb vorbesc perfect germana, şi destul de binişor franceza'', i-am zis din nou. ,,Perfect! Studiind, confruntă traducerea noastră cu textul german; când te vei convinge că te-ai lămurit asupra concepţiei dramatice a scriitorului, vino la mine; vom discuta împreună rolul tău, şi piesa în general. Repetiţiile vor începe abia luna viitoare, aşa că ai timp destul.''

— Aţi muncit mult, îmi închipui, la rolul acela, n-a fost un rol uşor. Dumneavoastră, cum s-ar spune, duceaţi întreaga piesă.

— Nu; tot aşa de bine putea să ducă întreaga piesă partenerul meu, însă i-am luat-o înainte. A fost o competiţie între noi doi; întâmplător am câştigat eu; dar nici el n-a rămas în umbră, dacă vă mai amintiţi.

— Da, îmi amintesc; amândoi aţi fost la înălţime, însă dumneavoastră eraţi avantajată oarecum de tinereţe; el însă se trudea să facă pe tinerelul şi chiar reuşea, dar cu toată strădania lui, vârsta îl dezavantaja. Dacă bine îmi aduc aminte, cred că am şi făcut o aluzie în acest sens în cronica mea.

— A! Sigur! Acum îmi amintesc; a fost foarte intrigat partenerul meu. Mi-a şi spus: ,,Cine-o fi imbecilul ăsta? Pe tine, o începătoare, te ridică în slavă, iar în ceea ce mă priveşte, o scaldă, când în apă fierbinte, când în rece ca gheaţa; trebuie să fie vreun tinerel care s-a îndrăgostit de tine.''

Am râs.

— Cam maliţios domnul…

— Ca toţi artiştii când orgoliul lor este atins; însă în relaţiile de toată ziua, era un foarte bun coleg şi un excelent partener. După ce i-a trecut supărarea, îmi amintesc foarte bine, a venit la mine cu o explicaţie: că intenţionat s-a lăsat predominat de mine, ca nu cumva, licitând, să-mi eclipseze jocul, să mă simt în inferioritate şi să eşuez.

— L-aţi crezut?

— I-am mulţumit; nu e numaidecât nevoie să crezi sau să nu crezi,

mai există şi altă alternativă, de circumstanţă, mai totdeauna salvatoare.

— Aţi avut un mare succes, ăsta-i adevărul!

— Da; şi succesul pentru a doua oară m-a îmbătat, mi-a sucit capul, m-a făcut să nu mă văd decât pe mine însămi; din nou am început să visez un succes după altul până la consacrarea definitivă. Orgoliul, ambiţia stârnită m-au asprit, precum veţi vedea. Întorcându-mă acasă, după supeul pe care l-a organizat directorul pentru interpreţii piesei, abia mă dezbrăcasem, când soneria a început să sune insistent, iar un glas de dincolo de uşă striga: ,,Doamnă, o telegramă urgentă''. Am deschis, am luat telegrama. În beţia mea îmi închipuiam că trebuie să fie vreo felicitare. Cu un fior de satisfacţie, am desfăcut telegrama: amarnică dezamăgire! Telegrama era de la comandantul regimentului lui Tiberiu. Am citit: ,,Cu inima îndurerată, stimată doamnă, suntem nevoiţi să vă anunţăm moartea eroică a soţului dumneavoastră, medic căpitan Petran Tiberiu, căzut la datorie servindu-şi cu eroism şi abnegaţie patria. Condoleanţele noastre.''

— Ce nenorocire! am exclamat eu.

— Ce dezamăgire, a precizat doamna Stastok, căci la altceva mă aşteptasem, aşa că sentimentul pe care l-am avut a fost cel al dezamăgirii, nici defel acela al durerii pe care ar fi trebuit s-o simt aflând trista veste… Vinovată, nu? mă privi întrebător.

Nu i-am răspuns, mi-am aplecat doar capul şi-am rămas clipe multe aşa, privind podeaua compartimentului. Doamna Stastok şi-a aprins o ţigară, apoi a întins pachetul spre mine:

— O ţigară; e necesar! Aprindeţi! Da; desigur, vinovată; v-am spus doar, nu trebuie să vă lăsaţi impresionat.

— Oricum… am îngăimat eu.

— Da; ştiu, ştiu! Dar nu trebuie să uitaţi antecedentele, faptul că convieţuirea noastră începuse sub semnul urii, poate şi al răzbunării! Ca să fiu pe deplin sinceră, uneori, când amintirile în legătură cu începuturile relaţiilor noastre mă copleşeau, când simţeam golul în care mă zvârlise, odată rămasă singură, în nenorocire – dar oarecum liberă şi sperând o redresare a destinului meu – doream, dacă nu să-l ştiu mort, doream cel puţin să fie îndepărtat pentru totdeauna de mine. Toate acestea mi-au venit în minte în noaptea aceea; pe toate le-am pus pe unul din talerele cumpenei conştiinţei, alături de perspectiva care mi se deschisese în faţă, viitorul în calea căruia el ar fi fost un obstacol. Iar pe celălalt taler am aşezat datoria de soţie, de văduvă îndurerată care trebuie să facă faţă atâtor obligaţii, să se îndolieze, să aibă în permanenţă ochii înlăcrimaţi, să-şi ascundă zâmbetul, profesiunea să nu și-o mai exercite cel puţin un timp oarecare, să uite succesul, să reintre din nou în anonimat. Toate acestea atârnau infinit mai greu! Toată noaptea m-am frământat; către ziuă am luat hotărârea să nu spun nimic nimănui şi să mă comport ca şi mai înainte şi, te rog să mă crezi, nu mi-a fost deloc greu. Dimpotrivă. Căutând să ascund cât mai desăvârşit taina mea, mă arătam lipsită de griji şi necazuri, plină de vitalitate, devenisem şi puţin cam frivolă, şi tot jucând, rolul acesta a devenit obişnuinţă. ,,E puţin prea zburdalnică pentru soţia unuia care se află pe front'', spuneau gurile rele. De director însă mă feream, evitam să mă întâlnesc cu el, îl ocoleam când îl vedeam pe scări, pe coridoare. Cu fiecare spectacol succesul meu era în ascensiune; devenisem, cum s-ar spune, o vedetă; fireşte, eram extrem de mulţumită, încântată de mine însămi. De Tiberiu nici nu-mi mai aminteam, se ştersese din memoria mea. Uitasem până şi de tatăl meu. Dar într-o zi, în preajma Crăciunului, directorul m-a invitat în cabinetul lui. Nu putea fi vorba de întrebări în legătură cu Tiberiu, nu eram singura invitată, fuseseră chemaţi şi alţi doi colegi, aşa că ne-am dus în grup. ,,Sunt într-o situaţie puţin cam jenantă, începu directorul, şi, într-adevăr, părea stânjenit de ceea ce avea să ne comunice. Precum ştiţi, situaţia mea oficială mă obligă să iau parte la unele acţiuni care… în sfârşit, am fost rugat să rog, la rândul meu, pe trei, patru dintre societarii teatrului să-şi dea concursul la o serbare. E vorba de serbarea pomului de Crăciun, organizată de către «înaltele doamne de la Patronaj» pentru ofiţerii hitlerişti şi — făcu o grimasă acră – pentru ostaşii germani ai căror aliaţi suntem. V-am ales pe dumneavoastră trei după un singur criteriu – tustrei vorbiţi destul de binişor limba germană… Uitasem, îmi zâmbi, tu o vorbeşti perfect, scuză-mă! Dar şi dumneavoastră o să vă descurcaţi, nu-i vorba de cine ştie ce: o să declamaţi fiecare, la alegere, unele versuri ale poeţilor germani.

Părerea mea e să vă opriţi de preferinţă la clasici; nu indic niciun nume, niciun titlu; nu vreau să influenţez preferinţele dumneavoastră." ,,E un ordin?" întrebă unul dintre colegi, un actor mai în vârstă, pe care rar îl întâlnisem prin teatru, dar căruia toţi îi spuneau ,,maestrul". ,,Nu; cum vă puteţi închipui lucrul acesta? E o dorinţă a înaltei doamne! Prin întrebarea dumneavoastră m-aţi pus în situaţia de a face o indiscreţie: chiar ea, înalta doamnă, a indicat numele dumneavoastră şi m-a rugat să vă invit în numele său." ,,O! în cazul acesta, mă voi duce, desigur!" surâse maestrul. Ieşind de la director, maestrul — deşi nu-l cunoşteam personal – mi-a luat braţul; coborând scările, mi-a spus: ,,Uite ce vreau să-ţi comunic, fetiţo: pe Şahighian îl preocupă o piesă mare, mare de tot, a unui autor american. Mi-a cerut părerea în privinţa distribuţiei şi eu te-am propus pentru unul din rolurile principale; te rog să primeşti". ,,Vai, maestre, vă mulţumesc din tot sufletul!" i-am răspuns încântată.

— Era vorba de trilogia lui O'Neill, *Din jale se întrupează Electra*, nu?

— Exact!

— Dar, după câte îmi amintesc, dumneavoastră n-aţi făcut parte din distribuţie.

— La data premierei nu mă ma aflam în ţară; drama se consumase, devenisem văduva căpitanului Stastok. Însă în piesă am fost distribuită ca dublură a unei cunoscute actriţe, în rolul Lavinei; am participat la aproape toate repetiţiile. Propunerea pe care mi-o făcuse maestrul m-a preocupat mult, şi înainte ca regizorul să mă cheme, eu mă şi documentasem asupra piesei. Nu cunoşteam traducerea românească, am folosit-o pe cea germană, aşa că, atunci când mi-a vorbit, eu cunoşteam piesa tot aşa de bine ca şi el, ceea ce l-a dispus binevoitor faţă de mine, ba, mai mult, mi-a cerut să nu mă las influenţată de jocul titularei, să mă străduiesc din răsputeri şi să prezint o Lavina aşa cum o văd eu, căci, susţinea el, pentru rolul Lavinei par mult mai potrivită. Cred că nu se înşela.

— Şi eu sunt de aceeaşi părere, i-am spus.

— Toţi au fost de aceeaşi părere de la primele repetiţii; chiar şi titulara, care m-a lăudat. Mi-a cerut doar ca, pe cât posibil, să-mi sincronizez jocul cu jocul ei, nealterându-mi însă interpretarea proprie. I-am păstrat cele mai bune sentimente. Aşadar, trebuia să iau parte activă la serbarea aceea; hotărâsem să declam cunoscuta poezie a lui Heinrich Heine, *Doi grenadieri*. Declamasem această poezie cu ocazia concursului de admitere la Conservator; o ştiam, cum s-ar spune, ca pe apă, puteam s-o declam şi s-o interpretez în limba germană mai bine chiar decât în limba noastră. Cu toate acestea, în faţa oglinzii, înainte de serbare, am repetat-o de nenumărate ori, căci şi cu ocazia aceea mă gândeam numai şi numai la succesul meu, mai

ales că era vorba de o serbare la care luau parte atâtea persoane sus-puse. E inutil să vă relatez detaliile festivităţii: un cor ostăşesc la început, discursul ambasadorului, după strigătele oficiale de ,,*Heil Hitler!*'', apoi programul nostru, alternativ un cântăreţ de operă cu o arie de operă, un actor declamând versuri; nu ştiu cum s-a făcut, dar eu eram aceea care încheiam programul, aşa că tot timpul am stat ca pe ghimpi, iar când, în sfârşit, am fost condusă până la treptele estradei şi când, sus fiind, mi-am rotit ochii asupra celor din sală, m-a cuprins un sentiment de repulsie, mai întâi faţă de mine, şi câteva clipe nu m-am putut debarasa de el. Mi se părea că toţi participanţii la serbare eram o adunătură de caricaturi, una mai grotescă ca alta, deşi totul era lux şi strălucire. Atunci am întâlnit privirea unui tânăr ofiţer german; se afla chiar în faţa estradei, la câţiva paşi, era transfigurat, părea în extaz şi nu-mi puteam da seama pentru ce. În clipele următoare îi văd buzele tremurând ca într-un fel de şoaptă mută şi, ciudat, brusc mi-am dat seama că îmi şopteşte titlul şi autorul poeziei, mi-am fixat privirea în muchea estradei şi am început, murmurat: ,,*Nach Frankreich zogen zivei Grenadier / Die waren in Russland gefangen…*'', apoi am ridicat capul, am schimbat tonul, ritmul, rostirea mi-a devenit patetică, cu accente semnificative, versurile păreau rupte din suflet; nu ştiu dacă o făceam conştient, simţeam însă că aşa trebuie să fac, că acolo, în momentele acelea, aşa trebuie să interpretez versurile lui Heine. În sală se lăsase o linişte de mormânt: toţi păreau împietriţi! Şi am continuat în felul acela până la ultimul vers, fără ca cel puţin să înclin capul; când am terminat, mi-am rotit din nou privirea asupra lor — nicio mişcare, necum aplauzele obişnuite chiar şi în cazul când recitatorul nu şi-a dovedit talentul; dar nimic, împietrire! Făcusem o gafă – începusem să-mi dau seama şi nu ştiam cum să ies din încurcătura pe care o provocasem prin alegerea poetului şi a versurilor sale. Atunci s-a produs minunea: tânărul ofiţer a început a aplauda frenetic! S-a produs un freamăt, capetele s-au mişcat, s-au privit unul pe altul întrebător; câţiva, în mod inconştient, au început şi ei să aplaude şi pe dată ceilalţi le-au urmat exemplul; sala toată aplauda, ba s-au auzit şi ovaţii! Eu îmi fixasem privirea în ochii tânărului ofiţer, singurul dintre ei care mi s-a părut o clipă nedeformat, necaricaturizat; i-am zâmbit, el şi-a înclinat capul. A început petrecerea propriu-zisă, dansul, foiala în jurul bufetului, vorbăria euforică, haotică; ofiţerul a venit la mine şi m-a invitat la dans. I-am mulţumit şi m-am lăsat condusă de el. Intenţionat, ca să-mi poată vorbi în voie, şi-a îndreptat paşii spre margine, după care mi s-a prezentat: ,,Cristien Stastok, un danez din Holstein, un danez din Holstein'', a repetat şi accentuat, ca să-l înţeleg. Nu ştiu cum s-a făcut, dar l-am înţeles, i-am înţeles adversitatea faţă de ceilalţi, aprobarea şi adeziunea lui pentru alegerea pe care o făcusem şi felul semnificativ

cum interpretasem versurile lui Heine, poet proscris de regimul nazist. Mi-am pus degetul la buze, am şi sâsâit, ca un avertisment. ,,*Ja wohl*!" mi-a răspuns şi, brusc, mi-a cuprins mijlocul. Fără să ţină seama de perechile din jur, a pornit cu mine într-un dans vijelios, conducându-mâ cu abilitate printre celelalte perechi, până am ajuns în mijlocul sălii. Acolo, dansul nostru a luat o turnură neobişnuită: perechile din jur s-au retras, ne-au făcut loc; am rămas singuri într-un cerc destul de mărişor. A fost un dans frenetic, un fel de dans sălbatic, nestăpânit. Cei din sală ne priveau extaziaţi, poate şi intrigaţi, dar pentru noi ei nu mai existau, un imbold comun ne stăpânea pe amândoi, şi am continuat până la extenuare. Atunci i-am şoptit: ,,Nu mai pot, cad!" El a temperat ritmul, lent şi graţios, şi, continuând dansul, s-a îndreptat spre marginea cercului; ni s-a deschis un coridor, şi prin el, dansând, ne-am dus până la bar: ,,Două cupe de şampanie!" a comandat barmanului. Ceremonios, partenerul meu a închinat pentru mine; a rostit şi câteva cuvinte într-o limbă necunoscută mie. Apoi am ciocnit cupele şi fiecare am băut până la ultima picătură. Obosită şi conştientă că, după cele întâmplate, nu mai pot rămâne, i-am spus că aş vrea să părăsesc serbarea; şi l-am rugat să mă conducă până la ieşire. El a tresărit, părea pus în încurcătură; mi-a explicat discret: ,,Sunt în serviciu comandat; regret din suflet, dar nu vă pot conduce. Am fost invitaţi în mod excepţional vreo zece ofiţeri inferiori, tineri, numai cu scopul de a dansa grăsunele doamne ale superiorilor, dar voi trimite o ordonanţă să vă aducă o maşină; aşteptaţi un moment." În maşină, şi acasă, până am adormit, m-am simţit ca luată de un vârtej, dusă sus, tot mai sus, până în culmea fericirii; biata de mine, nu presimţeam ce surprize dureroase îmi hotărâse soarta!

— Aşa se întâmplă cam totdeauna, am murmurat eu.

— Da; poate; în orice caz, cu mine aşa s-a întâmplat. Dar n-aş putea spune, cum fac în mod obişnuit tinerele femei romanţioase: ,,L-am iubit de la prima întâlnire". Nu, nu mă gândeam la iubire; nu vedeam în el iubitul visat, mă vedeam tot numai pe mine singură. Iubirea nu intra atunci în preocupările mele obişnuite, iar când mi se vorbea de iubire, îmi exprimam părerea că se face prea mare caz de ea, că în fapt s-ar putea să nici nu existe. În orice caz, din constelaţia viselor mele de fericire din noaptea aceea, steaua iubirii nu făcea parte. Trebuie însă să recunosc: cunoştinţa cu el, şi toate cele ce s-au petrecut atunci între noi, ca şi imaginea lui, care mi se întipărise în memorie, mi-au stârnit simţurile pe care le credeam potolite după ieşirea mea din adolescenţă şi pe care convieţuirea cu Tiberiu nu reuşise să le anime; am avut un somn chinuit, de care m-am ruşinat când m-am trezit a doua zi, pe la amiază, în sunetul soneriei. Era un comisionar. Aducea un mare buchet de mimoze şi un coş cu daruri. Am luat cartea de vizită care însoţea darurile şi am citit: ,,Cristien Stastok", iar în

paranteză: ,,Danezul din Holstein''. Nu-i reţinusem numele; mi l-am reamintit. Câteva clipe am rămas nehotărâtă: să-i primesc darurile, sau nu? I le-am primit, era doar ziua Crăciunului, când de obicei se fac daruri; nu puteam să le refuz! Dacă nu i le-aş fi primit, alta ar fi azi soarta mea.

— Regretaţi, acum, că nu le-aţi refuzat?

— Nu; de ce? Destinului nu i te poţi împotrivi! Un lucru trebuie să reţineţi însă: n-am regretat şi nu regret nimic!

Părea că iar ieşise, puţin de tot, din impasibilitatea ei. I-am cerut scuze pentru întrebarea mea fără rost. Ea a continuat:

— Comisionarul mi-a cerut o dovadă de primirea darurilor aduse. Asta mă obliga la câteva cuvinte de mulţumire şi nu vedeam cum să le formulez; am renunţat. I-am dat doar cartea mea de vizită şi, nu ştiu cum mi-a venit în minte, un program al spectacolului de a doua zi, cu piesa aceea a lui Chiarelli; ba am şi subliniat numele meu, ca să-i atrag atenţia. Dacă am făcut-o în mod conştient sau nu, nici până astăzi nu-mi pot da seama. În orice caz, era o invitaţie indirectă la spectacol, şi el a luat-o ca atare. Cred că aceasta a fost şi intenţia mea, ascunsă până şi mie însămi, căci imediat după intrarea mea în scenă, am început să-mi rotesc privirea asupra spectatorilor din sală, căutându-l. Nu l-am zărit printre cei câţiva ofiţeri germani care veniseră la spectacol, numai mai târziu, bând ochii mi s-au obişnuit cu semiîntunericul sălii, l-am putut recunoaşte printre spectatorii din primul rând. Era îmbrăcat civil; l-am recunoscut după privirea fixă, fascinantă, cu care îmi urmărea jocul, după părul lui mult prea blond şi sprâncenele care străluceau argintii în lumina estompată a sălii. Din clipa aceea, iarăşi nu ştiu cum s-a făcut, dar am avut impresia că joc numai pentru, el, că jocul meu e un dar pe care i-l fac. În sfârşit, după spectacol, condus de cabinieră, m-am pomenit cu el în pragul cabinei mele. Stătea sfios, lipit de stinghia uşii; nu îndrăznea să înainteze. I-am zâmbit încurajator. A schiţat şi el un zâmbet scurt, a scos de la piept, de sub palton, un mic buchet de trandafiri şi, cu el întins, a păşit spre mine. Şi iarăşi nu ştiu cum s-a făcut, luându-i buchetul din mână, mi-am apropiat obrazul pentru o sărutare. El a ezitat, eu am insistat în gestul meu, până el, candid ca un adolescent, şi-a atins buzele de obrazul meu şi, repede de tot, şi-a aplecat apoi capul, mi-a prins mâna şi mi-a sărutat-o. În stradă nu îndrăznea să-mi prindă braţul; mă miram, parcă nu era acelaşi pe care îl cunoscusem cu două seri în urmă. I-am prins eu braţul şi l-am întrebat: ,,Încotro?'' ,,Încotro vreţi dumneavoastră, nu cunosc oraşul'', mi-a răspuns. ,,E o noapte splendidă, i-am spus. Ce-ar fi dacă ne-am plimba puţin?'' Şi am luat-o spre bulevard, şi pe bulevard în jos în lungul Cişmigiului. Noaptea era, într-adevăr, nespus de frumoasă, cu cerul înstelat; bulevardul era neluminat, ferestrele clădirilor camuflate, arborii de pe marginea

trotuarului ninşi, îmbrăcaţi în zăpadă imaculată. Un adevărat peisaj de iarnă bogată în zăpadă; vremea era a moină, temperatura la limita între minus şi plus, minunată vreme pentru hoinărit pe străzi! Am înconjurat de câteva ori Cişmigiul; circulaţia se rărise, pe unele străzi abia întâlneam câte un trecător, numai bulevardul Elisabeta era mai circulat. Păşeam în tăcere, braţ la braţ; făcusem o dată înconjurul Cişmigiului, şi nici eu, nici el nu scosesem o vorbă. Când am ajuns din nou în bulevard, el s-a oprit, m-a întrebat brusc: ,,În seara serbării, când v-aţi aflat pe estradă, aţi fost conştientă de ceea ce faceţi?'' Întrebarea lui m-a surprins; nu-i vedeam sensul, numai după câteva clipe i-am intuit înţelesul. Am ezitat, i-am răspuns printr-o întrebare: ,,Dar dumneavoastră?'' ,,Eu da de la început până la sfârşit. Conştient nu numai de ceea ce am făcut, ci şi de consecinţele eventuale; conştiinţa m-a îndemnat s-o fac, s-o fac cu orice risc! Nu mai puteam răbda, prea multă ură se acumulase în sufletul meu!'' ,,Îi urâţi, într-adevăr, aşa de mult? Nu văd motivele''. ,,Sunt un danez din Holstein, şi în afară de asta urăsc silnicia şi pe toţi care-i slujesc, iar pe cel ce stă în fruntea lor, mai mult ca pe oricine!'' Am păşit mai departe şi i-am spus: ,,Vorbiţi-mi, vă rog, despre Holsteinul dumneavoastră; ştiu foarte puţine în privinţa aceasta''. ,, E cea mai frumoasă provincie, a fost totdeauna și mai e şi astăzi, deşi nu mai e liberă; de la anexiune, începând cu bunicii noştri şi până la noi, cei de astăzi, toţi danezii din Holstein îi urâm. La noi ura a devenit un sentiment atavic, care s-a accentuat şi mai mult o dată cu venirea naziştilor la putere; dacă mi s-ar oferi prilejul, l-aş împuşca pe Hitler ca pe un câine turbat!'' ,,Aveţi atâta încredere în mine încât vă încumetaţi să-mi faceţi astfel de mărturisiri?'' l-am întrebat oprindu-mă în loc, privindu-l în ochi. ,,Da, fiindcă am simţit şi citit în ochii şi sufletul dumneavoastră, în seara aceea, că şi dumneavoastră îi urâţi în aceeaşi măsură ca şi mine! S-a întâmplat atunci un fenomen de contopire psihică — vorbesc pentru amândoi-— şi unuia şi altuia conştiinţele şi sentimentele ni s-au contopit. Amândoi am acţionat ca un tot uman unitar, ceea ce ne-a dat tăria şi curajul de a-i înfrunta, şi i-am înfruntat!'' Eu tăceam. Eram frământată de reminiscenţe dintr-un trecut nu prea îndepărtat. Avea dreptate. Cred că aşa a fost, deşi eu, înainte de a mă vedea pe estradă şi a-i avea în faţă, nu avusesem intenţia să-i înfrunt, ci doar un sentiment de repulsie; probabil sugestia a venit de la el, prin telepatie. Și chiar în momentele când îmi vorbea, păşind alăturea de mine, cred că tot aşa s-au petrecut lucrurile, căci după scurt timp m-am oprit în loc, l-am privit în ochi şi i-am spus: ,,Da, şi eu îi urăsc; am poate motive mai puternice decât ale dumitale să-i urăsc!'' Păşind din nou, cuprinsă subit de un fel de euforie, am început, emoţionată, să-i deapăn povestea calvarului meu, punând accentul pe evenimente, ca singurele cauze; şi dacă el mi-a vorbit despre Holsteinul lui, despre

anexiune şi silnicie, şi eu am făcut acelaşi lucru, vorbindu-i despre ţinuturile noastre de care am fost despărţiţi, trecute sub altă stăpânire; iar ca să fiu în ton cu el şi să-i fac plăcerea, i-am spus, aşa, într-o doară, că, într-adevăr, Hitler ar trebui împuşcat ca un câine turbat. Când am pronunţat cuvintele acestea, el s-a dat un pas înapoi, apoi s-a repezit şi m-a îmbrăţişat. Nu ştiu ce-l apucase, mă strângea la pieptul lui cu o putere pe care nu i-o bănuisem mai înainte, căci părea un firav, mult prea înalt, mult prea suplu. Şi, nu ştiu, de asemenea, cum de ura a putut să ne unească aşa de strâns şi solidar, căci, la început, acesta a fost sentimentul care ne-a unit. Despre iubire n-a fost vorba; niciunul, nici altul n-am rostit cuvântul iubire, şi nici n-am lăsat să se înţeleagă că am avea acest sentiment unul faţă de altul. Era târziu, după miezul nopţii; ajunsesem din nou în dreptul restaurantului ,,Principesa Ileana''. ,,Cristien – i-am spus, tutuindu-l – mi-e foame. Să intrăm în restaurantul acesta, să cinăm; e un restaurant bunişor''. ,,De acord; şi mie mi-e foame. Chiar voiam să vă propun şi nu îndrăzneam.'' Am râs: ,,Nu îndrăzneai? Tu, care îndrăzneşti atâtea!'' ,,Să nu mai vorbim despre îndrăznelile mele, în realitate sunt un sfios''. ,,Bine, n-o să mai vorbim!'' i-am strâns eu braţul. Am intrat în restaurant; la ora aceea târzie mai erau doar trei-patru perechi şi chelnerii, care stăteau apatici în jurul cămi- nului mare, din mijlocul sălii. Lângă celălalt cămin, din fundul sălii, l-am zărit pe bătrânul chelner care mă servea de obicei când, după spectacol, luam cina la restaurant. M-a zărit şi el, căci a grăbit în întâmpinarea mea surâzându-mi. ,,Aţi venit tare târziu de data aceasta, nu ştiu ce-o să vă pot da, nu mai avem aproape nimic pe listă'', mi-a spus familiar, căci era şi el refugiat şi mă cunoştea din Cluj; servea acolo la un restaurant zis cetăţenesc, unde studenţii luau masa când primeau banii de-acasă, o seară sau două pe lună, după care treceau din nou la ,,cina din brişcă'', cum se spunea printre ei. ,,Baciule Toma, fă dumneata ce ştii şi dă-ne să mâncăm mult şi bun; suntem rupţi de foame!'' ,,O să fac, o să fac, domnişoară Mălina; să vorbesc cu bucătarul mai întâi. Dar cum de-aţi întârziat atâta?'' I se părea cam suspectă întârzierea mea, obişnuit fiind ca imediat după spectacol să mă vadă intrând în restaurant. ,,Am hoinărit, ca în vremurile bune ale studenţiei'', i-am spus. ,,Chiar aşa – râse uşurel bătrânul – când v-am văzut venind spre masa dumneavoastră, îmbujoraţi de frig, mi-am adus aminte de vremurile bune din Cluj. Doamne, domnişoară Mălina, oare ne vom mai întoarce vreodată acolo?'' ,,Nicio teamă, baciule Toma, asta nu poate ră- mâne aşa!'' ,,Să te audă Dumnezeu; domnul e un coleg''. ,,Da; într-un fel oarecare'', i-am răspuns, stingherită. A plecat. S-a întors după vreo zece minute cu faţa radiind de mulţumire; reuşise să ne înjghebeze un mic meniu: tocăniţă de ficăţei de pasăre, mămăliguţă cu brânză şi smântână, ochiuri moldoveneşti, clătite cu dulceaţă de

vişine ca desert. I-am spus să-l roage pe bucătar să pună în clătite, în loc de dulceaţă, brânză mocănească frecată cu gălbenuş de ou şi foarte puţin zahăr, căci vrem să bem ceva, un vin bun, vechi, ,,la alegerea dumitale, baciule Toma!” Încântat ca totdeauna când lăsam la alegerea lui vinul, bătrânul ne aduse o butelie cu vin de Sard, vechi de câţiva ani. Turnând în paharul lui Cristien puţin vin, l-a îndemnat să-l guste, să-l miroasă. Cristien n-a înţeles; a trebuit să-i explic eu, în nemţeşte. Intrigat, bătrânul chelner m-a întrebat: ,,E neamţ?” ,,Nu; e danez; danez din Holstein!” ,,Aaa! atunci se schimbă situaţia!” Cristien a degustat vinul ca un adevărat specialist: a turnat în palmă câteva picături, a împrăştiat lichidul cu degetul, l-a mirosit, apoi a băut restul din pahar. ,,*Sehr gut, sehr gut*!” a exclamat. ,,Cred şi eu, a zis baci Toma, prin Dania lor nu se găseşte aşa ceva. Sunt şi ei sub călcâi, aşa mi se pare, domnişoară Mălina?”

,,Da; ca mai toată Europa. Precum văd, eşti la curent cu toate, baciule Toma.” ,,Se poate altfel? Abia aştept ziua când…” ,,Bine, bine – l-am întrerupt eu – toţi suntem în aşteptare, dar în momentul acesta aşteptăm bunătăţile pe care ni le-ai făgăduit!” ,,Gata; s-a înţeles!” tăie aerul cu latul palmei bătrânul Toma, pornind grăbit spre bucătărie. Am turnat în pahare, am sorbit vinul. Tăceam şi unul şi altul. Cristien mă privea cu capul puţin dat pe spate; subiectul care ne apropiase devenise tabu, discuţia fusese închisă, niciunul, nici altul nu vedeam ce ne-am mai fi putut spune. Ne priveam, ne examinam. Cristien nu mai părea omul din seara serbării, nici cel cu care timp de aproape două ore hoinărisem pe străzi şi care-mi făcuse atâtea destăinuiri grave; mă miram cum omul din faţa mea putuse să afirme că ar fi în stare să ucidă! Părea atât de candid, şi – de ce n-aş spune-o – atât de frumos; fascinant de frumos! O frumuseţe specific nordică, dar mai altcum, mult prea stilizată, lipsită parcă total de asprime, de o fragilitate care nu se potrivea unui bărbat, aproape feminină; numai când se încrunta uşor, ochii lui de un albastru-oţeliu, şi sprâncenele stufoase, albicioase, îl arătau pe bărbatul temerar, gata să înfrunte orice risc. Nu ştiu ce părere şi-o fi făcut el despre mine; cred că mai era sub stăpânirea primei impresii din seara serbării, amplificată mult de înţelegerea pe care i-am arătat-o în timpul hoinărelii, al aprobării şi adeziunii mele. Poate intervenise şi altceva, un sentiment de altă natură; poate mă dorea, căci privirea lui nu părea numai contemplativă, avea în ea şi ceva indefinibil, ceva de natură cu totul aparte, un fel de extaz mistic, greu de exprimat. ,,Hai să vorbim despre studenţia noastră, i-am spus, ca să pun capăt tăcerii. Începe tu, Cristien, căci eu nu am prea mult de spus.” ,,Bună idee, a exclamat el, trezit parcă dintr-un vis în care trăise câteva clipe. Studenţia mea a durat cam mult; a început când aveam vârsta de 17 ani şi a durat până la 25. Perioada aceasta am început-o la Copenhaga, am studiat

ingineria şi teologia.” ,,Teologia? m-am mirat eu. Cum aşa?” ,,Aşa! Ingineria e profesiunea mea temporară; voi sfârşi prin a fi preot. Îl voi înlocui pe tatăl meu atunci când el va trece în lumea drepţilor; asta e tradiţia familiei noastre, începând din veacul al XVI-lea, când primul Stastok a îmbrăţişat Reforma. Străbunul Sta- stok era nobil de ţară, cavaler, comandant de corsari. Cred cu tărie că vei avea prilejul să-i vezi portretul în casa noastră; un adevărat Viking!” Pronunţând cuvintele acestea, care, în ceea ce mă priveşte, erau o anticipare, am simţit puterea privirii lui care mă învăluia şi m-am înfiorat cuprinsă de o emoţie inexplicabilă. Ca să-i pun capăt, am turnat vin în pahare, am ciocnit paharul meu de-al lui; pesemne a luat gestul meu drept o acceptare. A băut vinul până la ultima picătură, înseninat, privindu-mă tandru. A început apoi să-mi povestească episoadele mai interesante din copilăria lui; mi-a vorbit cu gingăşie despre părinţii lui, tineri încă, despre casa lor, mare, masivă, construită în secolul al XVI-Jea de către străbunul corăbier; despre mica lor moşie familială transformată în fermă, pe care astăzi o conduce mama lui, taică-su având alte preocupări; când a ajuns la studenţie, s-a însufleţit, a devenit parcă altul, mai aspru, mai puţin gingaş şi duios, mult mai entuziast, punând accentul mai degrabă pe viaţa sportivă decât pe cea de universitar studios, vorbindu-mi cu admiraţie despre maeştrii echipei lor de canotaj, câştigătoare a câtorva concursuri internaţionale, despre aventurile în larg. Într-o vacanţă, cu o mică barcă cu pânze şi un echipaj de patru, au făcut ocolul Islandei. Despre profesorii lui mi-a vorbit cu veneraţie, de toţi, dar cu preferinţe speciale numai faţă de câţiva; de unul mi-a vorbit mai ales, şi din spusele lui am înţeles că era un animator, un patriot care le cuvânta patetic despre gloria străbună... ,,Cristien, l-am întrebat eu, sunt frumoase şi interesante cele ce mi-ai povestit, dar mi se pare că ai uitat tocmai ceea ce face farmecul vieţii studenţeşti: fetele, colegele, iubirile!” ,,Fetele, colegele, iubirile! a exclamat derutat. Dar, fireşte, erau şi ele cu noi, chiar, şi când am făcut ocolul Islandei, din echipaj făcea parte şi o fată, o colegă de facultate, dar iubirea era o problemă personală a celor doi, nu ne interesa. În ceea ce mă priveşte, n-am simţit-o faţă de niciuna dintre colege; prietenie şi camaraderie, da; iubire, nu!” ,,Nicio singură dată?” l-am întrebat, neîncrezătoare. ,,În vremea aceea, nu; acum, da!” ,,Ce trebuie să înţeleg prin acum?” ,,Prezentul, fireşte!” mi-a răspuns şi s-a îmbujorat. Eu m-am făcut că nu-l înţeleg, în restaurant se stinseseră luminile; numai colţul nostru rămăsese luminat. Plecară şi chelnerii; bătrânul Toma dormita pe un scaun, cu spatele lipit de cămin; l-am strigat, a venit. ,,Încă o sticlă!” m-a întrebat. ,,Nu, iartă-ne că te-am ţinut atâta. Ne-am luat cu vorba şi timpul a trecut.” ,,Nu face nimic, domnişoară Mălina; eu dorm aici, mai puteţi rămâne. Să vă mai aduc o sticlă?” Pesemne, Cristien a

intuit spusele bătrânului şi, ca un copil, a început să mă roage: ,,Te rog, Mălina, să mai rămânem, te rog frumos!” Poate dacă nu m-ar fi rugat cu atâta candoare, aş mai fi rămas, însă aşa cum te împotriveşti unui copil, insistent în rugămintea lui, am spus nu, iar ca să-l împac, căci am observat o umbră de supărare pe faţa lui, i-am surâs: ,,E târziu, Cristien; vom veni iar poimâine seară, după spectacol. Eşti liber atunci?” S-a înseninat: ,,Sigur, voi fi liber, fericit că ne vom vedea; voi aştepta cu nerăbdare noua noastră întâlnire”. A vrut să achite nota; nu l-am lăsat: ,,Eu te-am invitat, eu plătesc, fără discuţie!” El a râs de tonul meu poruncitor. S-a sculat, a bătut călcâiele, a schiţat un salut milităresc: ,,*Ja wohl, mein Komandant*!” şi, dându-se alăturea de chelner, i-a vârât, discret, în buzunarul bluzei, o bancnotă de 500.

— Foarte generos! am remarcat eu.

— O! era de o generozitate puerilă; când, după primul lui act de sabotaj, i-am vorbit despre victimele pe care, implicit, le-a făcut, a doua zi mi-a adus un cec în valoare de câteva zeci de mii de lei, pentru o societate de ajutoare a copiilor orfani de pe urma bombardamentelor. Copilărie, nu?

— Nu; mai mult ciudăţenie decât copilărie.

— Da; exact, ciudăţenie; era un om ciudat. Uneori mă întrebam de nu cumva acţiunile lui ciudate erau simptomele unei boli sufleteşti. Dar să revin la seara aceea: mă aşteptam ca în drum spre casă să înceapă şi el, aşa cum obişnuiesc îndrăgostiţii, prin a-mi face declaraţii de iubire — primii paşi fuseseră doar făcuţi. El, însă, tot drumul, n-a rostit niciun cuvânt. M-a condus până pe peronul blocului, mi-a sărutat în grabă mâna şi a plecat fără să se uite în urmă. Eu am rămas pe peron şi i-am urmărit paşii până l-am pierdut din vedere. Eram intrigată. Putea cel puţin să se oprească din mers, să vadă dacă mai sunt pe peron sau nu, să facă obişnuitul gest cu mâna, de despărţire, dacă m-ar fi zărit; eu asta aşteptam. Am intrat în apartament contrariată de purtarea lui, jignită chiar de indiferenţa cu care s-a despărțit de mine. Am avut din nou un somn agitat, din nou vise chinuitoare, cu simţurile răscolite. Nu ştiu dacă el a aşteptat cu nerăbdare seara revederii; eu, însă, da. Ba ceva mai mult; hotărâsem, în cazul când va veni, să mă comport ca o femeiuşcă frivolă, să-l antrenez, să-l fac să iasă din timiditatea lui candidă, să-l provoc chiar. Mă temeam însă că nu va reveni, şi teama aceasta a persistat până ce, în sfârşit, l-am zărit în sală; şi de unde până atunci jucasem sub tensiunea temerii mele, am simţit deodată o senzaţie de liniştire, de relaxare şi din nou am început să joc numai pentru el, iar când jocul îmi permitea să-mi întorc faţa spre sală, îmi fixam privirea numai asupra lui, o dată i-am făcut chiar şi un semn cu mâna, el a prins semnul şi mi-a răspuns în acelaşi fel.

— Venise tot îmbrăcat civil?

— Da; îmbrăcat militar, ca în seara serbării, nu l-am mai văzut niciodată; pesemne nu voia să atragă atenţia asupra noastră. Se gândea probabil la situaţia mea, sau la a lui, bine nu-mi pot da seama, poate chiar la a noastră, conspirativă, căci, deşi n-am mai vorbit despre planurile lui, simţeam totuşi între noi spiritul conspiraţiei. Uneori, mai târziu, după ce ne-am căsătorit, eu, temătoare, mă rugam lui Dumnezeu să nu-i dea ocazia de a-l întâlni pe cel pe care îşi pusese în gând să-l suprime. Într-o zi, nu ştiu ce mi-a venit, am intrat în biserica în care mai intrasem o dată; rugându-mă pentru noi, am aprins două lumânărele la icoana Fecioarei.

M-am comportat la a doua noastră întâlnire aşa cum ho- tărâsem, însă rezultatul n-a fost cel aşteptat; stratagema mea n-a reuşit decât să-i dea o oarecare bună dispoziţie, care să-i îngăduie unele uşoare glume tandre; nimic mai mult. Iar la despărţire, pe peron, când i-am prins mâinile, oferindu-mi buzele intr-un sărut, el s-a tras puţin, apoi s-a apropiat şi mi-a sărutat, abia simţit, doar fruntea: ,,Somn uşor, Mălina!" Înciudată, mi-am zis: ,,La naiba cu omul acesta! Sau nu-i bărbat, sau eu nu-s în stare să-i stârnesc altă pasiune decât aceea a unei iubiri searbede." Întâlnirile noastre au continuat cam în acelaşi fel toată luna ianuarie: cina la acelaşi restaurant, depănarea amintirilor, uneori discuţii despre artă, despre jocul meu, iar la despărţire – tot pe peron, căci parcă era stăpânit de teama ascunsă să se apropie de uşa mea – o sărutare uşoară pe fruntea sau pe obrazul meu înfierbântat. Dar într-o seară, pe la începutul lunii februarie, l-am văzut schimbat; părea preocupat de ceva, a vorbit puţin, mai mult m-a ascultat pe mine, a refuzat vinul, iar la achitarea notei – eu stabilisem să plătim consumaţia în mod egal, englezeşte – m-a oprit să contribui cu partea mea, spunându-mi categoric, fără drept de replică: ,,De astăzi înainte eu plătesc tot, iar când vei avea nevoie de ceva, spune-mi!" N-am zis nimic, mă întrebam ce i s-o fi năzărit; în orice caz, nu putea fi vorba de o despărţire, ci doar de schimbarea relaţiilor dintre noi; în aşteptarea unei explicaţii, am părăsit restaurantul. Explicaţia a venit când ne aflam pe peronul blocului. Eu, aşa cum făceam în mod obişnuit, mi-am întins obrazul pentru sărutarea aceea nevinovată; el însă, strângându-mi mâinile, a început să-mi vorbească: ,,Draga mea, nu mai putem continua ca până acum; sunt sigur că mă iubeşti, aşa cum te iubesc şi eu. Am scris părinţilor mei; astăzi am primit telegrama aceasta. Citeşte-o!" şi mi-a dat telegrama. Era întuneric; i-am spus: ,,Să intrăm în casă, e întuneric, nu pot s-o citesc!" ,,O să-ţi spun eu; sunt doar câteva cuvinte, pe care le-am citit de zeci de ori. Iată-le: «De acord; urmează scrisoarea»." ,,De acord cu ce?" l-am întrebat, nebănuind în primele clipe despre ce putea fi vorba. ,,E evident: despre căsătoria noastră!" ,,Cum? Vrei să te căsătoreşti cu mine? Imposibil, dragul meu!" El a făcut un, pas înapoi, încruntându-

se. ,,De ce imposibil? Ne iubim doar!" ,,Da, ne iubim – i-am răspuns pe dată, ca nu cumva, prin răspunsul meu, să nărui tot ce exista între noi – ne iubim şi ar fi ideal; aş fi fericită, şi poate şi tu, dar eu nu sunt fecioara castă pe care tu, probabil, ţi-o închipui. Am mai fost căsătorită." ,,Poţi fi despărţită şi totuşi castă", mi-a răspuns, rămânând la aceeaşi depărtare de mine. ,,Da, ai dreptate, i-am spus, apropiindu-mă de el, sunt aşa cum ai spus, cu atât mai mult poate, căci nu sunt despărţită prin divorţ, ci prin moarte, soţul meu a căzut pe front, sunt cinci luni de atunci." Şi-a schimbat imediat expresia, s-a întristat, mi-a prins afectuos din nou mâinile, mi-a sărutat ochii, care – nu ştiu cum se făcuse – erau încărcaţi de lacrimi. ,,O! biata de tine, biata de tine! l-am auzit mur- murând, părând mai afectat ca mine de moartea soţului meu. N-am ştiut că eşti în doliu, n-am observat. Ne logodim şi aşteptăm căsătoria până trece doliul tău." ,,Nu! Nu! am strigat. De ce să aşteptăm dacă tu vrei? Cu soţul meu n-am stat decât câteva săptămâni, apoi am fost prinşi de evenimente; nici n-am apucat să ne cunoaştem bine. El m-a iubit mult, eu… n-aş putea spune. Căsătoria noastră a fost o întâmplare, un accident, care nu m-a legat sufleteşte în niciun fel. De aceea nici n-am purtat doliu, nu m-am comportat ca o văduvă îndurerată. Nu ştiu dacă mă poţi înţelege, sau dacă, înţelegându-mă, totuşi mă condamni, dar trebuie să-ţi spun lucrul acesta."

,,Te înţeleg; şi de ce te-aş condamna? Mi-ai spus: a fost un accident; uită-l, ca şi când nici n-ar fi fost." Mi-am pus mâinile pe umerii lui şi l-am privit în ochi; ,,Cristien, ai fost cu adevărat sincer când mi-ai vorbit?" l-am întrebat, neconvinsă. ,,Cum altfel?" m-a întrebat, mirat de întrebarea mea. ,,Iartă-mă! Întrebarea a fost fără rost, inconştientă. Fără îndoială că ai fost sincer; nu ştiu ce mi-a venit!" I-am înlănţuit gâtul, şi fiindcă el era înalt şi trebuia să se aplece ca să mă sărute, m-am înălţat pe vârfurile picioarelor şi l-am sărutat pe buze, lung, cu patimă, cum nu sărutasem niciodată. Era primul sărut dat unui bărbat, sărutul mult aşteptat, mult gândit. El a răspuns cu aceeaşi patimă, deşi, cunoscându-i firea, nu mă aşteptam. L-am chemat cu ochii, cu trupul, cu toată fiinţa mea să mă urmeze, dar n-a răspuns chemării mele mute. Rezervat ca totdeauna, a salutat, mi-a sărutat obrajii, ferindu-se parcă de buzele mele, şi a plecat. A revenit după câteva zile, într-o seară când nu aveam spectacol. Nu mă aşteptam, nu-l aşteptam. Am fost surprinsă când, deschizând uşa, l-am văzut. Avea în mână un mare buchet de flori, tot de mimoze. L-am tras înăuntru şi l-am sărutat ca o nebună; abia a putut scăpa din înlănţuirea braţelor mele. I-am ajutat să-şi dezbrace paltonul şi am rămas şi mai surprinsă când l-am văzut îmbrăcat în smoching. ,,Eşti invitat undeva?" l-am întrebat. ,,Nu; suntem aşteptaţi la parohie, pentru logodnă", şi din buzunar a scos o cutiuţă din piele fină, cu marginile înrămate cu aur.

Mi-a dat-o; am deschis-o nerăbdătoare. Erau inele de logodnă, foarte frumoase, fiecare cu câte un briliant destul de mare. ,,O! Cristien! Sunt aşa de frumoase! nici nu îndrăznesc să le ating!“ am exclamat, extaziată de frumuseţea lor. ,,Nici nu trebuie să le atingi – mi-a spus, încântat de felul cum le priveam – le va scoate pastorul; el ni le va pune pe degete, cu ceremonialul cuvenit. Iartă-mă, dar ar trebui să te grăbeşti, suntem aşteptaţi.” ,,E absolut necesar să mergem la pastor?” ,,Fireşte; s-ar putea altfel? Logodna e primul legământ. În cel mult două săptămâni ne vom căsători; aşa vor părinţii mei, mi-au scris în sensul acesta.” Eu…

— Sunt foarte ciudaţi oamenii aceştia cu vechi tradiţii, am întrerupt-o. Deşi trăiesc într-o lume cu totul modernă, nu înţeleg să abandoneze nimic din tradiţiile lor.

— Da; sunt moderni şi totuşi extrem de tradiţionalişti. Dar nu la ciudăţeniile lor tradiţionaliste mă gândeam atunci. Ca mărturisirea mea să fie completă – vă rog să nu mă judecaţi prea aspru – ţin să vă spun că eu… eu, deşi îl iubeam nespus de mult, priveam totul ca pe o aventură. Aşteptam cu nerăbdare formalitatea logodnei, ca ,,după”… În sfârşit, după, să-l am, să mă aibă. Eram îmbrăcată într-un capot de casă; i-am spus: ,,În câteva minute sunt gata!” şi, lepădând capotul, am rămas aproape goală. El s-a întors brusc şi s-a îndreptat spre uşă: ,,Până te îmbraci, aştept pe peron!” ,,De ce?” am întrebat contrariată, dar el ieşise, deşi era numai cu smochingul pe el, iar afară era frig. Pe drum, până la parohia reformată, mi-a vorbit cu oarecare îngrijorare: în estul îndepărtat, armatele germane întâmpinau greutăţi mari în înaintarea lor; se temea ca nu cumva unitatea lui să fie dislocată, trimisă pe front. În acest caz – mi-a spus el — eu va trebui să părăsesc ţara, să mă duc la părinţii lui. Am rămas în loc stupefiată, mai că-mi venea să mă întorc din drum; cu un astfel de om, aventura se complica. Aveam o frică grozavă de complicaţii, ca una ce fusesem păţită. Pesemne mi-a ghicit gândul, căci mi-a luat braţul şi, pornind, mi-a spus: ,,Nu fi îngrijorată; trimisul pe front e o simplă ipoteză, nu se poate şti ce mai poate să intervină între timp, şi în afară de asta, există şi posibilităţi de evaziune. Spre exemplu, un concediu, urmat de trecerea noastră în Danemarca, unde ne-am înfunda într-o lagună şi nimeni n-ar mai da peste noi; am rămâne acolo, până la sfârşitul războiului, însă asta ar însemna să renunţ la tot ce-am gândit şi plănuit; n-ar fi o alternativă demnă de noi!” Auzindu-l, m-a trecut un fior de gheaţă: crezusem că uitase de planurile lui, nu-mi mai vorbise de ele; iată-l că nu renunţase, ba chiar făcea din îndeplinirea lor o problemă de conştiinţă, de demnitate!

— Aventura devenea, într-adevăr, nespus de primejdioasă. Cum aţi reacţionat? am întrebat-o pe interlocutoarea mea.

— Nicicum; m-am lăsat dusă, în voia soartei; nu puteam să-l

dezamăgesc, ar fi fost un act de trădare, căci eram, oarecum, complicea gândurilor şi planurilor lui, asta înainte de a-i fi fost iubită şi logodnică. I-am spus: ,,Ai dreptate, Cristian, ar fi nedemn pentru noi să ne eschivăm''. Mi-a strâns braţul, satisfăcut că gândesc în acelaşi fel cu el. Şi iată-ne intraţi în cancelaria parohială; pastorul ne-a primit politicos, dar fără pic de căldură, ca un funcţionar obligat să îndeplinească o formalitate. Pesemne era obişnuit cu astfel de cazuri, pe care nu trebuia să le ia prea în serios: legături de război, trecătoare, fără temeinicie. Un joc din partea unuia sau altuia, poate dintr-a amândorura. Cunoştea el mentalitatea ostaşului care caută să se folosească de răgazul pe care-l are, ca şi aceea a diferitelor femei care se agaţă de gâtul ostaşului din interese, pe care el, slujitor al bisericii, nu ţinea să le cunoască. De aceea, nu ne-a pus nicio întrebare în afara celor absolut necesare misiunii sale: suntem creştini, suntem botezaţi, frecventăm biserica, îi recunoaştem autoritatea, o facem din proprie voinţă.

Dar după scurta ceremonie, când a avut în mână cutiuţa de piele fină încadrată în aur şi a văzut coroniţa nobiliară, a tresărit uimit. A fost şi mai uimit când l-a izbit în ochi strălucirea briliantelor scumpe; câteva clipe l-a privit lung, pătrunzător, pe Cristien, apoi l-a întrebat: ,,Sunteţi nobil?'' ,,Da; genealogic preţuiesc meritele străbunilor, nu şi pe ale mele, pe care nu le am... încă!'' i-a răspuns Cristien. ,,Aveţi toate şansele să le dobândiţi, dacă, bineînţeles, veţi ţine cont de genealogia dumneavoastră şi veţi lua viaţa, şi toate ale ei, mai în serios.''Cristien, înţelegând semnificaţia spuselor lui, a vrut să-i dea replica cuvenită, însă pastorul i-a retezat intenţia cu un gest. A continuat: ,,La noi, cei ce ţinem de biserica reformată, logodna e şi ea o taină, mai mult decât jumătatea tainei căsătoriei; aţi reflectat îndeajuns când aţi venit la mine? ,,Întrebarea dumneavoastră, deşi intră în ritual, o găsesc, totuşi, jignitoare pentru noi; şi eu, şi logodnica mea suntem conştienţi de sfinţenia actului pe care-l facem, de răspunderea faţă de biserică şi faţă de societate, ca şi de răspunderea unuia faţă de celălalt. Aţi putut vedea din atitudinea noastră lucrul acesta. Vă rog să mă iertaţi, nu întrebarea în sine m-a jignit, ci tonul cu care a fost pusă!'' ,,Scuzele mele – a bătut în retragere pastorul – dea Domnul să fie aşa precum aţi spus!'' Şi ca reparaţia să fie completă, ne-a rugat – fiindcă Cristien e departe de familia sa — să primim ca, împreună cu el, să ciocnim câte un pahar de vin, pecetluind şi lumeşte taina care s-a îndeplinit. Fără să ne dea răgaz de a accepta sau refuza, el a chemat din biroul vecin pe capelan şi l-a rugat să comunice soţiei sale dorinţa lui. ,,Aşadar, sunteţi din Holstein, domnule cavaler? Cunosc Schleswigul şi Holsteinul, am făcut teologia la Witenberg, iar într-o vacanţă am colindat toate porturile de pe coasta provinciei dumneavoastră. Foarte frumoase locuri; sunteţi

cumva danez?” ,,Da; sunt danez; şi, ca şi dumneavoastră, am studiat teologia. Tatăl meu e pastor; voi fi şi eu pastor când domnia-sa nu va mai fi în puteri să slujească biserica – asta e tradiţia noastră; până atunci, profesiunea mea civilă e ingineria.” ,,Oooo! Admirabil! făcu pastorul, încântat de cele aflate, în cazul acesta se schimbă situaţia; iată ce vă propun: rămâneţi la cină în familia mea, mi-aţi face mare plăcere!” Am intervenit, minţind: ,,Suntem afectaţi de propunerea dumneavoastră, însă eu am câţiva invitaţi, colegi şi colege — eu sunt actriţă – la un mic dineu într-un local pulblic, aşa că vă rog să ne înţelegeţi, cu părere de rău, nu putem primi invitaţia dumneavoastră.” ,,Aveţi dreptate, la asta nu m-am gândit; îmi menţin însă invitaţia pentru altă dată; cârd sunteţi dispuşi, anunţaţi-mă prin telefon; şi eu şi doamna mea vom fi încântaţi de compania dumneavoastră.” A venit şi doamna pastor, urmată de o subretă; fata aducea o tavă pe care se afla o sticlă cu vin, pahare şi un platou încărcat cu prăjiturile — probabil obişnuita trataţie pe care o făcea în mod curent perechilor mai simandicoase din parohie. Doamna afişa un zâmbet şi o bunăvoinţă mult prea exagerate ca să fie şi sincere. Era rolul ei şi, pe cât putea, căuta să și-l joace în concordanţă cu cel al soţului ei, care şi el nu îndeplinea decât un joc. Ceea ce mi s-a părut însă ciudat e faptul că şi Cristien juca, se lăsa antrenat în jocul lor; trecând cu uşurinţă peste micul incident în faţa căruia reacţionase prompt, intră într-o conversaţie în trei răspunzând cu multe amănunte la întrebările celor doi soţi, dând relaţii despre cei de acasă, despre Holstein, parohia şi enoriaşii tatălui său, despre ferma pe care o conduce maică-sa şi multe altele, uitând parcă de prezenţa mea acolo. Stăteam ca pe ghimpi, mai ales că trebuia să înfrunt privirile lubrice ale tânărului capelan, care, neparticipând la conversaţie, nu mă mai slăbea din ochi. La despărţire, îl văd pe Cristien scoţând carnetul de cecuri, semnând un cec. Şi, cu un aer de mare senior, predându-l pastorului: ,,Pentru dumneavoastră şi trebuinţele parohiei dumneavoastră”, i-a spus pastorului, care, pe furiş, a ochit suma, iar după aceea, ca şi când n-ar fi dat prea mare importanţă darului făcut de Cristien, a zvârlit hârtiuţa pe masa lui de scris. Când am ieşit, l-am întrebat pe Cristien: ,,Probabil n-a fost mulţumit de suma pe care i-ai dat-o; era o sumă mică?” ,,Nu: de ce mă întrebi?” ,,A lăsat din mână cecul ca şi când n-ar fi avut o valoare mulţumitoare pentru el.” ,,Dimpotrivă, a vrut, cred, să-şi mascheze prea marea mulţumire: i-am dat zece mii de lei.” ,,Ce risipitor eşti!” i-am spus. ,,Nu sunt, însă uneori risipa e necesară; pastorul acesta e un om de care s-ar putea să mai avem nevoie. O să ne ducem într-o seară să cinăm la el. O să mâncăm bine, te asigur, şi nu va fi mare pagubă dacă ne va mai costa încă zeci mii de lei.” ,,Ar fi bine dacă nu ne-am prea afişa. Eu nu voi spune nimănui nimic despre logodna şi eventuala noastră căsătorie, aşa după cum n-am destăinuit nimănui moartea

primului meu soţ. Cred că-ţi închipui pentru ce?" ,,Sigur, aşa să facem, mi-a răspuns în grabă. Tu trebuie să rămâi în afara oricărei primejdii. Dar cum se face că – fără să ştii de logodnă – ai invitat totuşi colege şi colegi la un mic dineu?" ,,Am minţit, ca să nu rămânem prea mult timp sub privirile suspicioase ale pastorului; n-ai observat? Mie nu mi-a pus nicio întrebare, în afara celor strict necesare, dar tot timpul cât vorbea cu tine avea privirea aţintită asupra mea, într-un fel cât se poate de suspicios. Am minţit numai pe jumătate, căci stând acolo, mi-a venit ideea de a merge împreună la un local unde se dansează; vreau ca în seara asta să ne îmbătăm cu şampanie, cu dans, cu iubire. Vrei?" Răspunsul lui a venit cu oarecare întârziere: ,,Bine, aşa vom face; cred că am şi eu nevoie să mă îmbăt cu tot ce mi-e permis." ,,Există şi ceva ce nu ţi-ar fi permis?" l-am întrebat. ,,Da; mai există încă, pentru scurtă vree", mi-a răspuns. Nu l-am înţeles. Nu îmi puteam da seama ce piedică i-ar putea sta în cale ,,pentru scurtă vreme", şi când scurta vreme va lua sfârşit… Aşadar, l-am dus la o aşa-zisă grădină de iarnă, un local mic, luxos, unde se putea petrece în voie şi dansa. Mai fusesem în localul acela într-o seară; era o atmosferă plăcută, intimă, avea o orchestră mică, cu un gurist care cânta admirabil tangourile. S-a întâmplat ca atunci când noi am intrat, sala să nu fie prea aglomerată; mai toţi care veneau acolo veneau după cină, pentru dans şi chef. Am ales o masă după preferinţele mele, aşezată într-un colţ discret, după un oleandru înflorit care ne ferea de privirile indiscreţilor. Am comandat şampanie, icre negre şi tot ce am găsit apetisant pe listă. De la început Cristien s-a pornit pe băut cupă după cupă. Am băut şi eu atât cât mi-a fost de-ajuns pentru a-mi recăpăta buna dispoziţie; căci ceremonia, ca şi discuţia avută pe drum cu Cristien mă indispuseseră. Am dansat mult, cu plăcere şi pasiune, ne-am îmbătat de dans, el mai mult ca mine, aproape nu-l mai puteam desprinde de pe pista de dans; dansa ca în seara primei noastre cunoştinţe, cu un sentiment parcă de disperare care se cerea consumat până la epuizare. Între două dansuri, ei mai golea o cupă de şampanie; eu mă abţineam, dar îl antrenam pe el. Îl voiam într-o stare de semiconştienţă, aţâţat totuşi pentru a se debarasa de rezervele lui. Am părăsit localul convinsă că aşa se va întâmpla, însă m-am înşelat. Ajunşi pe peronul blocului, el părea mai treaz mai conştient ca oricând. Sărutându-mi doar fruntea, mi-a spus: ,,Am aranjat totul; într-o săptămână vom fi căsătoriţi!" ,,Nu rămâi?" l-am întrebat dezamăgită şi mai mult ca la prima mea tentativă. ,,Nu, nu se cade; să nu fim nerăbdători." M-am răsucit în grabă şi am intrat in bloc, vrând să ,,trântesc" uşa până el nu coboară scările, dar uşa masivă, de fier forjat, nu s-a lăsat trântită; s-a închis uşurel, fără niciun zgomot. El n-a mai venit în zilele următoare, şi nici la împlinirea săptămânii. Tot timpul am fost frământată, chinuită de felurite gânduri; noaptea mai

ales, dar şi ziua, în timpul repetiţiilor. ,,Ce Dumnezeu e cu tine, Mălina! mi-a spus la un moment dat regizorul. Parcă ţi-ai pierdut capul!" ,,Nu ştiu, dar cred că ai dreptate!" i-am răspuns. Iată însă că, după vreo zece zile, când nu mă sculasem încă din pat, sună telefonul. Nu-mi puteam închipui că ar fi el, niciodată nu-mi vorbise la telefon: ,,Mălina, fii te rog gata, la ora 12 vin cu maşina să te iau; astăzi încheiem căsătoria. Iartă-mă, n-am putut să-ţi dau de ştire până acum." ,,Bine, te aştept", i-am răspuns scurt, cum fusese şi comunicarea lui. Probabil trecuse în prealabil pe la primăria sectorului şi aranjase tainic totul, căci am întâlnit acolo martorii – un avocat şi un bătrânel. Avocatul ne-a condus în cabinetul ofiţerului stării civile; în două minute, formalitatea a fost îndeplinită, şi deşi nu se obişnuieşte, funcţionarul mi-a şi înmânat actul de căsătorie, odată cu felicitările sale. ,,Astă-seară vom cina la domnul pastor; i-am telefonat. S-a arătat nespus de încântat", mi-a spus Cristien când ne-am despărţit de avocat, căruia i-a predat un plic sigilat. Mai târziu, după moartea lui, am aflat – în plicul acela se afla testamentul lui. O fi fost pastorul încântat, eu însă nu eram, dimpotrivă: faptul că nu fusesem întrebată şi din nou trebuia să intru în casa pastorului, tocmai în seara aceea, mi-a stricat şi puţina bună dispoziţie pe care o mai aveam. Am refuzat să intru în maşină şi i-am cerut să mergem pe jos până la restaurant, unde urma să prânzim. Eram îmbufnată şi el a observat lucrul acesta; m-a condus prin Cişmigiu, pe o alee nefrecventată; după ce s-a convins că nu ne vede nimeni, m-a îmbrăţişat şi sărutat pe buze cu o patimă de disperat, vrând parcă să mă soarbă, să mă înghită. N-am răspuns sărutului lui în acelaşi fel; m-am lăsat doar, atât şi nimic mai mult. A simţit, pesemne, căci după un minut sau două, desprinzându-se de mine, mi-a spus: ,,Mălina, nu mai eşti aceeaşi; ce s-a întâmplat?" M-am grăbit să-i răspund, afişând o falsă bună dispoziţie: ,,Te înşeli, dragul meu; am avut doar o mică indispoziţie, dar a trecut. Sărută-mă încă o dată!" M-a sărutat, nu însă cu aceeaşi patimă. Pornind, i-am spus: ,,Aş fi dorit ca seara acestei zile s-o petrecem singuri, numai noi doi, cinând acasă, nu în public, la restaurant; în niciun caz într-o casă străină, cum ar fi casa pastorului." ,,Te înţeleg, aşa ar fi trebuit, însă am de predat ceva pastorului şi trebuie s-o fac; acesta a fost adevăratul motiv." ,,Puteai să-i predai pastorului ce ai a-i preda şi în altă zi, nu chiar astăzi, în seara acestei zile." ,,E ceva ce nu poţi înţelege; e ca şi cum astăzi am pleca într-o lungă călătorie nu lipsită de primejdii, cam aşa cum a fost când am pornit să fac înconjurul Islandei, şi toate socotelile trebuiau încheiate, puse la punct. Mă înţelegi?" Nu l-am înţeles, şi nu numai atât, nu ştiu ce m-a făcut să izbucnesc în râs, un râs strident, care l-a influenţat în rău. S-a posomorât; mi-a replicat: ,,Nu m-ai înţeles, dar poate că e mai bine aşa pentru tine; eu însă am datorii de împlinit." ,,Atunci ai făcut bine tot

ce-ai făcut. Iată: sunt gata să pornim pe mare, să facem înconjurul Islandei, să înfruntăm toate primejdiile, ca strămoşul tău, corsarul, al cărui portret se află în casa noastră.” I-am spus toate acestea nu fiindcă l-aş fi înţeles, ci fiindcă aşa mi-a venit în minte în mo- mentul acela. El s-a înseninat: ,,Văd că m-ai înţeles; eşti o soţie admirabilă!” ,,Nu te grăbi cu astfel de afirmaţii; încă nu-ţi sunt soţie cu adevărat. Aşteptam seara asta. De aceea ţineam să ne desprindem de lume, să fim numai noi doi, ca şi când barca noastră şi-ar fi început cursa şi pluteşte de-acum pe valuri spre ţelul propus, iar noi am devenit un singur trup, un singur suflet, o singură voinţă.” Fără îndoială, spusele mele, cam teatrale, l-au impresionat. A reflectat câteva clipe, apoi mi-a răspuns: ,,Ai dreptate; mă voi duce la pastor imediat ce prânzim. O să-i dau plicul – din buzunarul de la piept a scos un plic sigilat, asemănător celui pe care l-a predat avocatului – sub un pretext oarecare, drept scuză, voi amâna vizita noastră pentru altă dată. E bine aşa?” ,,Da, e bine; dar de ce pentru altă dată? Uiţi că barca noastră a ieşit în larg?” Mi-a ripostat: ,,Nu, n-am uitat; însă pentru altă dată poate însemna şi după întoarcerea noastră din larg, la acostarea într-un port, pe o vreme liniştită, nu ca cea de astăzi. Plicul acesta e pentru cazul când nu ne vom mai putea întoarce niciodată, ceea ce, cu ajutorul lui Dumnezeu, nădăjduiesc că nu se va întâmpla.” Vorbise pe un ton de sinceră gravitate, nici defel teatral, cum făcusem eu; asta m-a impresionat. Din nou îmi veniseră în minte plănuirile lui şi mi-am dat seama că ceea ce îi spusesem despre ieşirea în larg, deşi neintenţionat, se încadra perfect în ceea ce gândea el şi, ca atare, el le-a dat o semnificaţie conformă gândurilor sale.

— Sunt, într-adevăr, momente în cursul unei discuţii, când spusele neintenţionate ale unuia dintre interlocutori se sincronizează cu gândurile tainice ale celuilalt; uneori, numai un gest inconştient din partea primului e de-ajuns ca să-l facă pe al doilea să-şi închipuie că a fost înţeles. Din pricina aceasta apar, deseori, grave complicaţii, iar când complicaţiile devin publice, luând caracterul unui ,,caz” care trebuie judecat, pun pe judecători în grele încurcături, spusei eu.

— Nu ştiu… poate! mi-a replicat doamna Stastok. Eu n-am fost implicată, n-am participat în niciun fel la procesul lui Cristien, de care nici n-am aflat, până după…

— Dar v-aţi judecat singură, după… Şi, aşa cum v-aţi reamintit acum, v-aţi reamintit şi atunci de toate câte i-aţi spus lui Cristien Stastok, într-o formă care a putut fi interpretată conform gândurilor sale.

— Da; aşa a fost. M-am judecat şi condamnat, şi nu mi-a fost prea uşor, căci mi-am dat seama: în mare măsură eu am contribuit la toate câte s-au întâmplat. Am contribuit – aşa după cum aţi spus şi dumneavoastră – uneori numai prin simple gesturi, alteori prin

cuvinte care nu-mi exprimau gândurile. Aş fi putut, poate, să-l opresc la timp, să-l fac să renunţe; mă temeam însă să nu-l pierd îndepărtându-l de mine. Mai târziu, când i-am vorbit deschis, era prea târziu; nu mai putea da îndărăt.

— Când a început acţiunea lui, înainte sau după căsătorie?

— După; o să vă spun. Am prânzit în grabă şi, ieşind din restaurant, am luat-o fiecare în altă direcţie. Eu m-am dus să fac unele cumpărături pentru cină, el s-a dus la pastor ca să-i predea plicul acela care pentru mine ascundea un mister de care nu trebuia să am cunoştinţă. S-a înapoiat la mine târziu, pe seară; a venit încărcat cu un geamantan şi un sac de voiaj. Cum a intrat în apartamentul meu, a exclamat: ,,Timpul e prielnic, marea bună, vântul potrivit, ridicăm pânzele, Mălina!'' Am râs încântată: ,,Le ridicăm, pornim în cursă!'' ,,Trei zile nu mai părăsim puntea corăbiei noastre!'' Avea o bună dispoziţie de care m-am molipsit şi eu chiar de la început.

Am intrat în jocul lui, i-am vorbit cum îmi vorbea. El a desfăcut sacul de voiaj şi a scos din el o mulţime de bunătăţi, luate de la depozitul lor militar, inclusiv câteva sticle de vin – Riesling de Rin – îmi amintesc totul ca şi când s-ar fi întâmplat aseară. Eu am alergat la bucătărie şi am adus cumpărăturile făcute: 2 kg felii proaspete de morun, 1 kg batog, câteva cutii de sardele, salam de Sibiu, două sticle de vin vechi, de Cotnari; pe toate le-am pus alăturea de cele aduse de el, apoi mi-am pus mâinile pe şolduri: ,,Oare vom avea merinde suficiente, căpitane?'' l-am întrebat, arătându-mă îngrijorată. ,,Cred că da, da, sigur! Hai să le aranjăm în magazia de alimente şi să ne pregătim cina, prima noastră cină pe bord!'' Vă puteţi închipui: duşi de jocul nostru copilăresc, nici nu ne-am îmbrăţişat! Am aranjat în cămară tot ce aduseserăm, împreună ne-am pregătit cina. El se pricepea la gătit mai bine ca mine, şi tot aşa la aranjatul mesei; eu i-am fost doar ajutoarea, aşteptam ca să-mi ceară una şi alta ca să i le aduc în grabă. Râdeam amândoi de noi înşine. Cred că niciunul, nici altul n-am avut în viaţă o mai bună dispoziţie ca în seara aceea… A durat trei zile, reîncepu doamna Stastok după o pauză. El primise o permisie, motivată cu un pretext oarecare. Trei zile şi trei nopţi de dragoste, întrerupte doar de jocul acela copilăresc, nespus de tandru, al călătoriei pe marea furtunoasă, şi iarăşi dragoste, şi tot aşa până cele trei zile şi trei nopţi au trecut şi din nou am intrat fiecare în rosturile noastre: el la unitatea lui, eu la teatru. A fost stânjenitor când am dat ochi cu directorul: ,,Mălino, ce-i cu tine? Pari extraordinar de schimbată!'' a rostit uimit, cu privirea fixată în ochii mei. M-am fâstâcit, m-am înroşit: ,,Schimbată în ce fel?'' am îngăimat, lăsându-mi ochii în jos. ,,Fireşte, în bine, s-a grăbit să-mi răspundă. Înainte, erai ca o floare gata să se deschidă; acum te-ai deschis în toată plinătatea frumuseţii tale. Ca o floare în zori de zi, puţin înrourată. Nu ştiu cu

care floare te-aş putea asemui... Ba ştiu, ştiu, cu o orhidee în două culori: alb şi negru, o raritate!" Vorbindu-mi, mi-a prins cu două degete lobul urechii, pipăindu-l. Fâstâcită, l-am lăsat câteva clipe, apoi mi-am smucit brusc capul: ,,Vă rog, vă rog", i-am spus cu ton nervos. ,,O! iartă-mă! a făcut el şi a schimbat vorba. Ce-i cu Tiberiu? O fi vreo jumătate de an de când nu mi-a mai scris; n-a dat pe-acasă?" Întrebarea lui m-a pus în încurcătură; noroc că a apărut regizorul de nu ştiu unde; noi eram în holul mic: ,,Mălino, pe unde-ai umblat? De trei zile întreb de tine şi nimeni n-a ştiut să-mi răspundă?!" ,,N-am avut spectacol, am fost liberă în zilele acestea", am răspuns regizorului. ,,Ştiu, dar ţineam să te întâlnesc. Am definitivat repetiţia; pune-te pe treabă; rămâne stabilit: vei dubla rolul Lavi- nei; toată lumea a fost de acord. Vreau să fii ia înălţime!" ,,O să fiu, vă făgăduiesc!" A intervenit şi directorul: ,,Da, Mălina, să fii, eşti marea noastră speranţă". Din păcate, prorocirile lor încurajatoare n-au putut schimba cu nimic destinul meu.

— Da, din păcate! făcui eu, sincer impresionat, deşi doamna Stastok nu-şi schimbase felul de a fi, de-a vorbi.

Şi litania a reînceput:

— Căsătoria noastră a avut loc pe la sfârşitul lunii februarie; nicio schimbare mai deosebită n-a intervenit până la începutul lui aprilie. Ba da: cu vreo zece zile înainte de primul bombardament al avioanelor americane asupra capitalei, într-o seară, Cristien a venit târziu, pe la ora 12. Mi-am închipuit că nu mai vine şi m-am culcat. Când am auzit cheia răsucindu-se în broască, am aprins lumina şi am sărit din pat să-l întâmpin. M-a înspăimântat privirea ochilor lui, faţa lui neobişnuit de palidă, care scotea şi mai mult în evidenţă strălucirea ochilor, de un albastru-oţeliu scânteietor. ,,Cristien, tu eşti bolnav; fără îndoială ai febră!" ,,Nu, nu sânt bolnav; sunt puţin surescitat. Dă-mi să beau ceva; ceva tare!" Aveam o sticlă cu drojdie veche de câţiva ani, extrem de tare, dar uşor de băut; de vechime, părea uleioasă. I-am umplut un pahar destul de mare. A sorbit uşurel, cu înghiţituri scurte; când a sorlbit ultima picătură, a zâmlbit, un zâmbet bizar, stăpânit, cu buzele strânse. Ochii îi mai străluceau încă, însă faţa lui îşi recăpătase culoarea, iar el buna dispoziţie; mai apoi, când mi-a vorbit, mi-am dat seama că era o falsă bună dispoziţie, că în realitate era nespus de îngrijorat. ,,Se pare că marea se învolburează, mi-a spus; valurile încep să ia proporţii. Va fi în stare echipajul corăbiei noastre să înfrunte furtuna?" Relua jocul părăsit după trecerea celor trei zile. Mi-am dat imediat seama şi-am intrat în horă: ,,Marea îşi are toanele ei, se învolburează, se zburleşte, devine înfiorătoare; totul e însă în zadar: la cârmă stă tânărul viking, neclintit, cu mâinile încleştate pe eche, ţinând corabia pe capă, înfruntând marea înfuriată, şi totul se sfârşeşte cu bine!" Tonul meu, deşi teatral, l-a entuziasmat: ,,Admirabil!

Admirabil!" a exclamat, luându-mă în braţe şi purtându-mă valvârtej prin cameră. Când, în sfârşit, m-a lăsat din braţe, m-a întrebat: ,,Ascultă, Mălina, cum de ştii atâţia termeni marinăreşti – eche, capă?" ,,Foarte simplu: navigăm împreună de atâta vreme; i-am învăţat de la tine!" M-a luat din nou în braţe; eu însă m-am desprins: ,,Lasă-mă acum, i-am spus. După furtună, căpitanul trebuie să fie rupt de foame; mă duc să-ţi pregătesc cina." ,,Nu, stai! a replicat. Ce-ar fi dacă am merge din nou la localul acela? Am cina, am bea, am dansa; am o poftă nebună să dansez până cad!" ,,Ordinul se execută, nu se discută!" i-am răspuns, reintrând în joc. În câteva clipe m-am îmbrăcat. Ieşind din bloc, el m-a condus pe străduţele acelea mici care pornesc din strada Brezoianu, s-a oprit la o casă în curtea căreia se afla un automobil nou – era automobilul lui, de a cărui existenţă nu ştiam. Mi-a deschis portiera: ,,Intră, în două minute mă înapoiez", mi-a zis şi s-a dus în casă. S-a înapoiat în câteva minute şi am întins-o în mare viteză spre local. Pe drum mi-a explicat că a cumpărat maşina ca să nu folosească vreuna din cele trei ale unităţii şi a închiriat o cameră în casa aceea ca să aibă unde se dezbrăca de uniforma militară atunci când vine la mine şi unde se reîmbrăca în uniformă când se înapoia la unitate. La mine venea întotdeauna pe înnoptat şi pleca în zorii zilei. Nu a fost nevoie să-mi arate motivele acestor precauţii; l-am înţeles şi din nou am fost cuprinsă de un sentiment de îngrijorare care nu m-a părăsit decât în timpul dansului, într-adevăr vertiginos, nestăpânit. Era trecut demult de miezul nopţii; în local mai rămăseseră doar câteva perechi, care ne-au lăsat pista liberă, la dispoziţia noastră. Ca de fiecare dată, pe la ora 5 dimineaţa, Cristien a plecat să-şi schimbe îmbrăcămintea, să se prezinte la serviciu. Am rămas cu gândul la cele întâmplate; reconstituindu-le, din nou am fost cuprinsă de sentimentul acela de îngrijorare, de nesiguranţă şi teamă că, de la o zi la alta, i s-ar putea în- tâmpla ceva grav. Câteva nopţi la rând n-a mai venit; îngrijorarea mea a crescut. Învăţam rolul Lavinei, recitam replicile în faţa oglinzii, căutam să-mi formez mimica cea mai adecvată; nu reuşeam însă, gândul îmi era numai la el, la ceea ce i se putea întâmpla. În sfârşit, a venit în seara zilei de 2 sau 3 aprilie; n-a rămas însă peste noapte. După cină, s-a înapoiat la unitate; mi-a explicat că bateria era în stare de alarmă; faptul că a venit, totuşi, constituia o gravă abatere. Nu l-am reţinut. I-am recomandat chiar să se grăbească spre unitate, să ia o altă rută, mai puţin umblată, ca să nu întâlnească patrulele de control. ,,Nicio teamă, Mălina, mi-a replicat. Odată în maşină, îmbrăcat în uniformă, devin din nou căpitanul Stastok din armata germană, în buzunar cu toate legitimaţiile, plus un ordin de serviciu confecţionat ad-hoc, de mine pentru mine însumi. E de-ajuns să fac gestul scoaterii legitimaţiilor, şi mi se dă liber parcurs, salutat conform regulamentului." A doua sau a treia zi, îmi aduc aminte, a

avut loc primul bombardament al avioanelor americane; eram la teatru, la repetiţie. Când a sunat alarma, am intrat cu toţii în freamăt; regizorul a făcut pe nepăsătorul. ,,Aş, fleacuri!'' a spus el. Dar n-au fost fleacuri, căci n-au trecut decât câteva minute şi au început infernalele bubuituri; la început mai îndepărtate, mai apoi foarte aproape, încât clădirea teatrului tremura ca şi când ar fi fost cuprinsă de cutremur. Fireşte, n-am mai avut timpul necesar să alergăm spre adăposturi; am rămas înlemniţi acolo unde ne aflam. Bubuiturile continuau, încetau un minut sau două, aşa cum veneau valurile de bombardiere, şi iarăşi reîncepeau; o bombă a căzut pe undeva pe aproape, ţiuitul ei sinistru ne pătrundea în inimi, simţeam că în clipa următoare vom fi una cu dărâmăturile teatrului. Câteva doamne au început lamentările, vaietele; atunci regizorul, nu ştiu cum i-a venit în minte, a început să strige: ,,Doamnelor, domnilor, să cântăm! să cântăm!'' şi deodată a început să cânte, cu voce zbierată, marşul din Aida; nu l-a urmat nimeni. A cântat de unul singur, până ce colegul acela mai vârstnic, maestrul, s-a apropiat de el şi i-a poruncit: ,,Încetează! Ce te-a apucat?'' În sfârşit, bubuiturile au încetat; a urmat o linişte mormântală, care ni se părea că nu mai are capăt. Liniştea aceea ne-a îngrozit poate mai mult decât bubuiturile, căci toţi aveam atenţia încordată, cu respiraţia tăiată în aşteptarea unei noi grozăvii. Când a sunat încetarea alarmei, un imbold venit din adâncul sufletelor noastre ne-a împins pe unul în braţele celuilalt, îmbrăţişându-ne. Râdeam cu lacrimi în ochi, ne felicitam că am scăpat, parcă faptul că am rămas teferi ar fi fost meritul nostru! Nu mai putea fi vorba de reluarea repetiţiei; am pornit-o care încotro, nerăbdători să afle fiecare ce s-a întâmplat cu casa în care locuia. Dimpreună cu doi colegi, am plecat pe străzi, spre locurile unde se spunea că bombardamentul a făcut ravagii. De altfel, toată lumea alerga de colo-colo, îngrozită de cele ce vedea: case în flăcări, unele transformate în mormane de dărâmături, goana ambulanţelor care transportau spre spitale răniţii, echipe de salvare în marş spre locurile unde se cerea ajutorul lor, pompierii cu automobilele lor, cisterne sau pompe care alergau sunând din clopote. În atmosferă – fum înecăcios, praful de la dărâmături care nu se împrăştiase încă, miros de pucioasă, iar sus, pe cer, un soare strălucitor de primăvară, surâzând nepăsător. Când am ajuns pe Calea Griviţei, am văzut în gangul unei clădiri vreo zece, cincisprezece cadavre sfârtecate; bărbaţi şi femei aşteptau, fiecare bocind lângă mortul său, un camion care să ridice cadavrele, să le ducă la morgă. Nu departe de acolo am dat peste un post de prim-ajutor; un medic şi câteva surori de caritate pansau pe cei mai uşor răniţi. Dincolo de gară, alţi morţi, alte posturi de ajutor; pretutindeni jale, vaiete, disperare! N-am mai putut rezista; aş fi vrut să fug cât mai departe, în afara oraşului, dar picioarele nu mă ajutau, deveniseră

parcă de plumb, abia le mai puteam mişca; nici vorbi nu mai puteam, limba mi se uscase în gură. Am rugat pe colegii mei să mă ducă undeva, la vreo cofetărie, oriunde am putea bea ceva, însă pretutindeni era închis. Când am dat peste o cişmea, la colţul unei uliţe, am luat în pumni apă şi mi-am udat faţa, ochii, din care curgeau lacrimi fără să plâng; din pumnii strânşi căuş am băut apa rece, binefăcătoare. Când am ajuns acasă, m-am trântit pe pat şi am plâns cum n-am plâns în viaţa mea! Abia pe seară m-am liniştit. Prima întrebare pe care mi-am pus-o a fost: ce s-o fi întâmplat cu Cristien? Şi tot timpul, până la ora când el în mod obişnuit venea, disperată, m-am plimbat prin cameră de la un capăt la altul. El n-a venit. N-a venit nici a doua seară, nici a treia şi-a patra; a venit numai după al doilea bombardament, nu la ora obişnuită, ci mult mai devreme, când, sfârşită de puteri după atâta disperată agitaţie, dormeam dusă, somn greu, provocat de cele câteva somnifere pe care le luasem. N-am simţit când a intrat. Deschisesem ochii – mai eram sub vraja unui vis – se făcea că zburam, aripi nu aveam, dar zburam, şi mă miram cum de până atunci n-am ştiut că pot zbura, mai bine zis, pluti prin aer! El stătea în picioare, la marginea patului, şi mă privea zâmbind. Când, brusc, vraja visului s-a spulberat şi conştiinţa mi-a revenit în întregime, văzându-l, am sărit din pat şi m-am agăţat de gâtul lui: ,,Uşor, uşor!" a spus şoptit şi şi-a ferit umărul stâng, întorcându-se cu partea dreaptă spre pieptul meu. Am simţit, am intuit că i s-a întâmolat ceva şi brusc m-am desprins de el. ,,Ce s-a întâmplat?" l-am întrebat speriată. ,,Nimic; un fleac de schijă mi-a julit umărul stâng; din pricina asta n-am putut veni." ,,Cristien! bombardamentul a fost îngrozitor, infernal!" ,,Ştiu; dar a fost frumos; nespus de frumos!" mi-a spus râzând uşurel, satisfăcut. Râsul lui m-a revoltat; am replicat: ,,Cum poţi vorbi aşa?" ,,Numai aşa trebuie să vorbim, mi-a spus. Dar… ce-i cu tine? Ai uitat că suntem în cursă, că marea a intrat în furtună, că trebuia să ne aşteptăm la orice?" Şi din nou acelaşi râs, care m-a întărâtat. ,,Ascultă, Cristien! i-am strigat. Să lăsăm la o parte jocul, să privim lucrurile în faţă şi să ne spunem gândurile deschis, să nu ne mai ascundem în dosul închipuirilor noastre!" El s-a posomorât şi mi-a răspuns: ,,De ce? Era aşa de frumos!" ,,Era; dar realitatea e îngrozitoare; când va lua sfârşit?" ,,Când fiara va fi la pământ, înecată în propriul ei sânge. Până atunci, luptăm!" Cu o ură neaşteptată a rostit cuvintele acelea. Am amuţit; aş fi vrut să-i vorbesc, însă niciun cuvânt potrivit nu-mi venea în minte. A vorbit el: ,,Parcă altul ne-a fost înţelesul", mi-a spus cu tot reproşul care încape în cuvintele acestea. M-am întărâtat; am început tot printr-un reproş: ,,Luptăm, ai spus? Cum luptăm? Cum lupți tu? Cum te conformezi înţelesului?" Cuvintele mele l-au derutat; câteva clipe l-am văzut cum se forţează să-mi răspundă şi nu poate – amuţise el de data aceasta. A pornit prin

cameră într-un du-te-vino care se părea că nu va mai lua sfârşit. A luat, totuşi, sfârşit, într-un târziu. Potolit, s-a aşezat într-un fotoliu şi a început cu glas şoptit: ,,Mălina, într-un fel ai dreptate. Într-adevăr, ceea ce fac eu nu e propriu-zis o acţiune de luptă, şi totuşi este! E ceva ce nu mi-am putut închipui că aş putea falce. Mă gândeam la acţiuni violente, primejdioase, eroice în felul lor, distrugătoare prin efectul lor, mă gândeam – după cum ţi-am spus — şi la un atentat, cum au mai încercat şi alţii înaintea mea, dar pentru nimic din toate astea nu mi s-a ivit prilejul. Întâmplarea însă mi-a scos în cale posibilitatea de a face ceva ce nu are în sine nimic eroic, o simplă acţiune pasivă, şi totuşi cu mare efect. Am înlesnit celor care au venit cu cetăţile lor zburătoare să facă în locul meu opera de distrugere; le-am deschis drumul, i-am lăsat să pătrundă, să-şi atingă obiectivele, să le distrugă. Poziţia pe care o ocupă bateria mea e o poziţie-cheie; tunurile mele sunt cele mai perfecte, tragerea lor cea mai precisă. Ei bine, am dat tunarilor mei indicative false, am îndreptat tirul tunurilor nu asupra bombardierelor, ci în direcţii false, puţin la dreapta, puţin la stânga, puţin înapoi ţintelor mişcătoare, şi valurile bombardierelor au trecut peste baterie ca printr-o poartă deschisă. Recunosc, nu e o acţiune eroică, nici nu implică un prea mare risc, dar îşi are totuşi eficacitatea ei, căci lăsându-i să pătrundă, nedistrugându-i sau împrăştiindu-i – cum aveam posibilitatea s-o fac – le-am îngăduit să-şi îndeplinească misiunea distrugătoare, la care mă simţeam participând ca şi cum eu însumi aş fi lăsat să cadă bombele asupra obiectivelor vizate, care erau ale hitleriştilor, slujeau războiul. Nu, într-adevăr, nu e o acţiune de luptă, e doar un ajutor dat din umbră, dat însă pentru un ţel comun: distrugerea mijloacelor de luptă ale duşmanului comun, grăbirea înfrângerii lui.'' La început n-am înţeles prea bine ce făcuse şi cum a făcut, dar când a afirmat că se simţea participând la bombardament ca şi când el însuşi ar fi lăsat bombele să cadă asupra oraşului, fapta lui mi s-a dezvăluit în toată grozăvia ei. Stăteam pe marginea patului: am sărit în picioare, cu pumnii strânşi: ,,Cum ai putut face asta, Cristien? E o crimă! Ai fost pus acolo să păzeşti oraşul, să-l aperi de distrugeri, populaţia de moarte, iar tu… Ah! dacă ai fi văzut zecile de morţi, sutele de răniţi, mulţimea caselor distruse, cartiere întregi în primejdie de a fi incendiate!'' A închis ochii, a rămas în fotoliu ca şi când cuvintele mele l-ar fi paralizat. L-am privit mult timp, la început cu furie înfrânată, mai apoi cu milă. Îl iubeam, era soţul meu! ,,Hai, dragul meu, spune, vorbeşte, promite că ceea ce s-a întâmplat nu se va mai repeta, şi vom uita totul, totul!'' El a deschis ochii, s-a uitat mult, profund, în ochii mei, apoi a şoptit: ,,Nu se mai poate da îndărăt: ceea ce am făcut trebuie continuat. Trudeşte-te să înţelegi situaţia, aşa cum ai înţeles-o atunci când întâia oară ţi-am mărturisit ura faţă de invadatorii ţării mele şi planurile mele de luptă contra lor.'' Invocarea

tainei noastre comune totdeauna mă dezarma, totdeauna mă făcea ca, într-un fel sau altul, să mă alătur lui, să mă aliniez plănuirilor sale. Aşa s-a întâmplat şi atunci. ,,Te înţeleg şi sunt alături de tine – i-am spus, mângâindu-l – însă să reflectăm, să raţionăm, să ne dăm seama de nu cumva greşim, căci în acţiunea aceasta nu e vorba numai de noi; noi putem risca totul, dar cum putem noi să primejduim o populaţie întreagă, care, fără îndoială, nu poate fi de acord cu ceea ce ai făcut nici chiar în cazul când, în totalul ei, populaţia oraşului ar fi adversă hitlerismuâui. Securitatea vieţii şi avutului populaţiei fusese dată în paza ta, Cristien! Situaţia nu e aşa de simplă cum ţi s-a părut ţie când te-ai hotărât să faci ceea ce ai făcut; dacă ar afla, chiar ea, populaţia oraşului, te-ar judeca cât se poate de aspru, iar judecata s-ar răsfrânge şi asupra mea, soţia ta, tovarăşa ta de taină!'' Credeam că i-am vorbit convingător; el însă nu s-a lăsat convins. Mi-a replicat: ,,Tu, Mălina, uiţi un lucru – uiţi că suntem în război. Uiţi, sau nu ştii că războiul cere să fie purtat în afara oricăror considerente, purtat cu înverşunare, în orice forme, până la victoria finală! Aşa fac toţi în război, aşa fac cei care vin cu bombardierele lor, şi, mai mult ca ei, o face Hitler. Dacă ne-am călăuzi după considerente de natură umanistă, ar însemna să dezarmăm, să ne lăsăm învinşi de duşman, să ne împăcăm cu situaţia pe care ne-a impus-o şi… ceea ce nu poate să rămână aşa, din pricina slăbiciunii noastre sufleteşti,. Aşa ar rămâne pentru totdeauna. Ți-ar conveni starea aceasta de permanentă sclavie? Mie nu!'' Iar atacase coarda aceea care ne-a legat la început, din nou şi-a impus voinţa dârză de a merge până la capăt, transmiţându-mi şi mie voinţa lui. ,,Ai dreptate, i-am spus, nu mai încerc să te reţin, nici nu mă dau la o parte, dar lasă-mă să deplâng soarta celor căzuţi, printre care aş fi putut fi şi eu, poate chiar voi fi şi eu în zilele următoare. Ca să fiu cât de cât împăcată cu mine, mâine chiar mă duc să mă angajez într-o echipă de ajutorare a răniţilor, a copiilor rămaşi fără sprijin, a tuturor celor în suferinţă!'' ,,Mă aşteptam la asta din partea ta. Dacă ai nevoie de bani, îţi dau tot ce am ca rezervă la bancă; mâine vei primi dispoziţia de lichidare a contului meu.'' A şi venit a doua zi şi mi-a adus hârtia; eu însă n-am ridicat banii, nici nu m-am dus să mă înscriu în echipele de ajutorare. Ceva extrem de important a intervenit în viaţa mea: eram însărcinată. Nu i-am spus lui Cristien; m-am dus mai întâi la doctor – ţineam ca, înainte de a-i spune, să am confirmarea unui specialist. Când i-am spus lui Cristien lucrul acesta, nu ştia ce să mai facă de bucurie, de fericire: cu mine în braţe, strângându-mă la piept, a început să se învârtă prin cameră – dacă n-ar fi fost masa în mijlocul camerei, dacă ar fi fost loc destul, din nou s-ar fi dezlănţuit, după obiceiul lui, care devenise şi al meu, într-un valvârtei în seara aceea nu mi-a mai vorbit nimic despre acţiunea lui; aproape toată noaptea ne-am petrecut-o discutând despre ,,fiul nostru'' – dorea din

tot sufletul să aibă un fiu. Dorinţa lui lua caracterul unei impuneri, îmi impunea să-i nasc un fiu. Compunând împreună scrisoarea pe care urma s-o scriem a doua zi părinţilor săi, i-am spus să nu anticipeze, căci s-ar putea să fie fetiţă. Nici n-a vrut să audă: va scrie mamei sale că aşteaptă un fiu, numai un fiu, iar mie mi-a interzis să mă gândesc că ar putea fi altfel. A doua zi în zori, la despărţire, mi-a spus: ,,În situaţia în care te afli n-o să mai poţi face pe samariteanca, dar te vei duce şi, în numele tău, vei vărsa întreaga sumă Fondului de ajutorare a copiilor rămaşi fără părinţi în urma bombardamentelor. Eşti de accord?''

— Ar fi fost momentul să vă spună că renunţă la acţiunea lui; poate la asta v-aţi și aşteptat, i-am spus eu.

— Da; altul poate aşa ar fi făcut, nu însă Cristien Stastok. Şi nici eu n-am mai încercat să-l determin la o renunţare. De altfel, nici nu mi-a venit în minte ideea ca, folosind prilejul gravidităţii mele, să-l abat din drumul primejdios pe care pornise. Dacă mi-ar fi venit în minte ideea aceasta şi aş fi încercat, poate că aş fi reuşit, căci el însuşi devenise mai prudent, mai precaut în acţiunile lui. Am observat lucrul acesta când au început bombardamentele de noapte. Venind la mine după al doilea bombardament de noapte, mi s-a plâns că noaptea nu poate opera, că trebuie să fie cât se poate de prudent, ba chiar să renunţe până când va găsi un procedeu care să-l acopere, căci continuând să dea indicative false, ar putea fi descoperit mult mai uşor ca în timpul zilei. Asta datorită faptului că, atunci când reflectoarele prind în raza lor avionul, mult mai repede se poate observa greşeala tirului antiaerienei. A căutat însă să bagatelizeze faptul, spunându-mi că bombardamentele de noapte sunt aproape fără efect material, că urmăresc mai mult demoralizarea populaţiei civile, ceea ce, din punct de vedere militar, al războiului, nu prezintă aproape nicio importanţă, distrugerile obiectivelor fiind acelea care primează, nu starea psihică a populaţiei. Se trudea ca în felul acesta să-şi justifice reţinerea, prudenţa. Fireşte, i-am dat dreptate, deşi nu pricepusem mare lucru din tot ce-mi explicase. Ceea ce mă preocupa pe mine în vremea aceea era starea mea. Ţinusem ascunsă moartea lui Tiberiu; ascunsă ţinusem şi căsătoria noastră, implicit, ascunsă trebuia să ţin şi starea în care mă aflam; or, asta era cu mult mai greu. Chiar din a treia lună, sarcina a devenit o povară pentru mine, şi nu numai o simplă povară, ci una cu multe complicaţii: aveam greţuri, ameţeli care uneori mergeau aproape până la pierderea cunoştinţei, şi în tot acest timp eram nevoită să fac şi eforturi mari, căci intrasem în repetiţia rolului Lavinei, rol foarte greu, care îmi impunea o adevărată metamorfoză psihică. Devenisem irascibilă, permanent obsedată de teama de a fi descoperită. În zilele acelea, nespus de chinuitoare pentru mine, Cristien mi-a adus scrisoarea mamei sale, adresată mie. Începea cu

cuvintele: ,,Scumpa şi iubita mea copilă''... M-a podidit plânsul; devenisem hiperemotivă, plângeam din te miri ce! Desfăcând plicul, am dat mai întâi peste trei fotografii: prima care mi-a venit în mână a fost fotografia doamnei Stastok; se fotografiase alături de o vacă frumoasă şi pe versoul cartonului subţire scrisese: ,,Sunt eu dimpreună cu Ketty, una din cele patru vaci care ne-au mai rămas; e, în felul ei, un fenomen, dă 50 de litri de lapte pe zi, a câştigat medalia de aur la expoziţia agricolă holsteiniană ţinută în 1940, aveam atunci 15 vaci, războiul ne-a înghiţit. Ah! de-ar lua sfârşit odată!'' În a doua fotografie, doamna Stastok era înconjurată de o sumedenie de găini dolofane: ,,Trebuie să dăm zilnic 50 de ouă, dar ne rămân destule şi pentru casă''. A treia era fotografia casei — o casă bătrânească, cu etaj – pe verso, legenda: ,,Casa Stastok, construită la sfârşitul secolului al XVI-lea. La parter, în dreapta, se află apartamentul vostru — e apartamentul pe care l-a ocupat «Corsarul», străstrămoşul lui Cristien; îl voi moderniza şi dota cu tot confortul, ca voi, «modernii», să aveţi la dispoziţie tot ce vă poate oferi o locuinţă model.'' În sfârşit, scrisoarea doamnei Stastok era plină de atenţii tandre faţă de mine, şi din ,,iubită'' şi ,,scumpă copilă'' nu mă mai scotea. M-a impresionat şi am plâns – plângând am citit-o până la sfârșit. M-au mişcat sfaturile ei grijulii: să nu fac una, să nu fac alta, să fac lungi plimbări în timpul sarcinii, să nu mă enervez; îmi fixase şi un fel de meniu săptămânal, indicându-mi mâncărurile uşoare, recomandate de către medicul casei lor, un bătrân în care ea avea mare încredere, iar ca încheiere, o adevărată poruncă: când voi fi în luna a cincea, chiar dacă Cristien nu poate scăpa de serviciul stupid pe care e forţat să-1 facă, eu să pornesc spre casă, unde trebuie să rămân până după perioada de alăptare a fiului vostru, nepotului nostru; poate până atunci se termină într-un fel: sau vine pacea, sau crapă tiranul...

— Adică Hitler? am întrerupt-o eu.

— Da; şi vă puteţi închipui, peste toată scrisoarea aceea plină de tandreţe şi afecţiune, pluteau totuşi ura şi adversitatea contra cotropitorilor de ieri şi de azi, şi pretutindeni, printre rânduri, nostalgia trecutului fericit al Holsteinului!

— Nu e de mirare că fiul...

— Da, aşa mi-am spus şi eu. Cristien a supt odată cu laptele mamei sale şi sentimentele de ură şi adversitate faţă de cotropitori. În faţa acestora, orice considerente, orice raţionament îşi pierdeau valabilitatea. Era inutilă orice încercare de a-l abate de la acţiunile lui, şi nici n-am mai încercat; i-am sugerat însă ideea ca din vreme, chiar înainte de termenul fixat de mama lui, să facă demersurile necesare pentru a căpăta un concediu, ca să mă însoţească în drumul spre casă şi să rămână până mă voi familiariza cu ai casei şi atmosfera de acolo. Era şi el sub impresia scrisorii, aşa că a primit ca binevenită ideea

mea, dar mai apoi s-a răzgândit: ,,Dacă n-ar fi survenit bombardamentele, aş fi putut-o face, mi-a spus. Însă în situaţia actuală, nu se mai poate!” ,,Crezi că, datorită bombardamentelor, nu vei putea obţine trei-patru săptămâni de concediu?” l-am întrebat. ,,Nu, nu despre asta e vorba. Concediul l-aş putea obţine, însă eu, în interesul acţiunii mele, nu, pot părăsi bacteria!” N-am mai insistat, dar aşteptam cu nerăbdare să treacă acele două luni ca să pot pleca, mai ales că termenul coincidea cu închiderea stagiunii. Scrisoarea doamnei Stastok, cu invitaţia făcută, era pentru mine salvarea. Până la plecare, socoteam eu, voi putea ascunde sarcina, iar odată ajunsă în Holstein, voi rămâne până după naşterea copilului, motivându-mi lipsa din teatru într-un fel oarecare. Fireşte, scrisoarea doamnei Stastok a fost pentru mine ca un balsam liniştitor, din păcate însă efectul ei n-a durat decât scurt timp. Câteva zile, şi din nou stări de intensă irascibilitate şi toate celelalte neplăceri provocate de sarcină, plus teama de a fi descoperită. Era o stare de nesuportat, uneori îmi venea să mă duc la director şi să dau totul pe faţă: moartea lui Tiberiu, căsătoria mea, chiar şi graviditatea mea. De la o vreme ideea aceasta devenise obsesie: mâine o voi face, mâine mă voi dulce la director! îmi spuneam, dar de dus nu mă duceam, iar zilele treceau şi starea mea psihică se agrava din ce în ce mai mult, până când s-a produs catastrofa.

— Cineva a observat starea în care eraţi şi a trâmbiţat în tot teatrul; era de aşteptat, zisei eu.

— Era de aşteptat, dar nu s-a întâmplat ceea ce aţi presupus, ci cu totul altceva. Faptul s-a petrecut în felul următor: eram în repetiţie, regizorul mă tot sâcâia, mă tot întrerupea: ,,Nu-i bine, Mălina, din nou! Din nou şi cu mai multă patimă; eşti doar Lavina, fiica lui Ezra Mannon, asasinatul, îţi urăşti mama cu toată patima de care eşti în stare, ca pe o adulterină şi asasină a tatălui iubit, mai mult chiar, a Mannonilor, a întregului lor clan!” Şi tot aşa până mă aducea într-o stare de tensiune nervoasă încât nu mai eram stăpână pe mine! Într-unu din momentele acestea a venit o femeie de serviciu şi mi-a spus că sunt chemată urgent de către domnul director. ,,Du-te şi nu întârzia prea mult”, mi-a spus regizorul îmbufnat; nu-i plăcea să i se întrerupă repetiţiile. M-am dus aşa cum mă aflam: despletită, costumată, machiată chiar, căci regizorul era de părere că machiajul contribuie mult la o justă interpretare. Am urcat scările în fugă şi am deschis brusc uşa, fără să mai bat. M-am oprit după primii paşi, căci directorul nu era la masa lui de lucru. Încăperea, lungă şi îngustă, era în semiîntuneric din pricina camuflajului, care lăsa lumina să pătrundă numai prin prima fereastră din dreptul biroului; doar spaţiul din jurul biroului era luminat de razele soarelui. N-am putut observa că directorul se află ca o persoană străină la masa din fundul încăperii. În

starea mea de încordare, nici n-am simţit când s-a apropiat; m-am pomenit cu el în faţa mea, spunându-mi cu glas schimbat, tremurat: ,,Eşti o adevărată Lavina, Mălino! Da, bine, foarte bine!'' M-am revoltat: ca să-mi spună cuvintele acestea a trebuit să mă cheme în timpul repetiţiei? Am vrut să-i dau o replică tăioasă, să-l pun la punct odată pentru totdeauna, însă n-am avut vreme s-o fac, poate nici curajul, căci părea altcum decât cum îi era felul. El mi-a luat braţul, m-a condus până la fotoliul alăturat biroului lui şi m-a făcut să mă aşez. În primul moment m-am aşezat, dar m-am ridicat imediat. ,,Nu; rămâi acolo; păstrează-ţi calmul: sunt nevoit să-ţi reproşez multe!'' Părea stingherit de cele ce avea să-mi spună, nu găsea nici cuvintele potrivite, nu-şi afla nici locul. A trecut la spatele meu, şi-a pus mâinile pe umerii mei, în sfârşit a început să-mi vorbească: ,,Eşti o fiinţă ciudată, Mălina; nu mi te-am putut închipui aşa! Ai preferat să suferi în taină, păstrându-ţi ascunsă nenorocirea. Nu ştiu dacă ai făcut bine sau rău, numai tu eşti în măsură s-o ştii. Faţă de mine, însă, nu trebuia să ţii ascunsă moartea lui Tiberiu; ştii doar cât ţineam la el! Nu lua cuvintele mele drept o condamnare, ci doar ca un reproş. Dacă mi te-ai fi spovedit, ai fi suportat mai uşor suferinţa: durerea împărtăşită şi altora pierde din intensitate. De astăzi devin părtaşul durerii tale; te rog să primeşti condoleanţele mele!'' Vorbind, se aplecase mult, îi simţeam în părul meu răsuflarea, cuvintele lui îmi loveau ca nişte ciocane timpanele urechilor; sincera lui îndurerare, în loc să-mi stârnească regretul, mi-a provocat un puternic sentiment de împotrivire, de revoltă chiar. Am sărit în sus ca azvârlită de un resort, m-am întors spre el; cu fotoliul între noi, am început ca ieşită din minţi: ,,Nu-i adevărat, n-am suferit, n-am fost îndurerată, n-am avut motive temeinice, nu l-am iubit pe Tiberiu, nici nu l-am cunoscut prea bine, am trăit împreună doar câteva săptămâni, după care au intervenit evenimentele cunoscute şi ne-am despărţit fără să ne mai revedem; propriu-zis, n-am avut timp nici să ne cunoaştem, necum să cimentăm legătura noastră, care, şi ea, s-a datorat doar unui accident. Înţelegeţi? Un accident! Asta a fost. Şi fiindcă am ajuns la aceste explicaţii, ţin să vă fac cunoscut că m-am căsătorit şi voi avea un copil!'' ,,Recăsătorită?! Vei avea un copil?! Doamne, nu mai înţeleg nimic!'' făcu el, uimit. Eram sfârşită de puteri, respiram intens, tremuram toată; am căzut în fotoliu şi câteva clipe nu mi-am dat seama de nimic. El a început să-mi mângâie părul, să dea în lături pletele care-mi căzuseră pe faţă. Îi auzeam murmurul: ,,Vai, vai de tine, nefericita!'' Din nou m-a cuprins revolta; am ripostat căinărilor lui: ,,De ce? De ce vai de mine? Nu sunt nefericită, sunt fericită, nespus de fericită.'' ,,Da; bine, iartă-mă!'' mi-a spus şi a trecut la biroul lui. ,,Pot pleca?'' l-am întrebat, ridicându-mă. ,,Nu; te rog; trebuie să rămâi. Dar mai întâi o întrebare: cu cine te-ai căsătorit, cu cineva din

teatru?" ,,Nu; soţul meu nu are nicio legătură cu teatrul, e un străin, inginer, căpitan în anmata germană." ,,Un hitlerist?" ,,Nu; nu un hitlerist; nu unul «care»... De altfel, nu e nici neamţ, e un danez din Holstein, mobilizat în armata germană, comandă o baterie antiaeriană plasată pe undeva prin apropierea capitalei. Şi nu numai că nu e hitlerist, e potrivnic lui Hitler mai mult ca oricare dintre noi! Dumneavoastră, cunoscându-vă sentimentele, vă pot spune: el luptă contra lui Hitler nu numai cu vorba, ci şi cu fapta; tunurile lui nu trag în avioanele care vin să bombardeze oraşul, trag alături, aiurea, căci el dă tunarilor săi indicative false, lasă drum deschis bombarierelor ca să-şi poată îndeplini misiunea; face lucrul acesta numai ca să grăbească înfrângerea lui Hitler. La prima vedere, ceea ce face pare un rău pe care ni-l face nouă, dar nu trebuie să-l judecăm aşa: fapta lui e făcută şi în interesul nostru, ca «ceea ce nu poate rămâne aşa» – ştiţi dumneavoastră despre ce e vorba – să ia odată sfârşit!" Vorbeam trepidant; o adevărată cavalcadă de cuvinte scăpate din frâu. Mă uitam ţintă în ochii lui. O paloarea verzuie i se aşternuse pe faţă. Cu mâinile făcea gesturi scurte, ridica puţin mâinile şi le lăsa în jos până la tăblia mesei de scris: părea că vrea să spună ceva şi nu putea. În sfârşit, i-am auzit glasul, scurt sacadat: ,,Taci! Taci! Nu mai continua, inconştiento!" M-am speriat văzându-l în ce hal de enervare era, m-au speriat şi ochii lui plini de teamă privind spre capătul celălalt al încăperii. Mi-am îndreptat şi eu privirile în direcţia aceea; un moment am fost ca paralizată; sângele mi se oprise în vine, nici inima nu-mi mai bătea. Rezemat de marginea mesei de consiliu, am zărit un militar. Când privirile noastre s-au întâlnit, militarul a pornit cu paşi rari spre biroul directorului. În mână avea o cutie şi un sul. S-a oprit la un pas de birou. ,,Ce înseamnă asta, domnule director?" am întrebat. ,,O vizită, Mălina; iartă-mă că nu te-am avertizat din vreme: domnul maior e de la Comenduirea pieţei. A venit să-ţi înmâneze o înaltă decoraţie, conferită postum lui Tiberiu, dar înainte de a o face, eu am găsit de cuviinţă să-ţi spun câteva cuvinte, să-ţi reproşez faptul că nu mi-ai anunţat moartea lui Tiberiu... Domnule maior, înmânaţi, vă rog, doamnei, decoraţia; să n-o reţinem prea mult." ,,Nu mai e cazul, domnule director, l-am auzit vorbind, cu glas tăios, pe maior. Am găsit o situaţie complet schimbată, de condamnat." ,,Da, fireşte, nu mai e cazul; dar să nu condamnăm cu prea multă uşurinţă, i-a spus directorul. Apoi mi s-a adresat mie: ,,Mălino, scuză-mă că te-am sustras câteva minute de la programul tău, ai înţeles cred: era vorba de înmânarea unei decoraţii conferite post-mortem lui Tiberiu, însă... Cred că eşti aşteptată, nu te mai reţin. La revedere!" şi mi-a întins mâna, zâmbindu-mi compătimitor. N-am mai avut putere să-i prind mâna, totul a început să se învârtească cu mine, iar prin atmosfera încăperii nenumărate globuri verzi pluteau vertiginos, gata să se

lovească unul de altul. Am închis ochii şi am căzut în fotoliul alăturat biroului. Nu-mi pierdusem complet cunoștinţa, auzeam cuvintele pe care le schimbau între ei, dar nu le înţelegeam sensul. ,,Ce vreţi să faceţi acum, domnule maior?'' l-a întrebat directorul. ,,Numai datoria, domnule director: voi aviza Gestapoul; sunt obligat s-o fac.'' ,,Nu credeţi că ar fi un gest pripit? Eu n-aş pune temei pe peroraţia halucinantă a unei femei, a unei actriţe chemate de pe scenă, scoasă dintr-un rol în repetiţie; s-ar putea ca nimic să nu fie adevărat din toate câte le-a spus. Eu v-aş ruga să mai reflectaţi înainte de a face pasul acesta.'' ,,Gestapoul va cerceta, va face investigaţii. Ceea ce pot face – nu pentru doamna, ci din consideraţie faţă de dumneavoastră — ar fi, cred eu, să trec cu vederea sursa informaţiei, să nu amestec numele doamnei în raportul meu. Cred că lucrul acesta îl voi putea face bazându-mă pe presupunerea că pe cei de la Gestapou îi interesează faptul în sine – sabotajul. Asupra acestei crime se vor opri şi vor verifica dacă informaţia are temei sau nu; de altfel, şi serviciul mă obligă să nu divulg sursa informaţiei, şi în afară de asta, se mai pune şi o problemă de onoare pentru mine, pentru noi – nu ni-i permis să întinăm memoria camaradului căzut pe câmpul de onoare. Asta-i tot ce vă pot promite, nimic mai mult! Am onoarea să vă salut, domnule director!'' ,,Vă rog, vă rog – l-a oprit directorul – mai ascultaţi-mă un minut, două… Vedeţi? În împrejurările actuale, când totul stă în cumpănă, lucrurile nu trebuie privite din unghiul lor cel mai ascuţit. Suntem oameni, suntem patrioţi; fiecare dintre noi simte spiritul vremii, cunoaşte atmosfera care domneşte în ţară, de ce să trecem la excese de zel care vor putea fi judecate ulterior, în alte circumstanţe, prin alte premise? Nu credeţi că vă asumaţi, cu anticipaţie, un eventual risc?'' ,,Domnule director, vă rog să nu insistaţi — a ripostat maiorul – vorbindu-mi de spiritul vremii, de atmosfera care ar domni în ţară, dumneavoastră înşivă vă puneţi într-o postură condamnabilă! Cred că mă înţelegeţi?'' ,,Mă rog, mă rog — s-a grăbit directorul să bată în retragere – nu mai insist, faceţi ce credeţi de cuviinţă. Vă reamintesc, totuşi: aţi făgăduit că numele doamnei nu va fi amintit, că în niciun fel nu va fi amestecată; contez pe făgăduiala dumneavoastră!'' ,,Aveţi cuvântul meu de onoare, aşa voi face! Vă salut!'' Şi maiorul a plecat. Vag, auzisem tot, însă nimic din ce auzisem nu persista în memoria mea; zburaseră fără ca eu să am puterea de a discerne, de a raţiona, de a-mi da seama de semnificaţia celor auzite, ca şi când nu m-ar fi privit, ca şi când aş fi fost în afara lor. De altfel, atunci, habar nu aveam ce reprezintă Gestapoul, şi nici de legile drastice ale războiului nu-mi dădeam prea bine seama. Din nefericire, a trebuit să înţeleg toate acestea numai după executarea lui Cristien. După plecarea maiorului, directorul s-a apropiat de mine; îmi aducea un pahar cu apă: ,,Bea, Mălino,. Bea

puţină apă; hai, trezeşte-te!" îl auzeam cum mă îmbia, cu glas stins. ,,Ce-a vrut omul acela, ofiţerul?" l-am întrebat. ,,Nimic. A venit să-ţi înmâneze o decoraţie acordată post-mortem lui Tiberiu. Naiba să-i ia, cu decoraţiile lor cu tot, parcă morţii ar avea nevoie de tinichelele lor! Cum te simţi? Am avut impresia că ţi-ai pierdut cunoştinţa; nu m-am îngrijorat din pricina asta, ba dimpotrivă..." ,,Da, aşa s-a întâmplat; vă rog să mă iertaţi. Am mai păţit-o şi alteori, de când cu sarcina; pot pleca?" ,,Nu te grăbi; stai până te linişteşti complet. O să cer să ne aducă cafele, n-ar strica şi câte un păhărel de coniac; simt şi eu nevoia." ,,Vă mulţumesc, dar nu pot rămâne, sunt aşteptată jos la repetiţie; îl ştiţi doar pe domnul regizor, nu menajează pe nimeni." ,,Ei, asta-i! Îi spui că eu te-am reţinut." Am băut cafelele şi coniacul în tăcere, fără să mai schimbăm o vorbă. El mă privea lung, compătimitor; eu abia îndrăzneam să-mi ridic ochii spre faţa lui. La despărţire, mi-a spus: ,,Fii tare, Mălino, în viaţă multe ni se pot întâmpla, dar toate trec, trec!" şi s-a apropiat şi m-a sărutat pe frunte. Afectată de purtarea lui paternă, am găsit de cuviinţă să mă justific: ,,Acum, după ce aţi aflat toate, ţin să vă spun că de multe ori am avut intenţia să vin şi să vă mărturisesc, însă n-am avut curajul s-o fac, ştiind cât de mult ţineaţi la Tiberiu. Aţi spus că multe ni se pot întâmpla în viaţă— sigur, aşa e! Acum însă nu văd ce mi s-ar mai putea întâmpla, doar dacă dumneavoastră..." ,,Eu! C?" făcu, în grabă. ,,Ştiu şi eu... poate, după cele aflate, nu mă mai vreţi în teatrul pe care-l conduceţi..." ,,Vai, ce copilării îţi trec prin minte! Cum aş putea s-o fac, tocmai eu, eu?... Şi în afară de asta, tu ţi-ai câştigat pe deplin dreptul de a rămâne în teatru. Moartea lui Tiberiu e dureroasă pentru mine, ca şi faptul că am aflat numai acum că tu... dar să lăsăm morţii în pace. Spune-mi, cum te simţi?" ,,Bine; chiar foarte bine; poate fiindcă nu mai sunt nevoită să ascund nimic; şi, fără îndoială, şi datorită faptului că dumneavoastră, ca şi mai înainte, mă priviţi..." ,,Sigur! Sigur! Ba chiar mai mult ca înainte, văd în tine actriţa de mare viitor." Cât de mult se înşela, bietul de el; şi cât de mult mă înşelam şi eu, sărmana de mine! Oricum, când am ajuns pe scenă, eram alta; uitasem până şi de sarcina mea; am intrat în repetiţie sigură de mine, stăpână pe toate simţurile mele, conştientă de ceea ce trebuie să fac. Regizorul m-a luat la rost: ,,Ce Dumnezeu s-a întâmplat de ai întârziat atâta?" ,,Nimic deosebit, i-am răspuns; la director era un ofiţer, venise să-mi înmâneze o decoraţie conferită medicului căpitan Tiberiu Petran, dar..." ,,Aha! făcu el. Ţi-au ţinut fiecare câte un lung discurs solemn; te compătimesc. Ei, acum hai să ne apucăm de treabă. Ascultă, Mălino: tu eşti o actriţă foarte, foarte talentată, dar nu ştiu ce naiba ai de la o vreme încoace! Piesa e, într-adevăr, o tragedie, însă tu prea exagerezi în tragic, şi asta nu mi se pare corect – tragicul tău trebuie să fie de altă natură, mult mai stă- pânit, interiorizat. Mă

înţelegi?" ,,I-auzi vorbă! am exclamat. Sigur că v-am înţeles; v-am înţeles perfect de bine, numai, vă rog, nu mă mai sâcâiţi atâta." Nu ştiu cum am pronunţat aceste cuvinte, nici de ce doamna Macry, care se afla pe pat, aşa cum o lăsasem la întreruperea repetiţiei – ea interpreta rolul doamnei Mannon – a izbucnit în râs. Uimit, regizorul s-a uitat întrebător spre ea. ,,Sigur – i-a răspuns doamna Macry – are dreptate fata, şi-mi pare bine că ţi-a spus-o; ce o tot sâcâi? Eu sunt foarte mulţumită de felul cum îşi interpretează rolul." ,,Daaa? făcu regizorul. Ei bine, eu nu! Nu, fiindcă fata poate da o interpretare mai adecvată şi nu vrea, pur şi simplu nu vrea!" ,,Ba vreau, vreau, am replicat. Doamnă Macry, vă rog, să începem; vreau să-i dovedesc." Doamna Macry, conform indicaţiilor de regie, a intrat în rolul soţiei lui Ezra Mannon: a căzut din pat, leşinată. Am intrat şi eu în rol – speriată, m-am aplecat şi i-am cercetat pulsul, convingându-mă că e vorba de un simplu leşin, poate simulat, am izbucnit scrâşnind: ,,Şi totuşi tu l-ai ucis; tu l-ai ucis spunându-i adevărul! Îţi închipui acum că ai să fii liberă să te măriţi cu Adam? Află că nu! Atâta timp cât trăiesc eu, te voi face să-ţi ispăşeşti crima! Voi găsi eu mijlocul să te pedepsesc!" Asta era replica mea; am pronunţat cuvintele nu numai cu ură, ci şi cu un ton strident, care l-a impresionat nu numai pe regizor, ci şi pe doamna Macry. Regizorul a izbucnit entuziasmat: ,,Bravo! foarte bine, foarte-foarte bine!" Doamna Macry iar a izbucnit în râs. De data aceasta eu am fost aceea care m-am uitat lung, întrebător, la ea, până mi-a răspuns: ,,Da, fetiţo, are dreptate Şah – de data aceasta ai fost mai bine ca oricând; un pic de sâcâială nu strică!" Reproducând scena, intrase în joc, folosind o dicţie admirabilă; reuşită îi fusese şi mimica, atât doar că-şi păstrase locul, nu îngenunchease la picioarele mele; acestea m-au făcut să intervin:

— Daţi-mi voie să vă întrerup şi să vă felicit, doamnă Stastok, am spus eu. Aţi reprodus admirabil scena aceea, cu dicţia şi mimica de atunci, de la repetiţie, deşi până acum aproape toată spovedania dumneavoastră a decurs într-un tempo de litanie, fără exteriorizări, ca şi când aţi fi citit dintr-o carte; nu s-ar putea să continuaţi în acelaşi fel?

— Eu? Am făcut asta? Nu-mi pot închipui! se miră doamna Stastok, părând puţin speriată.

— Da; şi a fost foarte bine! Două, trei minute m-am simțit ca şi când aş fi fost şi eu prezent — ca spectator, binenţeles – la repetiţia dumneavoastră de atunci, încântat de interpretarea dumneavoastră în aceeaşi măsură ca şi regizorul şi doamna Macry.

— Probabil nu mi-am dat seama ce fac, dar ca să continui în acelaşi fel mi-e peste putinţă; ar fi mult prea obositor pentru mine.

— Iertaţi-mă, am exprimat doar o dorinţă. Văd şi eu că v-ar fi peste putinţă. Într-adevăr, acele minute cât a durat reproducerea scenei,

privindu-vă, îmi dau seama, v-au obosit mai mult decât întreaga dumneavoastră spovedanie. N-ar fi cazul să facem o pauză?

— A! nu! vreau să sfârşesc cât mai repede, ca să vă aud verdictul, dar câte o ţigară putem aprinde. O să vă ofer un alt sort: o ţigară care ţine trează atenţia, căci, presupun, litania mea – parcă aşa i-aţi spus — dacă nu v-a obosit, în schimb, poate, v-a plictisit.

— Niciuna, nici alta – m-am grăbit să-i răspund – m-am gândit la dumneavoastră, la suferinţa dumneavoastră, nu mi-a scăpat faptul că de două ori aţi luat câte o pastilă dintr-un medicament cunoscut mie.

— Vai! am fost lipsită de precauţie, dar să nu vă închipuiţi cine ştie ce; medicii cu toate analizele lor, greşesc deseori.

— Doresc din tot sufletul ca, în cazul dumneavoastră, medicii să fi greşit, i-am spus, afectat de incertitudinea ei.

— Am convingerea că aşa s-a întâmplat; dar chiar dacă n-ar fi greşit, minuni se pot întâmpla! Şi în afară de asta, poate undeva, într-un laborator, un cercetător…

— Sigur! Sigur! Se şi vorbeşte, am şi citit zilele acestea într-o revistă. Reala sau presupusa dumneavoastră maladie, se afirmă cu certitudine, e vindecabilă; se experimentează un nou ser, iar rezultatele de până acum îndreptăţesc cele mai bune speranţe… Deci: speranţă, speranţă!

— Am mai mult decât speranţă; am credinţa că, într-un fel sau altul, aşa va fi! Nu pentru că aş ţine morţiş la viaţă, ci fiindcă vreau să reintru în teatru. Acum, după ce copilul meu s-a căsătorit şi a intrat din plin în angrenajul vieţii sociale, nimic nu mă mai împiedică.

— Vă urez succese la fel de strălucite!

— Credeţi că aş mai fi în stare?

— Sunt sigur!

— Cum vi se pare ţigara? schimbă doamna Stastok vorba. Simţiţi efectul ei?

— Da; cred că da; în orice caz, dă o senzaţie plăcută; se cere fumată. Îmi permiteţi să vă mai cer una? Când o ţigară îmi place, fumez două chiar şi trei una după alta.

— Vă rog, întreg pachetul vă stă la dispoziţie. O să mai aprind şi eu una, şi fumând o să-mi continui spovedania. Am rămas la scena aceea. Era târziu, se apropia amiaza, aşa că regizorul a întrerupt repetiţia. Eu aş fi vrut să continuăm, căci eram în formă şi extrem de bine dispusă. Mă simţeam uşoară ca un fulg, eliberată complet de toate câte mă împovărau înainte; mai că-mi venea să strig în gura mare: ,,M-am recăsătorit, voi avea un copil, sunt fericită cum n-am fost niciodată, pământul pe care-l calc e solid, totul e nespus de frumos şi va fi şi mai frumos, căci voi avea un copil!'' Fireşte, m-am abţinut. Doamna Macry a intuit starea mea sufletească mi-a şi spus: ,,Mălina, ce-i cu tine? Nu cumva ai o întâlnire? Grijă – e primejdios!'' ,,Nimic nu mai e

primejdios pentru mine; tot ce mă îngrijora am dat la o parte. O întâlnire am, dar cu soţul meu!” i-am vorbit cu o aliură de parcă toată lumea ar fi fost a mea. ,,Nu mai spune! A venit doctorul de pe front? Să mi-l prezinţi şi mie, fetiţo!” mi-a spus şi m-a sărutat. Ţinea la mine, mă iubea, era o femeie bună şi o excelentă colegă. Cuvintele ei, sărutul ei m-au amuţit. Și nu numai atât, mi-au iscat plânsul; am început să plâng nestăpânit, cu şiroaie de lacrimi. Doamna Macry a început să mă mângâie, m-a tras la pieptul ei, îmi netezea părul: ,,Ei, hai, hai, nu fi copilă… O să se termine cât de curând pacostea asta de război şi-o să fiţi din nou împreună, pentru totdeauna. Hai, nu mai plânge, râzi, râzi! Uite, afară-i soare, un soare care râde, râzi şi tu ca el!” Regizorul, care fuma şi ne privea, a intervenit oarecum ironic: ,,Doamnă Macry, slavă Domnului, de data asta v-aţi înşelat. Afară plouă, nu-i soare!” ,,Şi de ce, mă rog, zici slavă Domnului?” i-a ripostat doamna Macry. ,,Fiindcă, stimată doamnă, ploaia de mai, odată pornită, ţine trei-patru zile. Asta înseamnă că în acest timp vom fi scutiţi de bombardamente, atât ziua, cât şi noaptea; ce altă fericire mai mare ne-am putea dori în împrejurările actuale?” ,,Ai dreptate, slavă Domnului!” ,,Eu totdeauna, am dreptate, doamnă Macry. Chiar şi acum, când spun că starea Mălinei mă îngrijorează – prea e schimbătoare de la o clipă la alta!” ,,Fleacuri, stimabile, nu cunoşti sufletul femeilor, asta e! Şi să-ţi mai ţii gura, m-ai înţeles? Uite, fata râde!” ,,Tocmai, tocmai… Adineauri plângea, acum râde; sunt profund îngrijorat!” Într-adevăr, îmi ştergeam ochii cu batista şi râdeam, râdeam ca o smintită; de ce şi cum mi-a venit, habar nu aveam! Fără îndoială, nu pentru că doamna Macry îmi ceruse poruncitor să râd. Am ieşit din teatru dimpreună cu doamna Macry. Afară ploua cernut, peste oraş plutea o pătură nemişcătoare de nori cenuşii, atmosfera era caldă, plăcută, pe străzi forfotea, uşurată parcă de griji, lumea centrului oraşului, pe feţele trecătorilor se vedea şi o oarecare voie bună; cerul înnorat, ploaia le aduceau siguranţa că, cel puţin în ziua aceea, nu vor mai fi vârâţi în sperieţi de sunetele stridente ale sirenelor.

În colţ, la Cercul militar, am stat mult timp sub umbreluţa doamnei Macry, ea aştepta o trăsură sau un taxi, dar toate câte treceau erau ocupate. De altfel, doamna Macry nu se grăbea, îi făcea plăcere să privească forfota oamenilor prin ploaie; eu însă ardeam de nerăbdare să mă văd acasă: ştiam că pe vreme ploioasă, când cerul părea să rămână mai multă vreme înnorat, Cristien făcea tot posibilul şi venea acasă. Doamna Macry ciripea într-una ca o fetiţă, despre tot ce-i trecea prin minte, nimicuri care pe mine nu mă interesau; eu mă gândeam dacă trebuie sau nu să-i vorbesc lui Cristien despre cele petrecute în cabinetul directorului, binenţeles, despre cele ce eram conştientă că s-au întâmplat.

Despărţindu-mă de doamna Macry, hotărârea mea era luată, nu-i voi istorisi nimic. Consideram că sunt chestiuni care mă privesc numai pe mine personal.

L-am găsit pe Cristien în faţa ferestrei deschise; ca şi doamna Macry, privea şi el forfota de pe străzi. Părea încântat de vreme, de ploaie, de toate câte îi dăduseră posibilitatea să părăsească pentru câteva ore serviciul. A păşit în întâmpinarea mea râzând, m-a îmbrăţişat. ,,Du-te repede şi te schimbă, eşti udă de ploaie ca o vrăbiuţă care nu şi-a găsit un adăpost; de ce n-ai luat un taxi? M-am schimbat, dar nu m-am întors la el; am intrat în bucătărie să pregătesc prânzul, prânzul însă era pregătit de el: supa era pe plită, la încălzit, friptura tăiată felii, iar în cuptor, o omletă rumenă împrăştia în încăpere un miros apetisant. Nu-mi rămânea decât să aranjez masa, ceea ce am şi făcut în grabă, căci eram flămândă din pricina emoţiilor pe care le avusesem. Cristien era în vervă: mânca şi istorisea verzi şi uscate.

Avusese o zi bună, susţinea el. Dis-de-dimineaţă fusese chemat la comandament, la raport. A fost îndrumat la colonelul *von*, nu reţinuse numele, dar un *von*, un nobil.. A avut un sentiment de teamă când i-a auzit numele; personal nu-l cunoştea, dar auzise că e un om cu care nu e bine să ai de lucru. Teama însă i s-a spulberat imediat ce a dat ochi cu el; l-a primit cu afabilitate, ca un adevărat gentilom. De la primele cuvinte şi-a dat seama că are de-a face cu un om de viţă veche, cult şi manierat, nu cu un parvenit, cum întâlneşti cu nemiluita în noua armată germană. I-a cerut unele amănunte tehnice ale noilor tunuri, dacă, după atâtea ore de tir, corespund aşteptărilor, dacă nu cumva a constatat unele deficienţe, şi alte amănunte tehnico-balistice. A cerut, să-şi spună părerea atât ca artilerist cu experienţă, cât şi ca inginer. I-a arătat şi un raport scris al unui alt comandant de baterie care nu se arăta pe deplin mulţumit de noile tunuri. Cristien s-a agăţat de unele amănunte din raport pe care le-a găsit lipsite de temei, ba chiar absurde din punct de vedere tehnic, conchizând că tunurile sunt, în raport cu cele vechi, infinit superioare, dar că, probabil, camaradul nu e lămurit asupra tehnicii tirului impuse de noile modificări. ,,Ai dreptate, l-a aprobat colonelul, căpitanul X e un reservist." ,,Şi eu sunt rezervist", a răspuns Cristien. ,,Da, dar dumneata eşti inginer, pe câtă vreme camaradul dumitale e nu ştiu ce, pare-mi-se avocat, a râs colonelul. Şi l-a întrebat: Aşadar, dumneata susţii că noile piese îndeplinesc cu prisosinţă prevederile?" ,,Da, sunt excelente!" Apoi colonelul i-a oferit o ţigară de foi, i-a întins şi bricheta aprinsă – flacăra brichetei era mică, aşa că *von*-ul a fost nevoit să-şi ţină mâna întinsă până ţigara lui Cristien a prins foc. ,,Am cunoscut o familie Stastok în Olanda, o familie de mari comercianţi, foarte onorabili; faci parte din familia olandezilor Stastok?" ,,Nu, eu sunt danez, cetăţean

german din Holstein, tatăl meu e preot şi fermier, dar am în Danemarca un unchi, văr cu tata, el e industriaş, are un mic şantier naval, specializat în construcţia de nave pescăreşti; o vreme am fost angajatul lui, ca inginer." Colonelul s-a arătat încântat de afirmaţiile lui Cristien. I-a spus: ,,Danezii ne sunt prieteni, fără îndoială şi unchiul dumitale lucrează pentru noi; ai vreo veste de la domnia-sa?" ,,Nu, dar sunt sigur: ca cea mai mare parte dintre industriaşii danezi, lucrează şi el pentru Marele Reich. Chiar şi înainte de ocuparea Danemarcei, el furniza nave pentru o asociaţie pescărească din Hamburg." ,,Am făcut o greşeală, cred, îşi reproşă Cristien. Nu trebuia să pronunţ cuvântul «ocupare»; cred că asta l-a şocat puţin, căci pentru o clipă l-am văzut încruntându-se, dar imediat a zâmbit şi, fiindcă ţigara mea se stinsese, a aprins din nou bricheta şi mi-a dat foc. Oricum, întrevederea a decurs într-o atmosferă cordială. M-am despărţit de el cu convingerea că tot ce se spune în taină despre omul acesta sunt palavre. Ba mai mult, şi cred că nu mă înşel, am rămas cu impresia că oricând aş apela la el, pentru ceva ce-i stă în putinţă, nu m-ar refuza", şi-a încheiat Cristien istorisirea. ,,Crezi că nu te-ar refuza?" l-am întrebat. ,,Da; asta-i convingerea pe care mi-am făcut-o" ,,Cristien, i-am spus, în cazul acesta ar trebui să încerci să te foloseşti de bunăvoinţa lui, rugându-l să-ţi susţină cererea de concediu. Nu trebuie uitat: se apropie termenul fixat de mama ta pentru mersul nostru acasă, la părinţii tăi." ,,O! nu! asta în niciun caz n-aş putea-o face, mai ales acum, după ce m-am angajat. O să te duci singură; adică nu chiar singură, fiul nostru e cu tine!" ,,Da, fiul nostru e cu mine, dar aş ţine nespus de mult să fii şi tu. Încearcă, Cristien, fă-o pentru noi; fiul nostru nu mă poate ajuta, până vede lumina zilei el e o povară pentru mine; e o povară scumpă, dar greu de purtat." ,,Cum, o povară?!" făcu el nemulţumit. ,,Am spus: o scumpă povară, dar care, ca orice povară, uneori îngreunează pe cel care o poartă. Nu mă poţi înţelege." Pesemne explicaţia mea nu l-a satisfăcut, căci imediat după masă a plecat, pretextând că trebuie neapărat să dea un telefon, să întrebe ce-i pe la unitatea sa. De fapt, nu era pretext: după vreo oră s-a înapoiat. ,,În lipsa mea, mi-a spus el, am avut la baterie un control tehnic: doi specialişti au verificat aparatele optice. După cum mi-a comunicat subofiţerul-furier, toate au fost găsite în cea mai perfectă ordine… nici nu se putea altfel, am avut eu grijă" Râdea satisfăcut, uitase nemulţumirea pe care o avusese înainte de a pleca. Din nou bine dispus, a început să-mi vorbească despre ultimele noutăţi aflate de la un camarad al său – tot un danez – ofiţer la o unitate de telecomunicaţii, amplasată prin apropiere, pe malul Dâmboviţei. ,,Draga mea, trebuie să grăbim plecarea ta; se pare că ei – ei erau hitleriştii – au intrat la strâmtoare, la grea strâmtoare; în ultimele zile au înregistrat mai multe grave eşecuri. Eşecuri e un fel de a spune, în

realitate au fost înfrângeri grele, aproape catastrofale. Camaradul meu, care află şi înregistrează multe, mi-a spus că, fără îndoială, războiul a intrat în faza de început a sfârşitului – e faza cea mai periculoasă. Disperaţi, ar fi în stare să azvârle în aer lumea toată! Fireşte, nu vor putea s-o facă, dar deşi frontul e încă foarte departe, s-ar putea totuşi să se apropie şi nu peste multă vreme să ne trezim cu el aici; iată pentru ce trebuie grăbită plecarea ta! Mâine, dacă timpul se menţine prielnic şi voi putea lipsi de la baterie, mă voi duce la avocatul acela care ne-a servit de martor la căsătoria noastră şi-i voi cere ca în două, trei zile să obţină un paşaport de lungă durată pentru tine. Cred că ar fi cazul să demisionezi, sau să ceri directorului un concediu nelimitat.” ,,Despre demisie nu poate fi vorba, nu vreau să părăsesc definitiv teatrul, i-am răspuns eu. Un concediu, însă, – pentru un an, cred că voi putea obţine, având în vedere starea în care mă aflu.” ,,Bine şi aşa; vom vedea noi ce avem de făcut după… Admirabil ar fi ca până atunci să se termine războiul, să ajungem la pacea mult aşteptată, să se termine toate silniciile, să se aducă toate reparaţiile, iar când, împreună, vom reveni aici, ca simpli turişti…” ,,Cristien, uiţi că eu nu mă pot despărţi pentru totdeauna de teatru?” i-am spus. ,,Dar cine-ţi cere asta? Vei face teatru în oraşul cel mai apropiat de casa noastră, la Holsteinborg, şi te asigur că vei fi tot aşa de apreciată ca şi aici!” ,,S-ar putea asta?” ,,Fireşte! Uşorul accent străin pe care-l ai vorbind limba germană va fi în avantajul tău. Închipuie-ţi: o jumătate de oră cu maşina şi eşti la teatru, o altă jumătate de oră şi eşti acasă, departe de zgomotul oraşului; drumul îl vom face împreună, căci voi lua reprezentanţa firmei unchiului meu pentru porturile pescăreşti de pe coasta Holsteinului; voi avea sediul tot în Holsteinborg. A fost un proiect al unchiului dinainte de război; îl vom pune în aplicare după încheierea păcii. Vom avea o viaţă fericită, Mălina!” Perspectiva aceasta îl entuziasmase. M-am entuziasmat şi eu. L-am îmbrăţişat. După cină el a plecat şă-şi schimbe hainele, să se ducă înapoi la unitatea lui. L-am însoţit până la casa aceea unde se schimba şi unde avea parcată maşina. N-am intrat. L-am aşteptat în stradă, căci nu-mi luasem rămas bun. Când a ieşit, era îngrijorat. ,,Ciudat, mi-a spus. M-a căutat cineva, a iscodit-o pe gazdă. Cine să fi fost? Nimeni nu ştie că ocup în casa aceasta o cameră!” ,,O fi fost camaradul tău la care te-ai dus de ai telefonat, i-am spus. O fi vrut să-ţi mai comunice ceva.” ,,Imposibil, nu ştie de eixstenţa acestei gazde; nimeni nu ştie, în afara ta; Or, tu… Mai aşteaptă-mă, te rog, numai câteva clipe”, şi din nou a intrat în casă, de unde a revenit cu un geamantan în mână. ,,Mi-am luat lucrurile, pe viitor mă voi schimba în maşină, mi-a spus, părând şi mai îngrijorat; m-a îmbrăţişat în grabă. Tu ia-o prin parc, mi-a recomandat. Dacă vezi pe cineva urmărindu-te, intră la restaurant.” Stradela aceea înfundată era pustie; când eu am ajuns la gardul

parcului, maşina lui cotea colţul. Pe stradelă n-am văzut pe nimeni, şi nici după ce am intrat în parc, numai la chioşcul de lingă lac erau câteva perechi de îndrăgostiţi. M-am îndreptat spre casă, fără să observ că aş fi urmărită; mă molipsisem însă de la îngrijorarea lui şi toată noaptea gânduri sumbre mi-au trecut prin minte, dar nu în legătură cu el, ci cu plecarea mea, cu greul lungii călătorii pe care urma s-o fac singură, în vremuri nesigure, neajutorată şi în plus cu povara sarcinii. Am adormit numai către ziuă, somn zbuciumat, urmat de…

— Doamnă Stastok, am întrerupt-o eu, iertaţi-mă, aş vrea să vă pun câteva întrebări…

— Câteva întrebări, despre ce? a tresărit interlocutoarea mea.

— Poate nu vă aduceţi bine aminte, poate toate cele relatate de dumneavoastră în legătură cu prezentarea căpitanului Stastok la comandament nu s-au petrecut în ziua când dumneavoastră aţi fost chemată de către director; poate a doua sau a treia zi. Nu cumva greşiţi legând o întâmplare de alta?

— Nu; în niciun caz. V-am relatat doar toate câte s-au întâmplat în ziua aceea până în cele mai mici amănunte, şi aş putea să vă mai dau şi alte detalii, bine întipărite în memoria mea. Spre pildă: felul cum era îmbrăcată doamna Macry, ce culoare avea umbreluţa ei, modul autoritar cum sergentul mut dirija circulaţia la intersecţia bulevardului Elisabeta cu Calea Victoriei, şi altele, multe, dar de mică importanţă. Toate s-au întâmplat în aceeaşi zi ploioasă, de dimineaţă până seara; în privinţa aceasta nu am niciun dubiu.

— Căpitanul Stastok a fost chemat la comandament – după cum v-a mărturisit el – dis-de-dimineaţă. La ce oră aţi avut întrevederea cu directorul teatrului?

— V-am mai spus: nu cu mult înainte de amiază, cred că a fost între orele 11 şi 12. Am părăsit teatrul pe la ora 13. Iar de la teatru şi până acasă, socotind şi timpul petrecut cu doamna Macry în colţul străzii, să tot fi trecut 30—40 de minute. Dar de ce mă întrebaţi toate acestea?

— O să vă spun mai târziu. Aşadar, pe soţul dumneavoastră l-aţi găsit acasă, fireşte, îmbrăcat civil. În bucătărie aţi găsit prânzul pregătit: supa la încălzit, friptura tăiată, omleta la cuptor, deci, ca să facă toate acestea, i-a trebuit aproape o oră, plus timpul consumat cu mersul până la gazda lui tainică şi schimbatul hainelor, ceea ce ar face, aproximativ, în total două ore. Asta înseamnă că el trebuie să fi părăsit comandamentul cam între orele 11—12.

— Da; aşa cred. Au vreo însemnătate toate acestea? Şi nu înţeleg de ce v-ar interesa?

— Pe mine mai puţin, pe dumneavoastră infinit de mult! i-am răspuns. Continuaţi, vă rog.

— Întrebările dumneavoastră m-au deconectat; pare- mi-se rămăsesem la despărţirea de Cristien… Ei bine, din nou am avut în noaptea aceea unul din visele mele ciudate: se făcea că sunt în maşină, cu Cristien la volan, înaintam pe o şosea dreaptă, străjuită pe margine de un nesfârşit şir de plopi înalţi; ajunsesem la un pasaj de cale ferată, rampa era lăsată, am coborât ca să ne dezmorţim până trece trenul, atunci a apărut de după un plop un om, o namilă negricioasă, îmbrăcată în straie groase de culoare brună, cu o cuşmă rotundă pe cap, fără ţugui, părea să fie un ţăran bulgar. Fără să spună vreo vorbă, namila s-a apropiat de Cristien şi l-a lovit cu unghia degetului mare, ce părea ca un vârf bont de cuţit, sub ceafă, l-a lovit de câteva ori, până l-a năpădit sângele. Cristien n-a reacţionat în niciun fel, sta drept, cu un zâmbet de uimire pe faţă. M-am repezit în faţa agresorului, întrebându-l sacadat: ,,De ce? De ce?'' Şi repetând întrebarea, m-am trezit. M-am trudit să dau o semnificaţie oarecare visului, dar n-am reuşit; prea mi se părea absurd. Am rămas în pat până s-a apropiat ora plecării la teatru; visul nu m-a îngrijorat, mă simţeam bine, nu simţeam nici greul sarcinii. Până am luat micul dejun, până m-am îmbrăcat, vremea a trecut; am ajuns la teatru cu vreun sfert de oră întârziere. Mă aşteptam la reproşuri din partea regizorului şi a colegilor, dar n-a fost aşa: am găsit în sala de repetiţii pe toţi interpreţii – lipsea regizorul. Colegii şi colegele păreau rău dispuşi, discutau între ei o dispoziţie dată de către direcţia teatrului: se suspendaseră repetiţiile la trilogia lui O'Neill, suspendare fără termen și fără explicaţii. Cineva – un coleg – cum m-a văzut, s-a repezit la mine: ,,Mălino, tu ai intrare liberă la director, du-te şi-l întreabă ce-i scandalul ăsta? Ne trudim până nu mai vedem bine, şi deodată – buf! — se suspend repetiţiile până Dumnezeu ştie când!'' Ezitam. Au început cu toţii să stăruie. Mi-am amintit că tot trebuia să mă duc a doua sau a treia zi să vorbesc cu directorul pentru concediul meu; de ce nu m-aş duce acum, mi-am zis. Şi m-am dus. Nici directorul nu era în toane bune; cum am intrat, m-a întrebat: ,,Actorii te-au trimis? De ce fac atâta caz din asta? Acum a ieşit de la mine regizorul, furios foc; ce oameni neînţelegători! Sunt unele încurcături: autorul e în America, ţară cu care noi suntem în război. Traducătorul şi editorul au primit din partea autorului, cândva, dreptul de traducere şi editare, dar nu şi pe cel de reprezentare; până ajungem să obţinem şi acest drept, ministerul ne-a cerut să ne suspendăm repetiţiile, asta-i tot! Dacă nu vom juca trilogia lui O'Neill anul acesta, o vom juca anul viitor. Dacă actorii te-au trimis, du-te şi le explică; îl rugasem pe regizor s-o facă, dar el a ieşit îmbufnat.'' Aflasem tot ce doreau să ştie colegii mei, nu mai era necesar să cer şi alte amănunte. Am început să-i vorbesc de starea mea, i-am făcut un calcul: 5 luni până la naşterea copilului, cel puţin 6 luni alăptatul… ,,Bine, bine, unde vrei

să ajungi?” m-a întrerupt. „Aş dori un concediu de un an, fără plată.” „De ce fără plată? m-a întrebat repezit. Ce, te scot banii afară din casă? Sau poate l-ai moştenit pe Rothschild? O să capeţi un concediu cu plată, pe un an de zile; lasă chestia asta pe seama mea!” I-am mulţumit. Şi fiindcă întrevederea luase întorsătură bună, am găsit cu cale să nu-i ascund nimic, să-i mărturisesc că vreau să plec în străinătate, la părinţii soţului meu, ca să nasc acolo, şi asta cât mai curând, în câteva zile. „Iată o idee bună! a exclamat. Foarte, foarte bună idee! Trebuie să ştii că şi eu m-am gândit la situaţia ta şi luasem hotărârea să-ţi propun ca, imediat după închiderea stagiunii, să vii la noi la vie şi să stai acolo până după naştere. Am şi vorbit cu soţia mea, a fost încântată; dacă eventual te răzgândeşti şi nu mai pleci la socrii tăi, propunerea mea rămâne valabilă.” „Nu; nu mă răzgândesc, i-am răspuns. Vă mulţumesc frumos, dar nici vorbă nu poate fi! E o dorinţă a familiei soţului meu, mai mult chiar, o poruncă! Părinţii soţului meu ţin să nasc în casa lor, iar după naştere copilul să rămână la ei, departe de ororile războiului.” „Bine, Mălina, foarte bine; în decurs de trei zile vei avea aprobarea concediului şi lichidarea salariului pe un an de zile, dar… Ce-am vrut să te întreb?” „Nu ştiu, am surâs eu, poate ceva în legătură cu soţul meu, sau…” „Da, sigur, cu soţul tău… în legătură… Da, vezi bine, cu el… E bine, sănătos?” „Da, slavă Domnului! Ziua de ieri am petrecut-o împreună până seara târziu. E un om admirabil!” „Îmi închipui, îmi închipui!” Părea încurcat, sau nu ştiu cum, în orice caz, parcă ar fi avut ceva să-mi spună şi nu ştia ce, şi de aici grija pe care mi-o purta. Oricum, întrebase de Cristien şi asta m-a făcut să-i spun: „Dacă-mi permiteţi, înainte ca eu să plec la drum, vi l-aş prezenta; sunt sigură, o să vă placă!” „A! Nu, nu! a izbucnit. Nu pot, nu pot; săptămâna aceasta am o sumedenie de treburi. Lasă, o să mi-l prezinţi după ce te întorci din concediu, dac-o ajuta Dumnezeu! Ascultă, Mălino, tu eşti credincioasă?” Întrebarea lui m-a uimit, nu-i vedeam rostul. I-am răspuns în doi peri: „În oarecare măsură, cred că da, nu însă în măsura în care s-ar cere”. „Foarte rău! Ăsta-i marele nostru păcat: ne-am pierdut credinţa în Dumnezeu! Ei bine, dacă mai ai un dram de credinţă, du-te chiar astăzi la biserică şi roagă-te; roagă-te lui Dumnezeu din tot sufletul pentru voi trei: pentru soţul tău, pentru copilul tău şi pentru tine; minuni, draga mea, se mai pot întâmpla chiar şi în zilele noastre!” Cuvintele directorului, ca şi felul cum au fost spuse, m-au pătruns până-n adâncul sufletului, dar de dus în ziua aceea la biserică nu m-am dus. L-am aşteptat pe Cristien ca să-i spun cât de uşor s-a rezolvat problema concediului meu. Am aşteptat în zadar, el n-a venit, deşi vremea era tot ploioasă şi ar fi putut veni. Din nou am avut o noapte plină de frământări, de îngrijorări.

Mai stăruia în mintea mea şi îndemnul straniu al directorului, şi cu el imputarea: prea lesne, prea pe neobservate îmi pierdusem credinţa

în Dumnezeu! A doua zi, dis-de-dimineaţă, m-am dus la biserică, la slujba utreniei. Presupuneam că biserica va fi goală; dimpotrivă, era plină, supraaglomerată. M-am strecurat prin mulţime până am ajuns în faţă; am îngenuncheat pe prima treaptă a altarului. Încercând să mă rog, nicio rugăciune nu-mi venea în minte; le uitasem de multă vreme şi, oricât mă forţam, nu puteam să-mi amintesc nici cel puţin *Tatăl nostru*. Atunci m-am lăsat în voia închipuirii mele, am început să mă rog pentru Cristien, pentru copil, pentru mine. Rosteam în gând cuvinte incoerente, dar din tot sufletul, pătrunsă de importanţa rugăciunii mele în aşa măsură, încât lacrimile îmi şiroiau pe oibraji, fără să le pot stăpâni. Cred că am repetat cam aceleaşi cuvinte vreo jumătate de oră, până ce preotul, ieşind din altar cu Evanghelia în mână, era gata să dea peste mine. M-am ridicat şi m-am retras ruşinată şi, fără să-mi dau seama, m-am aşezat în strana episcopală. Preotul nu s-a urnit din loc, mă privea mustrător, iar eu nu ştiam de ce: o fi ghicit oare că fac parte dintre credincioşii care numai când ajung la aman îşi amintesc de Dumnezeu? mă întrebam. Dar era absurd, cum putea să-mi ghicească gândurile?! Nu, nu era vorba de asta. Tot privindu-mă mustrător, îl văd că-mi face semn cu Evanghelia să mă ridic: atunci am priceput, mi-am amintit. Mă aşezasem pe un loc interzis laicilor. Imediat m-am ridicat, am făcut un pas, şi fiindcă nu aveam unde îngenunchea, am îngenuncheat la picioarele preotului. El mi-a acoperit capul cu poala patrafirului şi a dat glas rugăciunii sale. Am stat tot timpul nemişcată, cu răsuflarea tăiată, cu gândul concentrat asupra. Fiinţei lui Dumnezeu, convinsă fiind că preotul pentru mine oficiază, că toate s-au întâmplat — până şi greşelile mele – sub un imbold dinafară voinţei mele, ca eu să ajung la taina apropierii de Dumnezeu. Nu ştiu ce s-a petrecut cu mine, dar când am ieşit din biserică, mă simţeam aşa de uşoară, încât, păşind, parcă abia atingeam trotuarul. Ba mai mult: tot ce mă preocupase până atunci, toate frământările şi îngrijorările, până şi greul sarcinii dispăruseră din mintea mea, ca şi când niciodată nu le-aş fi avut. Am hoinărit pe străzi ca în zilele bune ale studenţiei, bucurându-mă de tot ce auzeam ca freamăt al străzii, şi toate mi se păreau nespus de frumoase, de simple şi uşor de înţeles, ca şi când ar fi fost în permanenţă, fără întrerupere, de când mă ştiam. Au venit apoi zilele de încordată aşteptare. Cristien nu s-a mai întors, nici nu m-a înştiinţat ce e cu el, ce i s-a întâmplat. Am căutat să mă informez eu, dar n-am reuşit să aflu nimic; nici nu aveam cum, relaţiile noastre erau secrete; m-am dus totuşi la avocatul acela care ne-a înlesnit căsătoria, l-am vizitat şi pe preotul reformat – de la niciunul n-am putut afla nimic. Am întâlnit însă la ei respect şi bunăvoinţă; amândoi m-au asigurat că imediat ce vor avea vreo veste de la el, sau despre el, mă vor anunţa. Văzându-mă disperată, au căutat să mă îmbărbăteze, vorbindu-mi de război şi

de câte li se pot întâmpla oamenilor de la o zi la alta: ,,Vieţile noastre sunt în mâinile Domnului; să aşteptăm verdictul său!" mi-a spus preotul la despărţire. Zilele treceau oricum, fusesem repartizată în altă piesă, o piesă cu care urma să se închidă stagiunea; neliniştită de soarta lui Cristien, căutam totuşi să mă achit în mod conştiincios de rolul meu. Nopţile însă erau nespus de chinuitoare, pline de zbucium şi sumbre presupuneri; mă vedeam părăsită ca o amantă oarecare, ocazională – gând absurd, jignitor atât pentru mine, cât şi pentru el. Dar judecând, raţional, luând în dezbatere relaţiile dintre noi, şi starea în care mă aflam, corectitudinea lui Cristien, solemnitatea cu care a înfăptuit actul logodnei, scrisoarea doamnei Stastok, bucuria şi fericirea cu care a primit vestea gravidităţii mele, toate acestea repetate, discernute în nopţile mele de chin şi de insomnie mă convingeau de netemeinicia temerilor mele. Nu, Cristien era mult prea cinstit ca să poată comite o astfel de mârşăvie! Şi din nou alte bănuieli, mult mai grave, tragic de grave – fără îndoială Cristien a fost rănit şi evacuat în Germania, sau poate o fi chiar mort, mort! Mort! Cristien mort! Nu, nu se poate! Nesiguranţa mă adusese într-o stare de permanentă nervozitate, îmi era teamă să nu-mi pierd minţile. Noaptea umblam prin cameră ca o somnambulă, ziua nu-mi puteam vedea de treburi, la spectacol jucam absentă, ca un automat. Ca să mă redresez, să mă calmez, luam droguri, ba chiar începusem să şi beau, înainte de spectacol beam două-trei păhărele de vermut, crezând că în felul acesta mă voi redresa, dar se întâmpla tocmai contrariul. A început să se observe. Într-o seară, când directorul se afla în loja sa, i-a spus regizorului: ,,Ce se petrece cu Mălina noastră, am impresia că joacă beată!" ,,Mie nu mi se pare – caută regizorul să mă apere – o fi obosită, sau aferată de întreruperea repetiţiilor la *Din jale s-a născut Electra*; ţinea mult să se vadă pe scenă în rolul Lavinei!" ,,Poate; e o fire ciudată, fata asta!" Dar într-o zi, când urcam scara spre cabinetul directorului, l-am văzut pe maiorul acela coborând. A trecut pe lângă mine cu capul plecat, s-a făcut că nu mă recunoaşte. În sfârşit, am intrat în cabinetul directorului; era la fereastră, privea atent forfota de pe stradă. Ştia că am intrat, dar nu s-a dezlipit de lângă fereastră; căuta să se reculeagă după vestea pe care o primise, veste pe care trebuia să mi-o comunice. N-am vrut să-l deranjez, am căutat să ies fără să mă observe, după cum, îmi închipuiam, intrasem, dar el s-a întors brusc: ,,Tu eşti, Mălino?" ,,Da; iertaţi-mă că v-am deranjat!" ,,A! nu! nu m-ai deranjat; eram tocmai preocupat de soarta ta. Te-am văzut jucând într-o seară, acum trei zile, mi s-a părut că eşti obosită, poate chiar bolnavă. Ce-ar fi dacă ţi-ai luat un scurt concediu, o săptămână, două… Te-ai duce undeva la munte, sau în altă parte, într-un loc liniştit, să te odihneşti, sau să te supta unui tratament, dacă va fi cazul. În prealabil ar trebui să te vadă doctorul nostrum." M-am

mirat, ştia doar că trebuie să mă duc la familia soţului meu, să nasc acolo; am replicat: ,,Dar nu sunt bolnavă, domnule director! Sunt, într-adevăr, cam obosită, dar bolnavă, nu!" ,,Atunci… atunci cu atât mai bine; te vei odihni o săptămână, două… Ştii ce? Vino la mine la vie, vei fi primită de către soţia mea cu toată dragostea şi considerată ca făcând parte din familie, precum şi este, după primul tău soţ, sărmanul Tiberiu! La noi vei avea de toate şi în primul rând linişte; stai la mine la vie până după cules, va fi admirabil pentru tine! Fiica mea abia aşteaptă să aibă o tovarăşă cu care să hoinărească prin vii – e o fată zburdalnică, dar foarte simpatică, o să vă înţelegeţi bine!" Vedeam, îmi dădeam seama, îmi ascundea ceva; i-am replicat: ,,Vă mulţumesc mult, dar nu pot, îmi aştept soţul. A trecut mai mult ca o lună de zile, şi…" Mă întrerupse brusc: ,, Şi nu ştii nimic despre el, n-ai aflat?" ,,N-am aflat nimic, şi asta mă îngrijorează, din pricina asta sunt cum sunt, cum aţi observat şi dumneavoastră, nu că aş fi bolnavă…" ,,Bolnavă poate nu eşti, dar eşti obosită, extenuată, aşteptarea e chinuitoare, epuizantă; eu te rog să primeşti invitaţia mea; mergem chiar astă-seară, bine?" ,,Dar v-am spus, îmi aştept soţul! S-ar putea să vină şi să nu mă găsească acasă, ce-o să spună?" A rămas tăcut câteva lungi clipe, mă privea în ochi, pătrunzător; stătea în cumpănă: să-mi spună sau să mai amâne? În sfârşit, s-a hotărât – brusc, aproape brutal, mi-a spus: ,,Nu-l mai aştepta, nu va veni! Fii tare, Mălino, tare cum ai fost şi atunci, când ai primit vestea morţii lui Tiberiu, căruia, deşi nu-l iubeai, îi erai totuşi soţie!" Cuvintele lui m-au năucit, am rămas cu respiraţia tăiată, cu amândouă mâinile îmi apăsam pieptul în care simţeam cum inima mi se zlbate să iasă, sau să se sfărâme de coşul pieptului; după câteva clipe, am simţit, pentru prima dată, cum pruncul din pântecele meu se mişcă, şi m-am liniştit, inima şi-a reluat ritmul normal, iar eu hotărârea de a fi tare, de a înfrunta viaţa pentru el, cel care trebuia să se nască. Cu această hotărâre în suflet i-am spus: ,,Spuneţi-mi, vă rog, tot ce ştiţi despre Cristien, dar totul, totul; nu vă temeţi, sunt tare, tare!" ,,Bine, tu ai dorit-o; îţi voi istorisi ce am aflat, dar fii tare până la sfârşit. Stai în fotoliu, eu o să trec la fereastră, am fost şi eu tare, dar acum sentimentele mă copleşesc, pesemne am început să îmbătrânesc!" A trecut la fereastră, ba chiar s-a şi ascuns parcă după draperie, probabil ca să nu-i văd faţa îndurerată. A început după câteva clipe; glasul îi era dogit, timbrul vocii lui suna străin: ,,A venit la mine maiorul acela, dacă-ţi mai aminteşti de el, ştii, ştii, atunci când ai avut criza aceea… Eu îl rugasem să mă informeze despre soarta soţului tău; mi-a promis, dar de atunci şi până astăzi n-a mai venit; eu aproape uitasem de întâmplarea aceea, numai când astăzi a intrat la mine mi-am amintit. «O, cu ce ocazie, domnule maior?» l-am întrebat. «Ieri a fost executat căpitanul Cristien Stastok», mi-a spus cu ton grav. «Nu cunosc niciun

căpitan Stastok!» i-am răspuns, neammtindu-mi numele soţului tău. Dar el a precizat: «Danezul acela din Holstein, soţul doamnei Petran, actriţa dumneavoastră; mi-aţi cerut atunci să vă informez despre soarta lui; am venit!» «A fost executat? Ce ticăloşie!» am exclamat eu. «Nu e o ticăloşie, e un act de justiţie, domnule director, mi-a ripostat. Războiul îşi are justiţia sa, legile sale neînduratoare; acela care le nesocoteşte plăteşte cu viaţa!» Asta a fost tot, Mălina; mi-ai promis că vei fi tare; eşti cu adevărat?'' ,,Sunt, sunt! i-am răspuns şi, ridicându-mă, am trecut şi eu la fereastră. El a dat draperiile în lături, şi-a şters ochii, lentilele ochelarilor, şi mi-a spus: ,,Sunt mulţumit de tine. Uită totul şi va fi bine; eşti tânără, extrem de talentată, viaţa îşi deschide toate căile în faţa ta, te aşteaptă mari succese, fericite surprise…'' ,,Aşadar, ei l-au ucis pe Cristien, l-am întrerupt; ei, şi nu cei ce vin cu avioanele lor, cum am crezut în nopţile mele de insomnie. Cum aş putea să-i răzbun moartea?'' ,,Niciodată şi în nicio împrejurare să nu te gândeşti la răzbunare; acesta a fost destinul lui, destin de erou, nici nu putea fi altul. Soţul tău a căzut în luptă, eroii trebuie glorificaţi, nu răzbunaţi, nici plânşi sau compătimiţi!'' ,,Nu ştiu ce să spun, nu ştiu! Eu am căutat să-l abat de pe calea pe care pornise; asta s-a întâmplat după primul bombardament, când a venit acasă uşor rănit. Când mi-a mărturisit isprava lui, impresionată de ravagiile pe care bombardamentul le făcuse în bunuri şi vieţi omeneşti, m-am revoltat, l-am condamnat şi i-am arătat, atât cât am putut, grozăvia faptelor sale, dar, deşi impresionat de zbuciumul meu, n-a vrut să renunţe la acţiune, a căutat doar să mă convingă că ceea ce a făcut şi va continua să facă e ceea ce-i dictează conştiinţa: lupta pentru doborârea cât mai grabnică a tiranului! Până la urmă, argumentele sale m-au convins. Acum regret din tot sufletul că n-am fost mai tare, că n-am reuşit să-l determin la o renunţare; dacă n-ar fi fost atât de intransigent, dacă mi-ar fi ascultat îndemnul, astăzi ar mai fi în viaţă!'' Mă aşteptam ca directorul să-mi dea dreptate, să condamne neascultarea lui Cristien, dar n-a fost aşa, a trecut de partea lui Cristien; mi-a replicat într-un fel la care nu mă aşteptam: ,,Nici nu putea să te asculte, mi-a zis, aşa după cum ţi-am spus, el era în felul său un erou; un erou ştie pentru ce trăieşte, pentru ce moare! Eu îl admir, admiră-l şi tu, nu-l condamna! Dacă e să condamn pe cineva, ar trebui să încep mai întâi cu mine, şi apoi cu toţi cei ca mine, care trăim şi murim pentru nimic, care căutăm să ne ascundem în dosul unor raţionamente laşe şi să nu reacţionăm, să nu acţionăm în niciun fel, să ne complăcem în lânceda noastră comoditate, supunându-ne în continuare tiraniei, călcându-ne în picioare simţământul de demnitate umană. Fii mândră de fostul tău soţ, în amintirea ta priveşte-l cu admiraţie, aşa cum trebuie priviţi eroii care s-au sacrificat pentru noi toţi!'' Vorbindu-mi, bătrânul director părea el însuşi un erou; trecuse peste considerentele

menajatoare de la început. Cuvintele lui mi-au dat tărie în hotărârea pe care o luasem de a privi cu curaj viaţa şi tot ce soarta mi-a hărăzit. ,,Cred că acum, când nu mai ai pe cine aştepta, vei primi fără împotrivire invitaţia mea. Zi da, Mălina!” ,,Mulţumesc, dar acum, mai mult ca mai înainte, nu pot primi, i-am răspuns. Cel puţin pentru un moment, nu; poate după o săptămână, două, până aflu unde-i înmormântat, ca să fac toate cele cuvenite morţilor.” ,,Da, ai dreptate, la asta nu m-am gândit, nu mi-a venit în minte; oricum, oricând vei fi bine primită. O să mă interesez şi eu poate chiar prin maiorul acela; voi vedea eu cum voi face, şi imediat ce aflu îţi voi comunica.” După câteva zile, m-a şi chemat. Maiorul venise personal să-l informeze: trupul lui Cristien fusese incinerat. Preotul reformat, care a asistat la decapitarea lui Cristien, obţinuse autorizaţia să ridice corpul; a fost foarte greu să capete consimţământul comandamentului, dar, stăruind, a reuşit. Am vrut să plec imediat, să mă duc la parohie, să cer urna cu cenuşa lui Cristien, însă directorul m-a oprit: ţinea să-mi facă o comunicarea, în numele maiorului. ,,Uite despre ce este vorba, Mălina, maiorul şi-a cerut scuze pentru rigiditatea cu care mi-a comunicat executarea căpitanului Stastok. Fireşte, l-am scuzat, era, cum s-ar spune, în exerciţiul funcţiunii. Apoi a ţinut să se dezvinovăţească. Mi-a mărturisit: nu datorită raportului lui a fost descoperită fapta soţului tău, el nici n-a predat Gestapoului raportul. Când, după trei zile, a vrut să înainteze acel raport, a aflat, prin biroul de contrainformaţii al comandamentului nostru, că un ofiţer, căpitanul Stastok, de origine daneză, comandantul unei baterii de antiaeriene, a comis o crimă de sabotaj, pentru care a fost deferit Curţii marţiale şi, după toate probabilităţile, va fi condamnat la moarte. «Când am citit buletinul informativ, mi-a spus maiorul, am răsuflat uşurat. Am distrus imediat raportul meu, ca să nu rămână nicio urmă; aş fi venit să vă spun, dar obligaţiile de serviciu mă opreau s-o fac; o fac acum, deşi n-ar trebui, dar ţin ca dumneavoastră să cunoaşteţi adevărul şi, cunoscându-l, să nu mă condamnaţi pe nedrept pentru ceea ce n-am făcut. E adevărat, dacă n-aş fi aflat, poate aş fi înaintat raportul, însă – aşa cum se întâmplă de multe ori în război — întâmplarea survenită pe neaşteptate m-a scutit de a contribui la moartea căpitanului Stastok. A fost poate şi un caz de conştiinţă, căci, deşi trebuia să înaintez raportul meu chiar în ziua când am aflat de sabotajul căpitanului Stastok, cineva parcă mă oprea, îmi cerea să tot amân. Acum sunt fericit că n-am contribuit cu nimic la tragedia căpitanului Stastok»...” ,,O fi minţit”, l-am întrerupt pe director, amintindu-mi cu câtă intransigenţă respinsese sugestia directorului de a nu da urmare celor aflate în ziua aceea nefastă, când am destăinuit fără voie acţiunea lui Cristien. ,,Nu, Mălino, n-a minţit, mi-a replicat directorul. Sunt în măsură să deosebesc adevărul de minciună; omul a fost sincer, absolut

sincer; de aceea, să nu cumva să-ţi treacă prin minte că ai contribuit cu imprudenţa ta la moartea soţului tău şi să ai remuşcări.”

— Deşi nu mai e cazul, deşi faptul acum e consumat, am întrerupt-o pe doamna Stastok, subscriu şi eu la cele spuse de către director. Maiorul a fost sincer, absolut sincer, şi iată de ce fac această afirmaţie: el a aflat de la dumneavoastră cu cel puţin două sau trei zile după descoperirea sabotajului, când deja căpitanul Stastok fusese pus sub observaţie, când în mod discret începuse anchetarea cazului. Chemarea lui la comandament, chestionarea lui de către colonelul acela, nu extrem de afabil, ci extrem de viclean, făceau parte din anchetă. Mă miră faptul că soţul dumneavoastră n-a avut atâta perspicacitate să-şi dea seama de lucrul acesta!

— Da, e de mirare! Ar fi trebuit să-şi dea seama, însă soţul meu era în privinţa aceasta un copil, care se îmbată de propriul lui succes; de altfel, şi eu eram cam tot aşa ca şi el, nici eu nu mi-am dat seama. Dacă ne-am fi dat seama la timp, am fi găsit poate o modalitate de scăpare, să fugă undeva spre munţi, unde s-ar fi ascuns până la sfârşitul războiului, sau să intre în vreo grupă românească de rezistenţă, despre care se vorbea că există. Dar n-am înţeles ce trebuia, dimpotrivă, am luat afabilitatea şi bunăvoinţa colonelului drept veritabile şi ne-am bucurat, sperând că vom avea un sprijin în omul acela, puternic prin gradul şi situaţia lui la comandament.

Se lumina de ziuă. Trecusem de Braşov. Trenul înainta greoi, obosit parcă; doamna Stastok dădea şi ea semne de oboseală; îşi aplecase capul pe perniţa de sus a canapelei şi închisese ochii. Am ieşit pe culoar ca să se poată odihni în voie, să n-o tulbur cu prezenţa mea. Deschisesem geamul, priveam cum şerpuia apa Oltului prin crângul stufos de pe maluri, ascultam zgomotul monoton al roţilor vagonului, căutam să-mi adun gândurile şi nu puteam, fugeau dezordonat de la o amintire la alta, fără să-mi dea putinţa să le leg între ele. Drama doamnei Stastok mi se părea drama tuturor acelora cărora războiul le-a răsturnat viaţa, le-a adus nenorociri şi moartea în familii. Durerea a fost simţită puternic chiar şi de firile mai puţin sensibile şi oricine îşi aminteşte de zilele acelea de jale şi încleştare în durere nu poate rămâne indiferent, impasibil, cum pare să fie această femeie, a cărei dramă a fost dintre cele mai puternice. Chiar şi cu câteva minute mai înainte, când îmi vorbea de uciderea soţului ei şi-mi relata felul cum, după săptămâni de zbucium şi chin al aşteptării, directorul i-a dezvăluit adevărul, ea mi-a vorbit ca şi când ar fi privit totul dinafara trăirii ei, ca şi când n-ar fi fost în niciun fel părtaşă la evenimentele acelea tragice. Faptul că-şi impusese o ţinută de tărie sufletească nu justifica impasibilitatea de acum. Să se fi datorat bolii de care suferea? Cred că nu, căci boala de care suferim dă – în mod obişnuit — stări de hipersensibilitate, nu de impasibilitate! Pe mine, un străin de drama

ei, destăinuirea ei mă mişcase puternic şi uneori căutam să-mi ascund emoţia, ba chiar şi lacrimile pe care nu le puteam stăpâni, iar ea, ea!…

Într-un târziu, când trenul îşi încetinise mersul şi urca şerpuitor o serpentină, m-am apropiat de fereastra compartimentului – am privit-o prin geam câteva minute; dormita în continuare, cu aceeaşi mască a impasbilităţii pe faţă. Am împins încetişor uşa, ea a tresărit brusc, m-a privit lung, straniu, ca şi când aş fi apărut din altă lume, ca şi când nu m-ar fi văzut niciodată; numai după câteva minute mi-a zâmbit, acelaşi zâmbet dintotdeauna, care nu avea nimic comun cu drama ei; probabil, era un reflex format în vremea adolescenţei. Va muri fără să-şi dea seama că l-a avut, căci îl purta pe faţă şi pe buze chiar şi atunci când n-ar fi trebuit să-l aibă, neadecvat împrejurării şi stării ei de permanentă impasibilitate.

— V-aţi odihnit puţin, i-am spus eu. Iertaţi-mă că v-am deranjat deschizând uşa; am crezut că voi putea intra fără să vă trezesc.

— Nu dormeam; eram oarecum absentă, dusă… Nu ştiu cum aş putea defini starea în care mă aflam înainte ca dumneavoastră să fi deschis uşa. Unde am rămas? Aş vrea să continui confesiunea mea, multe nu mai am de spus; am rămas, dacă bine îmi amintesc, la… la casa parohială, nu?

— Nu, aţi rămas la a doua întrevedere cu directorul, când v-a vorbit despre vizita maiorului, când acesta şi-a explicat neparticiparea la tragedia soţului dumneavoastră şi…

— A! da, da, sigur, acum îmi amintesc. Uneori memoria mea are momente de eclipsare, dar nu durează decât foarte puţin timp, după care reintră în funcţiune cu şi mai mare intensitate şi claritate, aşa că-mi reamintesc până şi cele mai mici amănunte ale episodului trăit. Ei bine…[Ah! acest ei bine'', am murmurat în gând] aflând că preotul care ne-a logodit va putea să-mi dea relaţii despre felul cum a fost executat Cristien şi locul unde a fost înmormântat, am plecat de la director direct la casa parohială. În drum a sunat prealarma, dar nu m-am oprit. Preotul nu era acasă, am, găsit-o pe doamna. Femeia era înspăimântată; cu un geamantan în mână dădea să coboare în pivniţa casei, amenajată ca adăpost. M-a târât după ea în pivniţă, s-a lungit pe un pat îngust şi a exclamat: ,,Ah, Doamne, Dumnezeule, fă să se sfârşească odată!'' şi şi-a pierdut cunoştinţa. Nu ştiam ce să fac; am lăsat-o şi am ieşit în gura pivniţei; am rămas acolo până a sunat alarma, apoi, nepăsătoare de viaţa mea, am păşit spre mijlocul curţii. Cu mâna streaşină la ochi cercetam cerul nespus de limpede în ziua aceea; numai când am zărit primele avioane şi am auzit detunăturile bombelor, m-am întors în pragul pivniţei; îmi găsisem o preocupare de circumstanţă – număram exploziile. Dar o bombă a căzut în grădina palatului regal, la cel mult două sute de metri depărtare de locul unde

mă aflam, suflul era gata să mă azvârle în pivniţă. Pesemne detunătura, sau suflul care a năvălit prin uşa deschisă au trezit-o din leşin, căci în clipele următoare mă pomenesc îmbrâncită din spate, trântită la pământ, cu doamna pastor peste mine. Nu ştiu cum s-a făcut, în loc să mă înspăimânt, am început să râd cu hohote; râzând, m-am ridicat şi i-am ajutat şi ei să se ridice; odată în picioare, a început să mă zgâlţâie înspăimântată. ,,Încetează, încetează, îmi tot striga, doar n-ai înnebunit!'' Cu greu mi-am putut opri râsul; am întrebat-o: ,,Cum de ai ieşit afară?'' ,,Când am auzit explozia, am ieşit în fugă afară, am dat buzna peste dumneata; credeam că bomba a căzut în curte, că te-a ucis. Ah, slavă Domnului, slavă Domnului!'' şi deodată m-a îmbrăţişat şi a început să plângă, să mă sărute, să-mi inunde obrajii cu lacrimile ei. Acum era rândul meu s-o liniştesc, să-i strig: ,,Încetaţi cu plânsul, încetaţi! Nu s-a întâmplat nimic; pentru ce plângeţi, pentru ce? Dar mi-a fost peste putinţă s-o liniştesc; plângea cu sughiţuri, nestă- pânit, şi deşi o respingeam cu mâinile, nu reuşeam s-o desprind de mine; mă ţinea strâns, lipită de ea, într-o îmbrăţişare disperată. Numai când a apărut servitoare, cu coşul cu cumpărături, şi a început în dialect secuiesc: ,,No, no, doamnă sivem, mi törtém, mi törtém?'' şi iar de la capăt aceeaşi frază, aceeaşi întrebare, numai atunci doamna preoteasă s-a desprins de mine şi s-a agăţat de gâtul fetei, trecând din plâns în râs, sărutând-o fără oprire.

Fără îndoială bombardamentele o dezechilibraseră nervos. Noroc că după câteva minute a venit preotul şi a liniştit-o. ,,De când cu bombardamentele, e într-o stare de permanentă surescitare, nu ştiu ce să mă mai fac cu ea! Dacă nu sunt acasă când se sună prealarma… Aaa! dumneavoastră sunteţi? Abia acum v-am recunoscut. Ah! Doamne-Dumnezeule, n-aţi aflat?'' ,,Ba da, am aflat, i-am răspuns; acesta este motivul care m-a adus la dumneavoastră!'' S-a uitat lung la mine; ceva nu i se părea cum ar fi trebuit să fie, prea eram calmă, neafectată de vestea pe care o aflasem, veste pe care el trebuia să mi-o aducă şi tot amâna, ca să nu-mi pricinuiască o durere prea mare, pe neaşteptate. ,,Condoleanţele mele!'' îmi spuse, înclinându-se. ,,Mulţumesc, i-am răspuns, aş vrea să aflu de la dumneavoastră unele amănunte: care au fost ultimele lui cuvinte, cum a fost executat, unde i se află corpul… Aş vrea să fac toate cele ce se cuvin pentru morţi.'' ,,Tot ce se cuvenea am făcut eu. El se află aici, în casa mea; a fost incinerat, urna mi s-a predat mie; o urnă frumoasă, de argint. A costat mult, dar asta a fost dorinţa lui; şi tot după dorinţa lui, am anunţat telegrafic familia Stastok. Ar fi fost mult mai bine dacă n-o făceam, căci chiar astăzi, cu vreo oră înainte de prealarmă, am primit nu numai confirmarea doamnei Stastok, ci şi un anunţ nefericit: în ziua când a primit telegrama mea, domnul Stastok senior a avut un atac de cord şi a murit!'' Din nou s-a înclinat, cu aceleaşi cuvinte:

,,Condoleanţele mele, doamnă!” Mi-am plecat capul, nu i-am mai mulţumit, el a aşteptat câteva clipe, apoi a murmurat: ,,Da, aşa s-a întâmplat, o nenorocire după alta, dar am şi o veste bună pentru dumneavoastră: doamna Stastok vă cere stăruitor să porniţi spre casă, dimpreună cu el, adică cu rămăşiţele lui pământeşti, şi cu copilul dumneavoastră. N-am ştiut că aveţi un copil, căpitanul nu mi-a destăinuit lucrul acesta!” ,,Voi avea un copil peste patru luni, doamna Stastok, mama lui Cristien, ştia; la copilul care se va naşte s-a referit!” ,,Atunci totul e în ordine, doamnă Stastok; vă doresc o călătorie bună, o naştere uşoară. Mă voi ruga pentru dumneavoastră, pentru copilul şi pentru căpitanul Stastok. Mai departe, voia Domnului!” ,,Aş dori să ridic urna”, i-am spus. ,,Lăsaţi-o până tâmplarul aduce lădiţa pe care am comandat-o, asta poate fi pe seară, sau cel mai târziu mâine. O voi aduce eu acasă la dumneavoastră.” ,,O să am multă bătaie de cap şi alergătură până voi obţine actele de plecare. Va trebui să-l rog pe directorul teatrului, poate el mă va ajuta.” ,,Nu, nu-i nevoie, aţi avut un soţ cât se poate de grijuliu; ca şi când şi-ar fi cunoscut soarta, a aranjat totul dinainte: avocatul care v-a asistat la căsătorie are dispoziţii în privinţa aceasta, în cel mult trei zile veţi avea actele de drum. Tot atunci vă va înmâna şi alte acte: certificatul de căsătorie, testamentul căpitanului Stastok, o scrisoare către părinţii săi, una către fiul său – scrisoare pe care trebuie s-o desfacă copilul numai la data primei sale confesiuni. Vă spun toate astea pentru că ele au fost prevăzute în scrisoarea pe care căpitanul mi-a lăsat-o, cu menţiunea ca eu să deschid scrisoarea numai după moartea sa… Cam acestea ar fi toate, doamnă Stastok.” Am renunţat de a mai cere informaţii asupra felului cum a fost ucis soţul meu; faptul pesemne l-a contrariat pe preot, privirea lui s-a înăsprit, m-a privit din nou cu oarecare ostilitate şi, tam-nesam, a început să-mi vorbească despre testamentul soţului. Probabil îl informase avocatul. Mi-a spus monoton: ,,Vă veţi bucura de o moştenire frumoasă, doamnă Stastok; se pare că e vorba de o avere respectabilă. Dacă asta aţi vizat când aţi încheiat căsătoria, fără doar şi poate aţi reuşit pe deplin!” Eram revoltată; cu pumnii strânşi i-am strigat: ,,E ruşinos să vă închipuiţi lucrul acesta, domnule pastor! ruşinos, cât se poate de ruşinos! Niciun notar sau om de afaceri n-ar fi făcut-o, necum un preot, altul decât dumneavoastră! Vă rog să-mi spuneţi cât am de plătit pentru serviciile personale, cât şi pentru cele de cult, pe care le-aţi făcut soţului meu!”…

— A avut, desigur, neobrăzarea să vă indice o sumă, i-am întrerupt eu litania.

— Nu, mi-a spus doar că a fost plătit cu anticipaţie, în mdd mulţumitor, de către soţul meu. ,,Ar mai fi, totuşi, costul lădiţei, care n-a fost prevăzut.” Era vorba de lădiţa în care urma să transport urna cu cenuşa celui ce a fost căpitanul Stastok. ,,Tâmplarul, a precizat el,

mi-a cerut două mii de lei, dar m-am tocmit şi am reuşit să reduc costul până la o mie cinci sute de lei, aşa că...”

Am deschis poşeta şi i-am dat două bancnote, plus 50 de lei pentru taxi. A luat banii şi mi-a mulţumit; nu ştiu pentru ce, era doar plata tâmplarului! A doua zi mi-a adus lădiţa, bineînţeles, cu urna în ea. Mi-a dat cheiţa şi mi-a cerut să deschid ca să mă conving că totul e în cea mai perfectă ordine. Până am deschis, până am scos urna, el a început să laude munca tâmplarului, ba chiar să-şi manifeste regretul că s-a tocmit cu meşterul, căci acum îşi dă seama, merită chiar mai mult de două mii de lei. Atunci am făcut-o şi eu pe zgârcita. I-am spus: ,,V-am dat două mii de lei, daţi încă cinci sute tâmplarului!” ,,A, nu, nu, de ce? V-am adus restul!” ,,Reţineţi-l, i-am spus. Vă mulţumesc pentru oboseală!” Mi-a mulţumit, n-a mai lungit vorba; a plecat ca un comisionar care şi-a îndeplinit misiunea şi şi-a încasat bacşişul.

— Şi avocatul cum s-a comportat? am întrebat-o.

— Cu totul altfel ca preotul. Avocatul era un sas mai în vârstă, o celebritate a baroului în vremea aceea; când compatrioţii noştri din grupul etnic german aveau uşi deschise la toate autorităţile, el s-a purtat ca un om de extremă omenie. Şi-a exprimat profundul regret pentru moartea soţului meu; prin vorbe alese a căutat să mă încurajeze, să-mi dea sfaturi de felul cum trebuie să mă comport în lungul şi tristul drum pe care porneam. A mers aşa de departe încât s-a îngrijit nu numai de cele necesare drumului, ci şi de alegerea cuşetei şi vagonului de dormit, de companioana de compartiment, o doamnă bătrână care venise la Bucureşti să-şi vadă fiul, un tânăr ofiţer, pe care avocatul i-a vizitat în prealabil, rugând-o pe bătrâna doamnă să aibă grijă de mine şi să intervină dacă eventual voi avea dificultăţi în timpul călătoriei. Biletul meu şi al doamnei erau pentru aceeaşi destinaţie – Köln — gara în care eu trebuia să cobor şi să iau un tren care mergea spre nord, cam o zi de mers până la staţia unde trebuia să cobor. Am avut mare noroc că bătrâna, în afara faptului că era o companioană plăcută, era şi cât se poate de descurcăreaţă, şi la toate controalele vorbea şi în numele meu; mă luase – cum s-ar spune – sub aripa ei protectoare. La despărţire mi-a dat adresa ei şi m-a rugat să-i scriu neapărat, relatându-i cum am ajuns şi mai ales cum s-a comportat soacra mea când am intrat în casa ei, în familia ei. I-am scris; la scrisoare s-a asociat şi soacra mea, mulţumindu-i pentru grija pe care a avut-o pentru mine şi a invitat-o la noi imediat ce războiul va lua sfârşit. Ne-a răspuns, ne-a mulţumit; corespondenţa dintre noi a continuat. S-a întrerupt brusc numai când războiul a ajuns şi la Köln. Mai apoi am aflat cauza: murise într-un bombardament, cu casa prăbuşită peste întreaga ei familie.

— Doamna era germană? am întrebat-o.

— Da; era germană, germană din Köln. Şi nu numai că mi-a arătat

toată compătimirea pentru pierderea soţului meu, dar a şi aprobat fapta lui, ba, mai mult; ca între femei, ca între mame, mi-a făcut o destăinuire care m-a uimit: fiul ei, student până la data mobilizării, fusese înscris din oficiu în organizaţia tineretului hitlerist; ziua purta cămaşă brună, iar seara, când venea acasă, obosit de marşuri şi manifestaţii, îi cerea în grabă pijamaua roşie, căci era socialist. Cât a stat la Bucureşti, la fiul său, tot timpul l-a dăscălit, l-a implorat să fie cât se poate de prudent, ca nu cumva să facă vreun act nesăbuit şi prin el să se demaşte. Când, prin avocatul soţului meu, a aflat cărei cauze i s-a datorat moartea, insistenţele ei au fost şi mai stăruitoare, iar în ziua despărţirii l-a pus să-i jure că aşa va face, explicându-i că dacă de glonţul războiului poate scăpa, în niciun caz nu va scăpa de securea călăului dacă face vreo imprudenţă. S-a mirat că eu n-am reuşit să-l abat pe soţul meu de pe calea pe care apucase. ,,Poate nu te-a iubit destul de mult'', mi-a spus. ,,Nu, am replicat, m-a iubit mai mult decât îşi poate dori o femeie, dar soţul meu a fost frământat din alt aluat, el avea eroismul în sânge, moştenit de la strămoşii săi!'' ,,Ah, copii romanţioşi! a oftat bătrâna. Mă tem că şi dumneata suferi de romantism, dar vremea romantismului a trecut demult, copila mea!''

— Da, aşa se pare să fie! am întărit eu.

— Aşa, şi parcă totuşi nu-i aşa, sau n-a fost aşa pe vremea aceea, la aceia în mijlocul cărora mă duceam. Şi fiindcă am ajuns aici, o să vă mai plictisesc în continuare cu confesiunile mele.

— Dar nu m-aţi plictisit defel, am protestat eu.

— Atunci sunteţi un om nu numai inţelegător al celor ce destinul hărăzeşte, ci şi foarte răbdător, mi-a spus doamna Stastok, şi din nou surâsul acela care nu se potrivea cu spovedania ei. În sfârşit, când am ajuns în apropierea gării mici unde trebuia să cobor, mă pomenesc cu conductorul în compartiment: ,,Sunteţi aşteptată, doamnă Stastok, mi-a spus în şoaptă. Şi ieri şi alaltăieri v-au aşteptat!'' ,,Pe mine! Cine?'' ,,Doamna şi prietenii familiei Stastok, e de la sine înţeles! Nu v-am spus până acum, nu era cazul, deşi v-am identificat în momentul când v-am verificat biletul.'' Nu-mi spusese mie, dar discret comunicase câtorva călători care au coborât o dată cu mine, formând în jurul meu o adevărată gardă de onoare, ajutându-mi la coborâtul bagajelor, vorbindu-mi ca uneia mult aşteptate, faţă de care trebuie să-şi arate toată atenţia, toată compasiunea, şi s-o ajute pe cât le stă în putinţă. Un domn bătrân mi-a luat braţul, m-a condus printre santinelele SS-iste aliniate pe două rânduri, formând un fel de coridor până la uşa de ieşire. Faptul mi-a iscat un sentiment de nedumerită teamă; nu ştiam cum să-l explic. L-am întrebat pe domnul care mă conducea: ,,Pentru ce toate astea?'' ,,Nu vă neliniştiţi; veţi afla mai târziu.'' Acest ,,mai târziu'' a durat doar câteva minute, până am ajuns în piaţa din faţa de către oraş a gării. Acolo am dat peste o mulţime de bărbaţi, toţi mai în

vârstă, toţi îmbrăcaţi în negru; erau, cred, mai mult ca o sută şi cu toţii s-au descoperit la apariţia mea; printre ei, o singură femeie, îmbrăcată în mare doliu: era mama soţului meu, care m-a îmbrăţişat, m-a sărutat de mai multe ori pe frunte. Nicio lacrimă n-am văzut în ochii ei, nicio expresie de durere pe faţa ei! Apoi a venit un ofiţer borţos, pe care abia îl încingea centironul; m-a întrebat protocolar: ,,Dumneavoastră sunteţi soţia criminalului, trădătorului de patrie Cristien Stastok?'' Am răspuns: ,,Da, eu sunt soţia căpitanului Cristien Stastok; nu ştiu ca soţul meu să fi fost criminal, trădător de patrie. Dumneavoastră cine sunteţi?'' ,,Sunt *Gauleiter*-ul oraşului, maiorul invalid Gustav Kraus. Odată ajunsă aici, vă pun în vedere următoarele: ca şi soacra dumneavoastră, doamna Stastok, veţi fi tot timpul sub regim de domiciliu forţat, nu veţi putea părăsi oraşul fără autorizaţia mea. *Heil Hitler*!'' Ultimele două cuvinte le-a strigat cu voce tare, cu mâna întinsă, a fost, probabil, o provocare, dar fără rezultatul dorit, căci nimeni din mulţime nu şi-a deschis gura, spre indignarea domnului *Gauleiter*, care s-a şi retras în grabă. Mai apoi au venit soldaţii care formaseră garda pe peronul gării. Subofiţerul care-i comanda a strigat celor ce veniseră să mă întâmpine: ,,Formaţi rândurile!'' Oamenii s-au supus, s-au înşiruit doi câte doi. Preotul, care tot timpul a stat alăturea de soacra mea, m-a rugat să-i indic cufărul în care se afla urna, să-i dau cheiţa; am deschis poşeta, i-am dat cheiţa, i-am arătat geamantanul. Capelanul său a deschis cufărul.

Şi-a dat pesemne seama că urna se afla în lădiţa neagră care se afla în geamantan; a dat să ridice capacul; fireşte, lădiţa era încuiată. EI a deschis nu s-a atins de urnă, s-a dat la o parte până pastorul a rostit o scurtă rugăciune, după care a scos urna şi, cu ea, ţinând-o în ambele mâini, a venit lângă noi. A ridicat apoi urna deasupra capului, ca să fie văzută de toţi, invitând mut mulţimea la câteva momente de rugăciune şi reculegere. Totul mi se părea regizat, ca într-o tragedie antică, şi nu ştiu cum s-a făcut, dar atunci, fără voia mea, am izbucnit în plâns, plâns nestăpânit, cu şiroaie de lacrimi. Faptul a impresionat, am zărit pe mulţi ştergându-şi lacrimile, până şi pastorul lăcrima, numai soacra mea nu. Stătea dreaptă, ţeapănă, cu capul sus, cu privirea îndreptată asupra subofiţerului care, prin prezenţa lui, simboliza concret puterea brutală a regimului nazist. Atunci mi-am dat seama pe ce tărâm mă azvârlise soarta; tragedia mea, în loc să ia sfârşit, urma să continue. Mi-am amintit în clipele acelea şi de hotărârea pe care o luasem – de a fi tare, de a nu mă lăsa învinsă – şi plânsul mi-a încetat brusc. Am prins braţul mamei lui Cristien, m-am strâns alăturea de ea, am privit-o în ochi, cerându-mi parcă iertare pentru slăbiciunea mea, ea mi-a şters cu batista ei lacrimile, mi-a sărutat fruntea, mi-a surâs protector, încurajator. I-am răspuns în acelaşi fel. Zâmbetele noastre, născute din durere mută, ne-au unit, au

format elementul de coeziune familiară, coeziune care s-a menţinut tot timpul cât am stat împreună, fără nicio ştirbire.

Spunând cuvintele acestea, pentru prima dată am văzut-o pe doamna Stastok ieşind din impasibilitatea ei şi arborând, în locul zâmbetului dezinvolt, o expresie plină de durere; din nefericire, asta n-a durat prea mult; după un minut, cel mult două, ea a reintrat în starea de impasibilitate, şi-a aprins o ţigară, şi surâsul ei permanent, impasibil, i-a reapărut pe faţă. A reînceput şi litania:

— În sfârşit, procesiunea a pornit. Pastorul – având-o în dreapta pe mama lui Cristien, în stânga pe mine – mergea în capul coloanei, cu urna ţinută în ambele mâini, spre centrul orăşelului, unde se afla biserica. În biserică, într-o nişă, urma să fie depusă urna cu cenuşa lui Cristien. Eram obosită de lunga călătorie cu trenul, dar m-am ţinut tare tot drumul până la biserică, deşi, de câteva ori, m-am poticnit, gata să cad; nu s-a observat, căci îmi redresam imediat mersul, ţinuta. Acum, când îmi reamintesc toate acestea, îmi dau seama cum o hotărâre luată îţi poate schimba întreaga fire, cum dintr-o fiinţă slabă te poţi transforma într-una tenace, temerară, căci ţin să vă spun, pe tot parcursul priveam mulţimea de pe trotuare cu oarecare trufie, parcă aş fi fost eroina unui triumf, nu o biată femeie dureros împovărată de soartă…

— Mă mir cum de autorităţile naziste au permis procesiunea, am întrerupt litania doamnei Stastok. Era doar vorba — din punctul lor de vedere privită chestiunea – de un trădător, de unul…

— Au comis o imprudenţă, pc care n-au întârziat s-o repare: când am ajuns în faţa bisericii, *Gauleiter*-ul, maiorul acela invalid, ne aştepta pe trepte, după ce afişase pe uşa bisericii sentinţa de condamnare la moarte a lui Cristien. Cu voce tare, ameninţător, a cerut mulţimii să se împrăştie imediat, să rămână numai pastorul şi membrii familiei.

— Şi cei din procesiune s-au supus?

— Da, s-au supus; s-au supus, dar fiecare a trecut prin faţa pastorului, s-a înclinat; în faţa urnei, dând ultimul salut rămăşiţelor lui Cristien. S-au supus şi cei de pe trotuare: au intrat prin casele lor, au aprins lumânări pe la ferestre, au arborat flamuri de doliu. Faptul i-a intrigat şi întărâtat şi mai mult pe nazişti, până seara târziu au avut de furcă cu populaţia; împărţiţi în grupe de câte trei, cu baioneta la armă, au cutreierat tot orăşelul, smulgând flamurile negre, stingând lumânările; a fost cea mai agitată zi din istoria orăşelului ziua aceea.

— Consecinţele?

— Consecinţele nu s-au lăsat mult aşteptate: chiar în noaptea aceea, vreo douăzeci de meşteşugari şi pescari bătrâni, cunoscuţi ca socialişti, au fost ridicaţi şi duşi în lagăre, iar oraşul a fost împovărat cu o contribuţie grea pentru război, dar rezultatul a fost nul —

rezistenţa populaţiei a luat o şi mai mare amploare. Duminica, de prin toate aşezările din apropiere, agricultori şi pescari veneau în pelerinaj în oraşul nostru, umpleau biserica, se închinau în faţa urnei lui Cristien, îşi lăsau obolul în bani, ca să contribuie şi ei la greaua sarcină pusă oraşului nostru, arătând în felul acesta că sunt solidari cu noi. Până la urmă, naziştii, întărâtaţi la culme, au închis biserica pe un pretext ridicol: au declarat-o insalubră. Fireşte, s-a protestat; nenumărate delegaţii au fost trimise pe la forurile administrative superioare, însă nu s-a putut obţine nimic. Numai când războiul a luat o turnură nefericită pentru regim, s-a îngăduit redeschiderea bisericii, dar atunci era prea târziu; atunci – drept protest – am hotărât noi să n-o redeschidem până la sfârşitul războiului. S-a tipărit şi un manifest prin care se făcea istoricul conflictului şi se arăta hotărârea luată de a nu redeschide biserica până când pronia cerească nu va face deplină dreptate, zdrobind până la nimicire totală regimul de teroare instaurat de Hitler. Un exemplar al manifestului a fost lipit pe uşa bisericii; ziua, *Gaulaiter*-ul îl dezlipea personal şi îl confisca, dar noaptea era lipit altul. Şi tot aşa, era ţinut într-o permanentă tensiune nervoasă, până când, într-o bună zi, a dispărut din oraş: înnebunise!

— Dumneavoastră n-aţi avut nimic de suferit?

— Vă puteţi închipui, nu! Nu! Deşi mă aşteptam. Eu mai puţin, soacra mea mai mult. Dar am trăit şi una şi alta într-o permanentă teroare, aşteptând zi şi noapte să fim ridicate, duse în lagăr, exterminate. În această tensiune s-a născut fiul meu. Până la naşterea lui n-am ieșit din casă, şi după aceea încă vreo lună de zile, când doctorul mi-a recomandat să ies, să ies cu copilul în cărucior. Ei bine, ziua aceea a fost pentru mine de neuitat, şi pentru copilul meu de asemenea dacă ar fi putut să priceapă cele ce se petreceau în jurul lui: pretutindeni pe unde treceam eram oprită în loc, salutată reverenţios, copilul privit cu zâmbete de satisfacţie, cu urarea aproape stereotipă: ,,Viaţă lungă noului nostru pastor, Cristien Stastok!" Nu pricepeam nimic, nimic nu-mi puteam explica! Pesemne totul era pus dinainte la cale, devenisem pesemne — eu şi copilul meu – simboluri vii ale rezistenţei lor, locţiitorii celui ale cărui rămăşiţe se aflau în biserică, în urna de argint, sau ce? Am povestit toate acestea soacrei mele, ea mi-a răspuns: ,,Aşa va fi de-acum înainte în fiecare zi. Când ai pornit la plimbare, am uitat un amănunt, răspunsul pe care trebuie să-l dai urării lor. În viitor vei rosti un singur cuvânt, acesta: Amen!" Sincer vorbind, situaţia nu-mi convenea, motiv care m-a determinat ca într-o zi să schimb ruta, s-o iau pe străzile mai puţin umblate, dar întoarsă acasă, soacra mea, care fusese probabil informată, mi-a indicat adevărata rută, ba mi-a şi schiţat pe o bucată de hârtie un fel de plan al traseului pe care trebuia să-mi plimb copilul; mi-am dat, fireşte, seama că totul era o conspiraţie de care eu nu trebuia să ştiu şi m-am

supus fără să cer alte explicaţii.

— Acolo, în orăşelul devenit şi al dumneavoastră, aţi fost scutiţi de bombardament?

— Da. Numai în ultima zi, când mica garnizoană nazistă a fost nevoită să părăsească oraşul, căci se apropiau trupele aliate, s-a iscat o luptă cu focuri de armă între populaţie şi garnizoana hitleristă, atunci a intervenit o escadrilă americană, şi până ce observatorii s-au lămurit cum stau lucrurile, au lăsat câteva bombe, dar şi câţiva paraşutişti care i-au lichidat pe fugari şi oraşul şi-a recăpătat liniştea şi libertatea. Copilul meu era mărişor atunci, avea aproape 2 ani, nu-l mai purtam în cărucior, îl duceam de mână, era voinic, foarte bine dezvoltat; îngâna deja câteva cuvinte, ştia să-şi spună numele. În ziua când trupele aliate au intrat în oraş, la primărie s-a organizat o primire oficială, o recepţie la care am fost nu invitată dimpreună cu copilul, ci luaţi pe sus de către mulţime, duşi până la primărie, aşezaţi între primar şi generalul care comanda trupele intrate în oraş. S-a întâmplat atunci un lucru care m-a şocat neplăcut: primarul mi-a luat din braţe copilul, a pus stăpânire pe el, ca şi când nu mi-ar mai fi aparţinut, ca şi cum ar fi intrat pe faţă în stăpânirea colectivităţii; până şi discursul pe care primarul l-a rostit l-a rostit cu copilul în braţe! Asta m-a făcut, deşi mi se dădea toată atenţia, să mă simt ca o intrusă acolo, sau ca o regină-mamă al cărei rol luase sfârşit. Şi, de fapt, aşa a şi fost: oraşul, intrând într-o trăire normală, grija copilului a fost dată în seama unui consiliu de familie, care nu era altul decât consiliul parohial. I s-a numit o bonă, i s-a fixat un regim de creştere şi educaţie. Nu fusesem chiar dată la o parte, dar mi se luaseră multe din atribuţiile unei mame, şi cam acelaşi lucru se petrecuse şi cu bunica copilului, deşi ea era cât se poate de satisfăcută de cele ce se hotărâseră. Uneori, când consiliul se întrunea în casa noastră, nu noi eram puse să dăm referinţe de felul cum se dezvolta copilul, ci bona — ea răspundea de toate; de altfel, era o femeie educată, avea şi suficiente cunoştinţe medicale, aşa că, din toate punctele de vedere, era la înălţimea rolului. Ceea ce mă intriga, însă, era faptul că nu-mi permitea ca seara, la culcare, să iau copilul cu mine. Arhitectul primăriei amenajase o cameră pentru bonă, spărsese un perete, făcuse un alcov deschis în care era patul copilului, locul lui de joacă... La început am protestat, m-am indignat; soacra mea îmi ţinea isonul nu cu prea multă tărie, totuşi, însă cei din consiliu erau neclintiţi în hotărârile lor: aşa trebuie crescut un Stastok care va să devină conducătorul sufletesc al comunităţii! Mai apoi soacră-mea a născocit o stratagemă: a început să ia în glumă şi cam în derâdere tradiţiile Stastocilor. N-am devenit parteneră la glumele ei; mi se părea că joacă teatru ca să mă distreze pe mine, ca să-mi abată gândurile în altă parte, dar în realitate ea era pivotul tradiţiei. Într-o zi i-am spus-o: ,,De ce vorbiţi în

felul acesta? Îmi amintesc ziua când v-am întâlnit, crâncenă în atitudine mi s-a părut mulţimea ce ne însoţea în drumul spre biserică, însă dumneavoastră mi-aţi părut cea mai crâncenă!" Ea a râs, mi-a răspuns: ,,Împrejurarea era de aşa natură încât îmi dicta să mă comport aşa; astăzi însă lucrurile s-au schimbat, sufăr şi eu dimpreună cu tine, de aceea e mai bine să luăm totul în mod uşurel, să glumim, să facem haz; eu sunt a nu ştiu câta prizonieră a tradiţiilor Stastocilor, s-ar putea ca tu să fii ultima!" Am rămas uimită de destăinuirea ei. Într-adevăr, începusem să mă cred prizonieră în bătrâna casă familială a Stastocilor, dar ea, ea? Bătrâna doamnă mi-a înţeles uimirea, m-a luat de mână ca pe un copil sau ca pe o parteneră de suferinţă şi m-a dus în marele salon pe care-l ţinea închis şi ale cărui uşi şi ferestre se deschideau rareori. Nu intrasem acolo decât de două, trei ori după naşterea copilului; s-a oprit în faţa portretului în mărime naturală a întemeietorului familiei, corsarul acela temut pe multe mări: ,,Îl vezi? m-a întrebat. De la el au pornit toate! De la el şi de la aceşti unsprezece!" Şi m-a dus în faţa fiecărui portret. Îmbrăcămintea celor pe care-i reprezentau portretele nu mai era ca a primului, a corsarului, toţi purtau uniformă clericală, toţi fuseseră pastori; nu mai ţineau în mână spada, ci *Biblia*, însă fizionomia lor era aceeaşi. Ultimul era portretul tatălui lui Cristien, iar alăturea de el, al treisprezecelea din rând, era acoperit cu o pânză neagră, ceea ce m-a făcut s-o întreb: ,,Pentru ce acest ultim portret e acoperit cu pânză neagră?" ,,Nu ştiu dacă e momentul potrivit ca să ţi-l arăt – mi-a răspuns bătrâna doamnă – dar, în sfârşit, au trecut aproape trei ani de atunci, cred că vei fi destul de tare ca să-l poţi privi fără să-ţi provoace profunde frământări sufleteşti." Rostind aceste cuvinte, a desprins pânză de pe ramă. Se înşelase doamna Stastok. Primele clipe au fost pentru mine de uluire, mai apoi mi s-a întunecat în faţa ochilor, m-am clătinat, gata să cad; doamna m-a sprijinit: ,,O! Mălina! Ce-i cu tine? Te credeam mai tare!" Cuvintele ei au alungat întunecimea din ochii mei, m-am redresat brusc, am exclamat: ,,Cristien! Cristien! Priveşte-mă, zâmbeşte-mi!" Am dat să-i mângâi faţa, însă doamna m-a reţinut: ,,Fii atentă, vopseaua nu-i complet uscată, pictorul abia zilele acestea şi-a isprăvit munca. A lucrat câteva luni îa el, iar în încăperea asta, unde a lucrat tot timpul, umezeala e în zidurile bătrâne, vopseaua se usucă greu. Sunt fericită că l-ai recunoscut imediat, căci pictorul a pus pe chipul lui prea mult din fizionomia Stastocilor, deşi îi dădusem o fotografie de adolescenţă." Nu avea dreptate mama lui Cristien, eu ştiam mai bine: uneori, când începuse acţiunea sa de sabotare, în unele momente, faţa lui Cristien lua pentru câteva clipe exact fizionomia celor doisprezece Stastoci dinaintea lui. În portret doar îmbrăcămintea îi era schimbată, iar în loc de *Biblie*, în mâini îşi ţinea propria urnă, vopsită cu argintiu strălucitor. ,,Aceştia sunt Stastocii,

fetiţa mea! Tradiţia lor a început cu corsarul acela pocăit, trecut la protestatism, şi a continuat până la moartea soţului meu: douăsprezece femei au simţit apăsarea tradiţiei, tu eşti a treisprezecea. Dacă aş fi superstiţioasă, aş spune că va lua sfârşit cu tine, dar mai ştii! S-ary putea ca micul nostru Cristien să nu se deosebească cu nimic de antecesorii săi! Totul depinde de tine, scumpa mea fetiţă!" ,,Ce pot eu face?" am întrebat-o. ,,Nu ştiu, nu ştiu! Dar dacă aş fi în locul tău, aş vinde tot, mi-aş lua copilul şi m-aş muta în alt oraş, cât mai îndepărtat de ţărmul acesta, unde, cu mai mult de patru secole în urmă, a debarcat corsarul Stastok, unde s-a aşezat, a clădit, s-a convertit la noua confesiune şi a luptat pentru ea cu aceeaşi străşnicie ca şi pe mările pământului."

— Doamnă Stastok, de ce n-aţi făcut-o? De ce nu v-aţi reîntors în patrie dimpreună cu copilul? am întrebat-o, profund impresionat.

— Nu s-a putut; soacra mea a murit acum trei ani, când fiul meu şi-a terminat studiile şi a fost hirotonisit. Acum, cred că înţelegeţi, e prea târziu. Tradiţia Stastocilor – deşi prin fiul meu se pare că va suferi oarecare modificări – va continua, totuşi!

— M-aţi întrebat dacă eu cred că aţi mai putea face teatru, şi v-am răspuns afirmativ; vă simţiţi, cu adevărat, în stare s-o faceţi?

— Acesta a fost singurul gând care m-a preocupat tot timpul, dar pe care nu l-am putut pune în practică, tradiţia Stastocilor m-a oprit. Acum sunt oarecum eliberată de apăsarea ei, nora mea mi-a luat locul; acum aş putea s-o fac, chiar aş dori din tot sufletul, – însă…

Şi mai e şi vârsta: anul acesta am împlinit patruzeci şi cinci de ani!

— O! Vârsta! Vârsta nu se vede! am zis eu, mai mult ca o consolare decât ca o încurajare.

— Poate! Dar se simte; uneori mă simt bătrână ca o bunică, precum şi voi fi peste câteva luni, bunica unui Stastok, vă puteţi închipui! rosti, dispreţuitor, doamna Stastok.

— Ultimele dumneavoastră cuvinte sună a dispreţ şi ură; îi urâţi într-adevăr?

— Cu excepţia soţului meu, da!

— Nu găsiţi că e absurd să urâţi persoane pe care nu le-aţi cunoscut, care au trăit cu secole înainte?

— Aţi comis o greşeală care a generat o greşeală şi din partea mea: nu pe antecesorii soţului meu îi dispreţuiesc şi urăsc, ci tradiţia lor. Sentimentul acesta mi l-a transmis soacră-mea, probabil şi ei i l-a transmis soacra ei, şi tot aşa, în lanţ, până la soția corsarului Stastok.

— Pe soţul dumneavoastră l-aţi iubit mult? Vă rog să mă iertaţi, am surâs cu oarecare jenă, confesorul are dreptul să pună orice întrebare şi să i se răspundă cu toată sinceritatea.

— El m-a iubit mult, mult de tot!

— El, sigur, dar dumneavoastră, dumneavoastră? Iarăşi trebuie să-

mi cer iertare: din spovedania dumneavoastră mi s-a părut că – cel puţin la început – n-a fost din partea dumneavoastră decât o dorinţă, o dorinţă de posesiune, de aventură, de neprevăzut.

— Mă veţi condamna dacă vă voi spune că aşa a fost, precum aţi spus? Da, dorinţa mea a fost să-l am, să fie al meu o noapte, nu mai mult, şi-apoi… Şi mai era şi altceva ce ne-a unit mai apoi: e vorba de serata aceea a pomului de Crăciun, când am declamat cu pasionată ostentaţie versurile lui Heine; din momentul acela destinul meu a luat o întorsătură nefastă, şi tot aşa şi pentru Cristien. Dacă mă învinuiesc de ceva – şi sigur mă învinuiesc – e că am interpretat aşa cum am interpretat, interpretarea mea a răscolit sentimentele ascunse ale lui Cristien. Cred că răbufnirea lui a fost notată chiar în seara aceea, şi din seara aceea au început să-l suspecteze. Cele ce au urmat, în ceea ce-l priveşte pe Cristien, a fost urmarea unei permanente suspiciuni, pe care el n-a avut perspicacitatea s-o sesizeze.

— Va să zică, asta consideraţi dumneavoastră vină? Pentru felul cum aţi interpretat cereţi din partea mea o absolvire sau un canon?

— Fireşte! Arta mea l-a fascinat, i-a dat imboldul care a provocat răbufnirea lui, când, făcându-mi imprudentele mărturisiri, aprobându-i-le, a avut impresia că şi-a găsit potrivitul tovarăş de viaţă. Cum aţi văzut, am căutat să nu-l dezamăgesc. Era poate mult mai bine dacă-l dezamăgeam, atunci totul s-ar fi sfârşit între noi din prima săptămână.

— Aţi fost preocupată vreodată de aceste autoînvinu- iri, v-au frământat, v-au obsedat? Sau… sau abia acum, când în faţa mea v-aţi depănat viaţa, v-au venit în minte?

— De foarte multe ori, uneori în mod obsedant şi, cred că vă daţi seama, neavând cui să mă destănui, ele au persistat; cred că unul din motivele care m-au determinat să pornesc la drum a fost şi acesta.

— Adică?

— Ţineam să găsesc – pe meleagurile mele natale — un confesor care să mă înţeleagă, să cunoască împrejurările în care s-a depănat viaţa mea, să-i vorbesc în limba mea maternă; din întâmplare, sorţul a căzut asupra dumneavoastră, daţi-vă verdictul!

— O! O! Verdictul! Ce cuvânt mare, şi greu! Ei bine, după cum v-am mai spus, nu vă găsesc nicio vină, şi iată de ce: căpitanul Stastok îşi trasase dinainte linia vieţii în strictă conformitate cu tradiţia familiei sale. Chiar dacă n-aţi fi participat niciunul, nici altul la serbarea aceea, chiar dacă nu v-aţi fi cunoscut, el îşi urma în viaţă drumul lui. V-a spus doar: aştepta ocazia ca să-l asasineze pe Hitler; actul de sabotaj a fost numai un început, un exerciţiu prin care îşi încerca puterea voinţei, rămânând în continuare în aşteptarea marelui act eroic, uciderea lui Hitler, singurul act pe care-l considera demn de strănepotul temerarului corsar Stastok!

Trenul intra în gara Cluj; am întrebat-o:

— Aveţi pe cineva care vă aşteaptă la gară?

— Da; bătrânul chelner despre care v-am vorbit. M-am informat dacă mai trăieşte, mi-a răspuns da, că e încă în putere; i-am dat un aviz telefonic şi s-a prezentat. S-a arătat nespus de bucuros când a aflat cine sunt. L-am rugat să-mi reţină o cameră la hotel şi să mă aştepte la gară.

— E în ordine, i-am spus convenţional, sosind la Cluj, rolul meu a luat sfârşit.

— Poate că nu, nu ştiu încă. S-ar putea să rămân mai multe zile la Cluj… Sau pentru totdeauna. Intenţionez să mă supun unui consult medical…

— În cazul acesta, vă dau adresa mea, şi i-am dat cartea mea de vizită.

Când trenul sa oprit la peron, am deschis fereastra compartimentului, am strigat un hamal. La despărţire, m-a întrebat:

— Aşadar, mă absolviţi de orice canon?

— Da, doamnă Stastok: sunteţi nevinovată de cele ce i s-au întâmplat soţului dumneavoastră şi dumneavoastră înşivă; mă bucur că v-am cunoscut!

— Şi eu, dar s-ar putea să vă şi întristaţi! mi-a spus, strângându-mi încă o dată mâna.

A treia zi am primit o scrisoare cu chenar de doliu: doamna Stastok îmi spunea că părăseşte această viaţă, după ce, în prealabil, cumpărase un loc la cimitir, comandase o piatră funerară. Mă ruga să mă îngrijesc de înmormântarea ei. Îşi încheia scrisoarea cu cuvintele: ,,Adio, indulgentul meu confesor; sinistra comedie a vieţii mele s-a sfârşit!’’